

Faculté de philosophie, arts et lettres

“Het is hoog tijd dat de werknemers en werkneemsters eindelijk aanwezig zijn in het parlement”

(Vindevoghel, 2019)

Een sociolinguïstisch onderzoek naar het succes van de Partij van de Arbeid van België (PTB*PVDA), met een corpusanalyse van het discours van de PTB*PVDA rond de thema's 'Arbeid/werk', 'klimaat' en 'Europa'

Auteur : Brieuc Delanghe

Promoteur : Philippe Hiligsmann

Année académique 2019-2020

Master en langues et lettres modernes, orientation germaniques, à finalité spécialisée : langues des affaires

Abstract:

2019 is a consequential year for the Belgian democracy. The regional, federal and European elections on May 26 changed considerably the political background of this country. One party in particular made huge progress: the PTB*PVDA, an ultra-left-wing populist party active in the whole country. This thesis analyses the history of the communist movement in Belgium, and its implications today. Also, a corpus-analysis is made on the discourse of the PTB*PVDA on the following topics: 'work', 'climate' and 'Europe'. The aim of this thesis is to understand why the communist party is actually on the rise in Belgium.

Keywords: ultra-left-wing, communism, populism, politics, history, Belgium, PVDA (Belgian party), PTB (Belgian party), corpus study.

2019 was een belangrijk jaar voor de Belgische democratie. De regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei veranderden het politieke landschap van dit land. Een partij in het bijzonder is gegroeid: de PTB*PVDA, een radicaal linkse partij actief in het hele land. Deze scriptie bekijkt de geschiedenis van de communistische beweging in België en haar rol in de hedendaagse politiek. Er wordt ook een corpusstudie gevoerd naar het discours van de PTB*PVDA via de volgende thema's: 'werk/arbeid', 'klimaat' en 'Europa'. De bedoeling is om na te gaan waarom de communistische partij vandaag in belang stijgt.

2019 était une année importante pour la démocratie belge. Les élections régionales, fédérales et Européennes du 26 mai 2019 ont considérablement changé l'échiquier politique du pays. Un parti en particulier a grimpé considérablement : il s'agit du PTB*PVDA, le parti de gauche radicale qui est aussi bien actif en Flandre, qu'à Bruxelles et en Wallonie. Ce mémoire analyse le mouvement communiste d'hier et d'aujourd'hui. Il est complété par une analyse du discours du PTB*PVDA à l'aide d'un corpus construit sur les thématiques suivantes : 'travail/emploi', 'climat' et 'Europe'. Le but de ce mémoire est de comprendre la montée récente du communisme en Belgique.

VOORWOORD

Het schrijven van een corpus is traditioneel de afsluiter van je parcours als student. Het is dan ook een unieke gelegenheid om terug te blikken op je studentenjaren. Wat mij betreft, waren het prachtige en rijke jaren zonder enige spijt. Alles begon aan de Universiteit van Namen, waar gedreven en deskundige docenten mij elke dag opnieuw de wonderen van de Nederlandse en Engelse taal lieten ontdekken. Ik denk uiteraard aan Prof. Laurence Mettewie, die haar liefde voor de sociolinguïstiek met mij wilde delen.

Volgden dan mijn jaren aan de UCLouvain. Daar kon ik met groot genoegen de taal in de bedrijfswereld ontdekken en tegelijkertijd mijn passie voor de sociolinguïstiek verderzetten. Toen Prof. Philippe Hiligsmann mij dit onderwerp heeft voorgesteld, kon ik uiteraard niet weigeren. Heel graag wil ik hem hiervoor bedanken. Ik wil hem ook oprecht bedanken voor de morele steun en de zeer constructieve bijdrage aan dit werk, en dit tot op het laatste moment.

Ik wil uiteraard ook mijn vrienden en familie bedanken voor hun gigantische steun. De discussies en debatten hebben mijn ongetwijfeld geholpen bij het denkproces voor deze scriptie.

*Aan mijn mama, die mij haar passie voor de Germaanse talen heeft doorgegeven,
Brieuc Delanghe, augustus 2020.*

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD	4
INHOUDSTAFEL	5
LIJST VAN FIGUREN	8
INLEIDING	10
LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN	12
EERSTE DEEL: DE COMMUNISTISCHE BEWEGING IN BELGIË	15
1. CONTEXTUELE ACHTERGROND	15
1.1. <i>Van 1830 tot nu: de politieke geschiedenis van België</i>	15
1.1.1. De Belgische revolutie	15
1.1.2. België, een bicamerale parlementaire monarchie.	17
1.1.3. Het unionisme	17
1.1.4. Naar een polarisering van het politieke landschap	18
1.1.5. De arbeidersbeweging en het ontstaan van de eerste socialistische partij ...	20
1.1.6. De verzuiling van de maatschappij	21
1.1.7. De Vlaamse Beweging en het einde van een unitair België.....	23
1.1.8. De zes staatshervormingen en de opbouw van een federale staat.....	25
1.1.8.1. De eerste staatshervorming (1970) en het Egmond- Stuyvenberghakkoord	26
1.1.8.2. De tweede staatshervorming (1980)	27
1.1.8.3. De derde staatshervorming (1988-1989)	28
1.1.8.4. De vierde staatshervorming (1992-1993): het Sint-Michielsakkoord.....	28
1.1.8.5. De vijfde staatshervorming (2001): de Lambermontsakkoorden	29
1.1.8.6. De zesde staatshervorming (2011): bye-bye BHV	29
1.2. <i>Het politieke landschap in België vandaag</i>	30
1.2.1. Zes regeringen, achtenveertig ministers en vijfhonderd parlementariërs	30

1.2.1.1.	De federale overheid	31
1.2.1.2.	De Gemeenschappen.....	33
1.2.1.3.	De Gewesten	34
1.2.1.4.	De Vlaamse uitzondering.....	35
1.2.2.	Zes beleidsniveaus.....	36
1.2.2.1.	De Europese Unie	37
1.2.2.2.	De provincies	39
1.2.2.3.	De gemeenten	39
1.2.3.	Het spectrum na de verkiezingen van 2019	41
1.2.3.1.	De resultaten van de regionale, federale en Europese verkiezingen van 2019	41
1.2.3.2.	Wallonië steeds meer links en Vlaanderen steeds meer rechts?	47
2.	ONDERZOEKSVRAGEN	50
3.	DE GESCHIEDENIS VAN DE COMMUNISTISCHE BEWEGING IN BELGIË	51
3.1.	<i>Het ontstaan van de Kommunistische Partij van België.....</i>	51
3.2.	<i>De naoorlogse PCB/KPB.....</i>	53
3.3.	<i>Alle macht aan de arbeiders (AMADA), de grondslag van de PVDA.....</i>	54
3.4.	<i>Van AMADA naar PVDA.....</i>	59
3.5.	<i>Een nieuwe eeuw, een nieuwe PVDA.....</i>	61
4.	DE PTB*PVDA VANDAAG	64
4.1.	<i>Anno 2019: wanneer ‘onconventioneel’ de norm wordt</i>	64
4.2.	<i>PTB*PVDA, een populistische partij?</i>	67
4.3.	<i>De PTB*PVDA, een extreemlinkse partij?</i>	69
4.3.1.	Werk/Arbeid.....	70
4.3.2.	Klimaat.....	71
4.3.3.	Europa	73
	TWEDE DEEL: EEN CORPUSSTUDIE NAAR HET DISCOURS VAN DE PTB*PVDA	76
1.	WETENSCHAPPELIJKE ACHTERGROND	76
2.	ONDERZOEKSVRAGEN	81
3.	METHODOLOGIE.....	82

3.1.	<i>Dataselectie</i>	82
3.1.1.	De Kamer van Volksvertegenwoordigers	83
3.1.2.	De pers.....	84
3.1.3.	Het magazine <i>Solidair(e)</i>	84
3.2.	<i>Dataverzameling</i>	85
3.2.1.	De Kamer van Volksvertegenwoordigers	85
3.2.2.	De pers.....	86
3.2.3.	Het magazine <i>Solidair(e)</i>	88
3.3.	<i>Analyseprocedures</i>	89
3.3.1.	De vormgeving.....	89
3.3.2.	De pragmatiek	90
4.	RESULTATEN	92
4.1.	<i>De retoriek van de PTB*PVDA rond ‘arbeid/werk’, ‘klimaat’ en ‘Europa’</i>	92
4.1.1.	Algemene ondervindingen	92
4.1.2.	Ondervindingen per thema	96
4.2.	<i>Een comparatief onderzoek tussen de Nederlandstalige en de Franstalige retoriek</i>	99
	CONCLUSIE	105
	BIBLIOGRAFIE	109

LIJST VAN FIGUREN

FIGUUR 1: DE VERDELING VAN DE ZETELS BINNEN DE SENAAT. ©EIGEN WERK	33
FIGUUR 2: DE GEWESTEN EN GEMEENSCHAPPEN IN BELGIË. ©EIGEN WERK.....	35
FIGUUR 3: DE ZES BELEIDSNIVEAUS IN BELGIË. ©EIGEN WERK.....	36
FIGUUR 4: ZETELVERDELING VAN DE EUROPESE FRACTIES BINNEN HET EP. ©EIGEN WERK	38
FIGUUR 5: DE RESULTATEN VAN DE EUROPESE VERKIEZINGEN IN 2019. BRON: FEDERALE OVERHEIDSDIENST BINNENLANDSE ZAKEN. ©EIGEN WERK	41
FIGUUR 6: DE RESULTATEN VAN VERKIEZINGEN VAN DE KAMER IN 2019. BRON: FEDERALE OVERHEIDSDIENST BINNENLANDSE ZAKEN. ©EIGEN WERK	42
FIGUUR 7: RESULTATEN VAN DE REGIONALE VERKIEZINGEN VAN 2019 IN HET WAALS PARLEMENT. BRON: FEDERALE OVERHEIDSDIENST BINNENLANDSE ZAKEN. ©EIGEN WERK.....	43
FIGUUR 8: RESULTATEN VAN DE REGIONALE VERKIEZINGEN VAN 2019 IN HET VLAAMS PARLEMENT. BRON: FEDERALE OVERHEIDSDIENST BINNENLANDSE ZAKEN. ©EIGEN WERK.....	44
FIGUUR 9: RESULTATEN VAN DE REGIONALE VERKIEZINGEN VAN 2019 IN HET VLAAMS PARLEMENT. BRON: FEDERALE OVERHEIDSDIENST BINNENLANDSE ZAKEN. ©EIGEN WERK.....	45
FIGUUR 10: RESULTATEN VAN DE REGIONALE VERKIEZINGEN VAN 2019 IN DE DUISTALIGE GEMEENSCHAP. BRON: FEDERALE OVERHEIDSDIENST BINNENLANDSE ZAKEN. ©EIGEN WERK.....	46
FIGUUR 11: DE EVOLUTIE VAN DE RESULTATEN VAN DE KPB NA WWII. BRON: DELWIT (2014). © EIGEN WERK	54
FIGUUR 12: DE RESULTATEN VAN DE PVDA BIJ DE LEGISLATIEVE [L] EN EUROPESE [E] VERKIEZINGEN IN DE JAREN 1980. BRON: DELWIT (2014). ©EIGEN WERK.....	60
FIGUUR 13: DE EVOLUTIE VAN DE PARTIJ TIJDENS DE VERKIEZINGEN IN DE JAREN 1990 IN VLAANDEREN (VL), WALLONIË (WAL), EN BRUSSEL (BRU). BRON: DELWIT (2014). ©EIGEN WERK	61
FIGUUR 14: EVOLUTIE VAN HET AANTAL PVDA-LEDEN. BRON: DELWIT (2014). © EIGEN WERK.....	62
FIGUUR 15: DE RESULTATEN VAN DE PTB*PVDA NA DE VERKIEZINGEN VAN 26 MEI 2019 TEGENOVER DIE VAN 25 MEI 2014. BRON: FOD BINNENLANDSE ZAKEN. ©EIGEN WERK.....	67
FIGUUR 16: DE TIJDSLIJN VAN DE HET AANTAL RESULTATEN UIT DE PARLEMENTAIRE DOCUMENTEN MET BETREKKING TOT DE PTB*PVDA (N=324). ©EIGEN WERK	86
FIGUUR 17: DE TIJDSLIJN VAN DE PERSARTIKELN MET BETREKKING TOT DE PTB*PVDA (N=137). ©EIGEN WERK	87
FIGUUR 18: DE TIJDSLIJN VAN DE ARTIKELN IN SOLIDAIR(E) MET BETREKKING TOT DE PTB*PVDA (N=102). ©EIGEN WERK	88
FIGUUR 19: DE VOORSTELLING IN PERCENTAGE VAN DE ALGEMENE RESULTATEN OMTRENT DE VORMGEVING (N=1474). © EIGEN WERK.....	93
FIGUUR 20: GRAFISCHE WEERGAVE VAN HET AANTAL NEUTRALE, BELANGRIJKE EN ONBELANGRIJKE FORMULERINGEN TEGENOVER DE NEUTRALE, POSITIEVE EN NEGATIEVE FORMULERINGEN (N=1474). ©EIGEN WERK	94
FIGUUR 21: DE PRAGMATISCHE VERDELING VAN HET DISCOURS VAN DE PTB*PVDA (N=1474). ©EIGEN WERK.....	95

FIGUUR 22: GEDETAILEERDE VERDELING VAN HET DISCOURS VAN DE PTB*PVDA OP PRAGMATISCH VLAK (N=1474). ©EIGEN WERK	96
FIGUUR 23: DE VOORSTELLING IN PERCENTAGE VAN DE RESULTATEN PER THEMA OMTRENT DE POSITIVITEIT (N=1474) EN DE BELANGRIJKHEID (N=1474). ©EIGEN WERK.	97
FIGUUR 24: DE PRAGMATISCHE VERDELING VAN HET DISCOURS VAN DE PTB*PVDA IN FUNCTIE VAN HET THEMA (N=1474). ©EIGEN WERK	98
FIGUUR 25: SAMENVATTENDE TABEL VAN DE RESULTATEN PER THEMA. ©EIGEN WERK.	99
FIGUUR 26: DE VOORSTELLING IN PERCENTAGE VAN DE RESULTATEN PER TAAL OMTRENT DE EMOTIONALITEIT (N=1474). ©EIGEN WERK	100
FIGUUR 27: DE VOORSTELLING IN PERCENTAGE VAN DE RESULTATEN PER TAAL OMTRENT DE BELANGRIJKHEID (N=1474). ©EIGEN WERK	101
FIGUUR 28: DE PRAGMATISCHE VERDELING VAN HET DISCOURS VAN DE PTB*PVDA IN FUNCTIE VAN DE TAAL (N=1474). ©EIGEN WERK	102
FIGUUR 29: DE GEDETAILEERDE PRAGMATISCHE VERDELING VAN HET DISCOURS VAN DE PTB*PVDA IN FUNCTIE VAN DE TAAL (N=1474). ©EIGEN WERK	103
FIGUUR 30: SAMENVATTENDE TABEL VAN DE RESULTATEN PER THEMA EN PER TAAL. ©EIGEN WERK.	104

INLEIDING

België staat bekend voor haar complex politieke landschap. Het land houdt trouwens het record van het meest aantal dagen zonder regering: 541 dagen in 2010-2011. Buitenlanders hebben het moeilijk om ons politiek systeem te begrijpen. Eigenlijk heeft de Belgische burger het ook soms moeilijk om op de hoogte te blijven van de recentste wendingen in de Wetstraat. Vandaag is het land alweer in een politieke crisis. De regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019 hebben het politieke landschap helemaal geschokt. De opkomst van nieuwe, populistische partijen maakt het vinden van een regeerakkoord zeer moeilijk. Sommigen spreken al over nieuwe verkiezingen...

Een van die opkomende partijen, is de Partij van de Arbeid van België. De PTB*PVDA, de enige nationale partij van het land, beschrijft zichzelf als een 'radicaal-linkse' partij en streeft naar de communistische ideologie. De partij was de tweede grootste stijger tijdens de laatste verkiezingen. We maken dus een heropleving van het communisme mee in België. Maar hoe komt dat?

Deze scriptie probeert een antwoord te geven op deze vraag. Het onderzoek verloopt in twee fases. Het eerste deel van het onderzoek bestudeert de politieke geschiedenis van het land en de kijkt het Belgisch communisme van gisteren en vandaag. Dit onderzoek stelt zich zo neutraal mogelijk op, en een grondige studie van het Belgisch politieke systeem is hiervoor noodzakelijk. De Belgen hebben vaak een bevooroordeelde kennis van de geschiedenis van hun land. Meer nog, de communistische beweging is redelijk onbekend van het grote publiek. Neutrale en betrouwbare informatie over dit onderwerp is dan ook vrij moeilijk te vinden. Daarom bevat het eerste deel van dit onderzoek de volgende onderzoeksvragen: wat is de geschiedenis van de communistische beweging in België? En wat verklaart de huidige opkomst van de PTB*PVDA in België?

Het tweede deel van dit onderzoek bestudeert het politieke discours van de PTB*PVDA, meer bepaald rond de thema's van arbeid, werk, klimaat en Europa. Deze thema's

zijn gekozen omdat ze een centrale rol hebben in het programma van de Partij van de Arbeid van België. Het onderzoek gebeurt aan de hand van een zelfverzamelde corpus. Omdat de partij in zowel in het Nederlands als in het Frans communiceert, wordt het corpus tweetalig opgebouwd. De dataverzameling tracht op twee onderzoeksvragen te beantwoorden: Welke retoriek gebruikt de PTB*BVDA rond de thema's 'arbeid/werk', 'klimaat' en 'Europa'? En Heeft de taal een invloed over de manier waarop de PTB*PVDA communiceert?

De resultaten van de vier onderzoeksvragen worden kort besproken in de conclusie. We bekijken hun betekenis en hun bijdrage voor verder onderzoek.

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

ACV	Algemeen Christelijk Vakverbond
ACW	Algemeen Christelijk Werknemersverbond
Adeps	ADministration de l'Education Physique, du Sport et de la vie en plein air
Agalev	Anders GAan LEVen
ALDE	Alliantie van de Liberalen en Democraten voor Europa
AMADA	Alle Macht Aan De Arbeiders
Benelux	BElgie, NEderland en LUXemburg Unie
BRF	Belgischer Rundfunk
BWP	Beghische Werkliedenpartij
CD&V	Christen-Democratisch en Vlaams
CDA	Critical Discourse Analysis
cdH	Centre démocrate humaniste
COMAC	Comité d'Action Communiste
CPSU	Communistische Partij van de Sovjet-Unie
CSC	Confédération des Syndicats chrétiens (zie: ACV)
CSP	Christlich-Soziale Partei
CVP	Christelijke Volkspartij (zie : CD&V)
DéFI	Démocrate fédéraliste indépendant
ECH	De Europese Conservatieven en Hervormers
ecolo	Ecologistes Confédérés pour l'Organisation des Luttes Originales
EGKS	Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal
EP	Europees Parlement
EU	Europese Unie
EUL/NGL	Confederale Fractie Europees Unitair Links/Noors Groen Links
EVP	Fractie van de Europese Volkspartij
FDF	Front démocratique des francophones (zie: DéFI)
FWB	Federatie Wallonië-Brussel (ook : de Franstalige Gemeenschap)
Groenen/VEA	Groenen/Vrije Europese Alliantie

GSB	Gentse Studentenvakbeweging
ID	Identiteit en Democratie
Komintern	De Communistische Internationale (Russische afkorting)
KP	Kommunistische Partij Vlaanderen
KVHV	Katholieke Vlaams Hoogstudentenverbond
MIVB	De Maatschappij voor het Intercommunaal Vervoer te Brussel
MOC	Mouvement Ouvrier Chrétien (zie: ACW)
MR	Mouvement Réformateur
N-VA	Nieuw-Vlaamse Alliantie
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NMBS	Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
OCMW	Het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
ONE	Office de la Naissance et de l'Enfance
(Open) Vld	(Open-) Vlaamse Liberalen en Democraten
PC	Parti Communiste Wallonie-Bruxelles
PCB/KPB	<i>Parti communiste Belge</i> /Belgische Kommunistische Partij
PFF	Partei für Freiheit und Fortschritt (zie: MR)
PLP	Parti de la Liberté et du Progrès (zie : PVV)
POB	Parti ouvrier belge (zie : BWP)
POSB	<i>Parti ouvrier socialiste belge</i> (Belgische Socialistische Arbeiderspartij)
PP	Parti Populaire
PRL	Parti réformateur libéral (zie : MR)
PS	Parti Socialiste
PSC	Parti social chrétien (zie : cdH)
PTB	Parti du Travail de Belgique
PVDA	Partij van de Arbeid van België
PVV	Partij van de Vrijheid en de Vooruitgang
RTBF	Radio-télévision belge de la Communauté française
RW	Rassemblement Wallon
S&D	Progressieve Alliantie van Socialisten en Democraten
SP	Socialistische Partij (België) (zie : sp.a)

SP	Sozialistische Partei (zie: PS)
sp.a	Socialistische Partij Anders
SVB	Studentenvakbeweging
TEC	Le Transport en Commun
TPO-AMADA	<i>Tout pouvoir aux ouvriers</i> – Alle macht aan de arbeiders
UF	Union Francophone
USSR	Unie van de Socialistische Sovjetrepublieken
VB	Vlaams Belang (vroeger: Vlaams Blok)
VRT	Vlaamse Radio- en Televisieomroep
VU	Volksunie (zie: N-VA en VB)
VVS	Vlaamse Vereniging van Studenten

EERSTE DEEL: DE COMMUNISTISCHE BEWEGING IN BELGIË

1. Contextuele achtergrond

1.1. *Van 1830 tot nu: de politieke geschiedenis van België*

1.1.1. De Belgische revolutie

Augustus 1830. De politieke lijn van Willem I van Oranje wordt steeds minder populair in België: de Franstaligen zijn niet te spreken over het Nederlandse taalbeleid, de bourgeoisie vindt de economische aanpak van Willem onaanvaardbaar, de Katholieke Kerk wil absoluut vermijden dat een protestantse koning zich aan het hoofd bevindt van de religieuze macht, en de Vlamingen blijven gehecht aan hun dialect en keuren het 'Hollands' af. De economische crisis van de zomer 1830 doet de spanning tussen Belgen en Noord-Nederlanders nog stijgen en de festiviteiten gepland in Brussel voor de verjaardag van de koning zorgen voor grote ontevredenheid bij de inwoners. De overheid beslist om *De Stomme van Portici* opnieuw te programmeren op de avond van 25 augustus zodat de bevolking weer vertrouwen krijgt in de staat, maar niets is minder waar. De opera, die de opstand van de Napolitaanse bevolking tegen de Spaanse bezetters in 1647 romantiseert en geritmeerd wordt door patriottistische liederen, jut de menigte op. Na de opvoering komen de burgers tot opstand en de Nederlandse troepen kijken machteloos toe. De Belgische revolutie is begonnen (Stevens & Tixhon, 2011: 211 - 215).

Deze revolutionaire gebeurtenissen worden vandaag nog steeds gemystificeerd om te passen in verscheidene politieke agenda's. In de eerste plaats ligt deze toestand aan de basis van de nationale Belgische ideologie: een volk komt tot opstand tegen de bezetter. Eigenlijk verzetten de revolutionairen van het eerste uur zich tegen de autoritaire macht van Willem I. Er was dus niet meteen sprake van de oprichting van een nieuwe staat. Het is eerder de

reactie van de Nederlandse leider – meer bepaald het bombardement van Antwerpen in oktober 1830 door de troepen van Oranje – die geleid heeft tot een afweer van de ‘Nederlandse bezetter’. Tot vandaag de dag worden trouwens de leden van de familie Van Oranje uitgebannen uit elke publieke functie in België, inclusief de ambtenarij. In de eerste uren van de revolutie was er eigenlijk niet echt sprake van een onafhankelijk België, te meer omdat velen dachten dat de onafhankelijkheid economisch onmogelijk was en de toekomst van de Belgen enkel in unie met de Fransen of mogelijk de Nederlanders was. In een tweede instantie, wijzen de regionalisten – vooral de Vlaams-Nationalisten en Wallinganten – erop dat er bij de opstand niet meteen sprake was van een onafhankelijke staat en schuiven naar voor dat België een kunstmatige staat is, een ‘bufferstaat’ tussen de grote Europese naties om de vrede te behouden op het Oude Continent. Er wordt dan ook beweerd vooral de Franstaligen gesteund door de Parijzenaren de kern van de opstand vormden en dat de revolutie enkel de Waalse belangen en die van de Brusselse bourgeoisie verdedigde. De Vlamingen werden als van bij de aanvang beschouwd als tweederangsburgers. Eigenlijk is dit een latere interpretatie van de toenmalige Nederlandse propaganda, want in 1830 vormden noch de Vlamingen noch de Walen een politieke eenheid. Feit is dat de inwoners van het noorden samen met de inwoners van het zuiden tot opstand zijn gekomen tegen de misbruiken van Willem I. Ten derde beschouwen de Marxisten de Belgische revolutie als eerst en vooral een sociaal verzet, net omdat de opstand geen nationalistische agenda heeft. Het feit dat de opstanden van 1830 vooral het leven aan arbeiders heeft gekost, versterkt het idee dat zij degene waren die op straat waren gekomen. Maar het proletariaat had nog geen klassenbewustzijn, en de onrust had niet als einddoel de sociale orde om te keren. Bovendien is het vooral de bourgeoisie die profijt halt uit de nieuwe staatsstructuur (Koppen, 2011: 13-18; Stevens & Tixhon, 2011: 219-221).

Feitelijk is het voornamelijk een samenloop van min of meer toevallige omstandigheden die geleid heeft tot de werkelijke onafhankelijkheid van België: het beleid van Willem I, de heterogeniteit van de Belgische bevolking, de predominantie van de Katholieke Kerk, de reactie van de Nederlandse bezetters, enz. Zo schrijven Stevens en Tixhon: “de geboorte van België was voor de tijdsgenoten wellicht merkwaardig, maar in feite helemaal niet zo toevallig.” (2011: 221).

1.1.2. België, een bicamerale parlementaire monarchie.

De Belgische onafhankelijkheid werd op 4 oktober 1830 uitgeroepen. Nog geen maand later – op 3 november – trokken de Belgen voor de eerste keer naar de stembus, of tenminste; zij die stemrecht hadden, zijnde iets minder dan 40 000 of 0,075% van de bevolking. Op 25 november begint de Volksraad met de discussies over de grondwet van een ‘constitutionele representatieve monarchie, met een erfelijk staatshoofd’. Op 7 februari 1832 – minder dan 3 maanden na de start van de onderhandelingen – is de revolutionaire Grondwet van kracht. De tekst vormde een compromis *à la Belge* tussen de Liberalen en de Katholieken en werd meteen de ‘liberaalste’ ter wereld genoemd: nooit tevoren werd er zo veel rechten en vrijheden gegeven aan het volk. In de praktijk was de Grondwet zodanig vaag dat deze een stuk minder progressief was dan oorspronkelijk beoogd. Een té revolutionaire grondwet zou immers nooit aanvaard worden door de grootmachten die garant staan voor het onafhankelijke België. Dat is trouwens ook de reden waarom er uiteindelijk voor een monarchie en een tweekamerstelsel, met name de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat – werd gekozen (Koppen, 2011: 19-24; Stevens & Tixhon, 2011: 227-232).

1.1.3. Het unionisme

In het jonge België was er geen sprake van werkelijke politieke partijen zoals we die vandaag kennen. De regeringen waren gevormd uit ministers vanuit de katholieke en liberale kring. Het waren tenslotte de Katholieken en de Liberalen die nog voor de revolutie een gemeenschappelijke strijd hadden gevoerd tegen Willem I, weliswaar niet altijd met dezelfde beweegredenen weliswaar. Deze binding van beide politieke families noemt men unionisme. De bedoeling van deze unie was om de verschillen tussen de politieke groepen te overbruggen en zo de onafhankelijkheid van het nieuwe land te garanderen. De Belgische leuze *Eendracht maak Macht* verwijst trouwens naar de eenheid tussen beide politieke families, en dus niet in eerste instantie naar de eendracht tussen de Walen en de Vlamingen zoals velen het vandaag opvatten. De verschillen tussen de ‘Liberalen’ en de ‘Katholieken’ waren bovendien veel minder uitgesproken dan nu: beide groepen bestonden uit gelovigen vanuit dezelfde sociale klasse, de bourgeoisie. De Katholieken hadden meer nood aan reglementering en beschouwden de Kerk als instituut, terwijl de liberalen zoveel mogelijk persoonlijke vrijheid

wilden garanderen. Het unionisme zorgde tussen 1831 en 1947 voor maar liefst negen christelijke-liberale regeringen (Koppen, 2011: 29-31; Stevens & Tixhon, 2011: 233,234).

1.1.4. Naar een polarisering van het politieke landschap

Het unionisme was noodzakelijk om de politieke stabiliteit van het jonge land te garanderen. Maar vrij snel startte de vorming van kabinetten door hetzij uitsluitend Liberalen, hetzij uitsluitend Katholieken, de zogenoemde ‘homogene regeringen’. Er was toen geen sprake van Eerste Ministers en coalitieregeringen. Beide politieke families begonnen zicht steeds meer te structureren en de eerste partijen zagen het licht.

Zo ontstond er in 1841 *L’Alliance Libérale* gevormd door de meest antiklerikale tenors uit de liberale familie, die evolueert naar de *Confédération générale du libéralisme en Belgique*. Er bestaat echter nog geen werkelijk partijbestuur: de beweging blijft een verzameling van vrij autonome kiesverenigingen. Op hun congres in 1846 jaar later schetst de beweging haar partijprogramma waarin ze, onder andere, voor een beperking van de invloed van de Kerkelijke macht, de organisatie van het openbaar onderwijs, de verbetering van de levensomstandigheden van de arbeiders en de hulpbehoevenden, een toename in het aantal volksvertegenwoordigers en senatoren of zelfs nog een verlaging van de cijns. Het begrip “liberalisme” van destijds is dus vrij verschillend van het hedendaagse concept binnen de blauwe familie. ‘Liber’ staat hier voor ‘vrijheid’ en de toenmalige Liberalen inspireerden zich op de ideeën van vrijheid, gelijkheid en broederschap van de Franse Revolutie. Zo leunden Charles Rogier, een van de leiders van de Belgische Revolutie en toenmalig Eerste Minister, en Walthère Frère-Orban, de opvolger van Rogier en boegbeeld van de Eerste Schoolstrijd, zeer dicht aan bij hun Franse confraters. De Brusselse advocaat Pierre-Théodore Verhaegen – stichter van de *Université Libre* – besloot om de loges van de vrijmetselarij te gebruiken als een van de denktanks van het Belgische Liberalisme, want daar hoorden ideologieën zoals vrijheid, broederlijkheid en vooruitgang ook thuis. Zo werd de vrijmetselarij snel de ruggengraat van de Liberale Partij, alhoewel niet alle liberalen per se de vrijmetselaarsloges frequenteerden. De partij kende een glorieperiode in 1878 toen ze de Katholieken versloegen in de Schoolstrijd. Maar die was van korte duur, want na 1884 waren de Liberalen in de oppositie voor maar liefst 30 jaar. Binnen de partij gingen de radicale

progressisten, die pleitten voor een staat ten dienste van zijn burgers, zich distantiëren van de doctrinairers, die oordeelden dat een politieke carrière binnen de staat alleen bestemd was voor de allerbesten. Zij stichtten de Progressistische Partij. Velen van deze links-liberalen kwamen later terecht in de socialistische familie (Koppen, 2011: 32-35; Stevens & Tixhon, 2011: 234-239).

De Katholieken volgden het voorbeeld van de Liberalen en stichtten in 1852 de *Associations conservatrices et constitutionnelles*, die voornamelijk functioneerde als een vereniging die de kiespropaganda voerde maar noch beschikte over een programma, noch een gemeenschappelijke organisatie vormde. Pas in 1864 ontstond de *Fédération des associations constitutionnelles et conservatrices*, die in 1884 – volop in de Schoolstrijd – zal fuseren met de *Fédération des cercles catholiques*. Ook in deze familie bleven in de vroege jaren de benamingen vrij vaag: de politici stelden hun geloof centraal, maar de ene was wat geloviger dan de andere. Net als bij de Liberalen, waren er bij de Katholieken twee stromingen: de liberaal-katholieken, die voornamelijk de grondwet verdedigden maar toch forse kritiek hadden op de liberale familie, en de ultramontanen, die trouw bleven aan Rome. Tussen beide strekkingen bevonden zich heel wat grijze zones. De Schoolstrijd (1878-1884) en de structurering van de liberale beweging zorgt ervoor dat de Katholieken uiteindelijk zich ook gaan verenigen binnen éénzelfde partij, en dit, onder andere, dankzij de congressen van de jaren 1880. Dit bleek een groot succes, want vanaf 1884 zouden de Katholieken gedurende dertig jaar lang over de absolute meerderheid beschikken in het parlement: de katholieke regeringen volgden elkaar op tot aan de Eerste Wereldoorlog. De katholieke partij was vooral populair omdat ze de belangen van de landbouwers en het antimilitarisme verdedigde. De Vlaamse kwestie lag de Katholieken bijzonder nauw aan het hart. Uiteindelijk kwam de sociale kwestie ter sprake: in 1891 riep paus Leo XII zijn *Rerum novarum* af. In het Vlaamse Aalst ging priester Adolf Daens voor gronding aan de slag met de nieuwe aanpak, wat niet iedereen binnen de Katholieke familie een goed oog in had. In 1894 splitte de sociale tak binnen de partij zich af en vormde de Christene Volkspartij (Koppen, 2011, pp. 35-39) (Stevens & Tixhon, 2011: 233-244).

1.1.5. De arbeidersbeweging en het ontstaan van de eerste socialistische partij

In de tweede helft van de 19de eeuw voeren steeds meer arbeiders acties zowel in de Vlaamse steden als in de Waalse mijnen. Ze vragen meer loon en beter aangepaste werkomstandigheden. Hoewel ze soms tot 15 000 arbeiders mobiliseerden, waren deze acties zijn slecht gestructureerd en zonder enige legitimiteit. De arbeiders waren amper geschoold en het Strafrechtboek verbood elke vorm van samenscholing. De reactie van de overheid was dan ook bij elke opstand erg kordaat en gewelddadig. In 1868 opende het leger het vuur op de protestvoerders in de mijn van Montignies-Sur-Sambre, waarbij zes arbeiders om het leven kwamen. De leiders werden opgepakt en berecht in Bergen (Mons). Dankzij de juridische steun bezorgd door de Eerste Internationale – onder de leiding van Karl Marx, worden ze vrijgesproken. Kort nadien ontstaan over het hele land lokale fracties van de Eerste Internationale en het socialistisch idee verspreidt zich snel onder de arbeiders. Die fracties blijven in nauw contact met elkaar en organiseren gezamenlijke acties: de Belgische arbeidersbeweging wordt een feit. Maar de Belgische staat leidt een actieve juridische strijd tegenover de stakers en hun leiders waardoor vele lokale fracties in financiële problemen raken en uiteindelijk de boeken moeten sluiten. Maar de samenwerking en de solidariteit tussen de arbeiders blijft groot en intellectuelen zoals César De Paepe, Louis Bertrand of Edward Anseele sluiten zich bij de strijd aan en pleiten mee voor, onder andere, het algemeen stemrecht en betere werk- en leefomstandigheden. Ook binnen de liberale partij zijn de progressisten voorstander van hervormingen ten voordele van het volk (Stevens & Tixhon, 2011: 271-273).

De arbeidersorganisaties zelf worden steeds talrijker en beginnen zich te structureren. De Gentse typograaf Edward Anseele, leider van de plaatselijke Eerste Internationale en stichter van de coöperatieve Vooruit, richt in 1877 de *Vlaamsche Socialistische Arbeiderspartij* op. Eén jaar later ziet de *Parti socialiste Brabançon* het licht en start in 1881 haar coöperatieve: *La Boulangerie ouvrière*. Dankzij die vestigingen kunnen de arbeiders levensnoodzakelijke goederen zoals brood, kleren en drank kopen aan verlaagde prijzen. Ze worden ook ontmoetingsplaatsen waar men de socialistische ideeën bespreekt. Beide

partijen komen samen en vormen in 1879 de *Parti ouvrier socialiste belge*¹ (POSB), die vanaf 1884 ook enkele progressieve liberalen verwelkomt. Een jaar later, op 5 april 1885, komt de arbeidersbeweging samen in *De Zwaan*² op de Grote Markt in Brussel: maar liefst 59 vakbonden, partijen, mutualiteiten en coöperatieven stichten op dat moment samen de *Parti Ouvrier belge* (POB), de Belgische Werkliedenpartij (BWP). De partij krijgt ook haar eigen krant *Le Peuple*, wat een primeur is. De BWP pleit voor het algemeen stemrecht zodat de wetgeving gunstiger wordt voor de volksklasse. Die zal in 1893 pas deels worden ingevoerd, wanneer het algemeen meervoudig mannelijk stemrecht op 18 april gestemd wordt. De BWP, die steeds meer leden telde, dreigde met een algemene staking, en de regering wenste gewelddadige acties zoals deze in de jaren 1880 te vermijden en ging akkoord met een verplicht algemeen stemrecht, zodat de regering een op democratische wijze bekomen vertegenwoordiging vormt van de bevolking en niet enkel een weerspiegeling van de opinies van de meest gemotiveerde kiezers. Dit nieuwe systeem heeft enorme gevolgen voor het Belgische politieke landschap: de Socialisten maken hun intreden in de Kamer van volksvertegenwoordigers, de Katholieken behouden de meerderheid maar verliezen zetels en de Senaat wordt (Stevens & Tixhon, 2011: 274-278).

1.1.6. De verzuiling van de maatschappij

Vanaf de jaren 1880 verenigen de werknemers zich in organisaties die pleiten voor betere levensomstandigheden. Ze beseffen dat politieke steun hiervoor van cruciaal belang is, en sluiten zich aan bij een van de twee grootste Belgische partijen: de BWP of de katholieke partij. Enerzijds heeft de volksklasse op die manier de mogelijkheid om een stem te laten horen binnen het Parlement en de Senaat en anderzijds kunnen de partijen hun politieke invloed op hun leden versterken, en dit ‘van de wieg tot aan het graf’. Dit laatste element werkt de verzuiling in de hand.

¹ De Belgische Socialistische Arbeiderspartij.

² Het café was het hoofdkwartier van Marx en Friedrich Engels hielden tijdens hun verblijf in Brussel (1845-1848). Het was dus uiterst symbolisch dat de PWB daar haar inauguraal congres hield.

Al van bij de start, verenigt de PWB ook verschillende organisaties die ook buiten het politieke landschap (in strikte zin) actief zijn. Zo steunt de partij sterk het coöperatief systeem, onder de leiding van Edward Anseele. In 1905 bestond de *Samenwerkende Maatschappij Vooruit Nr.1* uit een industriële bakkerij – die trouwens tijdens de zware acties van de jaren 1880 zelfs brood leverde aan de stakers in de Borinage -, zeven kruidenierswinkels, vier apotheken, een textielatelier, een kledingwinkel, een bouwonderneming en een drukkerij. Net voor de Eerste Wereldoorlog telde de coöperatieve Vooruit 9000 leden, waarvan ze ongeveer 1000 zelf tewerkstelde. De coöperatieve stimuleerde ook de sociale zekerheid. Zo kregen de jonge moeders een geboortepremie en konden ze gratis advies vragen over de gezondheid van hun kinderen. Later beschikten die tieners ook over beroepsopleidingen: het sociale aspect is dus centraal. Verder werd er ook gedacht aan de vrije tijd: de volkshuizen organiseerden culturele en politieke bijeenkomsten, en in de naastliggende cafés debatteerden jong en oud over de maatschappij. Het Gentse model wordt vrij snel geëxporteerd in andere steden zoals in Brussel, maar ook daarbuiten: eind jaren 1880 worden er maar liefst respectievelijk 14 coöperatieven in de Borinage en een kleine 20 in de omgeving van Luik, opgericht. Ook de vakbondsorganisaties zien het licht. De *Commission syndicale*³ werd in 1898 opgericht, maar kreeg pas na de invoering van de werkloosheidsverzekeringskas in 1910 – echte belangstelling van de arbeiders. In 1914 telde de syndicale organisatie 120 000 leden (De Gendt, 2004; Stevens & Tixhon, 2011: 282, 283).

Aan katholieke zijde zijn de organisaties veel meer verspreid en zijn deze vooral geïnspireerd door de Katholieke Kerk en de naleving van de christelijke waarden: werk, familie en gehoorzaamheid. De doelstelling van die organisaties bestaat er voornamelijk in deze waarden te verspreiden onder de arbeiders en de boeren. In de jaren 1890 worden de eerste katholieke vakbonden opgericht die, dankzij overheidssubsidies, interessante verzekeringen aanbieden en aantrekkelijke mutualiteiten starten. Die organisaties waren veel populairder

³ De Syndicale Commissie

dan hun socialistische tegenhangers: in 1900 telden ze bijna 200 000 leden. Ook worden er coöperatieven opgericht, maar het is vooral de Belgische Volksbond⁴, gestart in 1891 door Helleputte, die erg populair is. Net voor de Eerste Wereldoorlog verzamelt de volksbond, die 1720 organisaties overkoepelt, 200 000 mensen. In die periode worden ook de Vlaamse en Waalse vakbonden gebracht ondergebracht in eenzelfde federatie: het Algemeen Christelijk Vakverbond⁵, die een constante groei zal kennen. In 1921 wordt het Algemeen Christelijk Werkersverbond⁶ gesticht, die een verzameling vormt van alle andere organisaties die betrekking hebben op de werknemers: de Christelijke Mutualiteiten, de jongerenbeweging, de vrouwenbeweging, de seniorenbeweging, enz. Het ACW vormt de ruggengraat van de katholieke zuil, die traditioneel ook het sterkst is (Koppen, 2011: 262-268) (Stevens & Tixhon, 2011: 283, 284).

1.1.7. De Vlaamse Beweging en het einde van een unitair België

De Belgische revolutie, die ook het taalbeleid van Willem I in vraag stelde, resulteerde in een primair gebruik van het Frans in het jonge België. Het Frans was toen ook de taal van het establishment en werd gesproken door de hoge clerus, de bourgeoisie en de adel, of met andere woorden: degene die het politieke landschap beheersten in de 19de eeuw. Geen wonder dus dat gepleit werd voor gebruik van het Frans binnen de administratie, het leger en het gerecht. In feite was België drietalig en de burgers mochten kiezen tussen het Frans, het Nederlands en het Duits in de administratie en op het gerecht. Voor het laatstgenoemde domein gold evenwel 'op voorwaarde dat de taal die ze willen gebruiken, begrepen wordt door de rechters en de advocaten die pleiten in civiele zaken en, in strafzaken, door de rechters, het openbaar ministerie en de verdediging'⁷. Een gemeenschappelijke taal was wel van belang voor de opbouw van de natie met een eigen identiteit. Eigenlijk resulteerde het 19de-eeuwse taalbeleid in België in een verfransing van de maatschappij, want wie carrière

⁴ De *Ligue Démocratique Belge*

⁵ De *Confédération générale des Syndicats chrétiens et libres de Belgique*, afgekort tot *Confédération des Syndicats chrétiens (CSC)*

⁶ De *Mouvement Ouvrier Chrétien (MOC)*

⁷ Interpretatie van het Belgisch Staatsblad (Stevens & Tixhon, 2011, p. 260).

wilde maken, moest de taal van Molière beheersen. Dit fenomeen is bijzonder zichtbaar in Brussel want de hoofdstad, die vroeger blijkbaar grotendeels Nederlandstalig was, werd het hart van de politiek en de rechtbank, beide Franstalige instituties en tot op vandaag blijft de hoofdstad grotendeels Franstalig. De laatste jaren komt daar wel verandering in, onder andere door de uitbreiding van de Vlaamse culturele, politieke en economische sector rond het Vlaams Parlement, het Muntplein en Sint-Katelijne (Koppen, 2011: 41,42; Stevens & Tixhon, 2011: 259,260).

Vooraf op het platteland bleven de Vlaamse dialecten de voertaal: de lagere sociale klassen bleven hun moedertaal spreken. De Vlaamse Beweging pleitte dus in eerste instantie voor de bescherming van de Vlaamse taal tegenover het steeds meer dominante Frans in het prille België. Er was toen echter nog geen conventie over een unitaire Belgisch-Nederlandse taal, want ieder regio had zijn eigen spelling en uitspraak, die soms zelfs van dorp tot dorp varieerde. Laten we niet vergeten dat het in de 19de-eeuws 'Vlaams' vooral een gesproken taal was met vaak weinig of geen gelijkenissen met het Nederlands van Oranje. Het is pas in 1864 dat België het werk van De Vries & Te Winkel met Jan-Baptist David als conventie over de spelling van het Vlaams, aanneemt. Nederland zal nog twintig jaar wachten om het Belgische voorbeeld te volgen (Koppen, 2011: 260).

De Vlaamse Beweging was echter al sinds de jaren 1830 vrij actief in de literaire en culturele sector. Hendrik Conscience's *De Leeuw van Vlaanderen* (1838) romantiseerde de Guldensporenslag, waarin de Vlaamse steden, met de hulp van onder andere de Graaf van Namen, het leger van Filips IV van Frankrijk versloegen. In de context van een strijd voor het behoud van een eigen taal en cultuur tegenover het Frans, was de roman meteen een groot succes: Conscience werd de 'man die zijn volk leerde lezen'⁸. Maar de grootste impact

⁸ De bekende leuze werd voor het eerst op 13 augustus 1883 uitgesproken door Jan van Beers tijdens de onthulling van Hendrik Conscience's standbeeld. Zijn vrouw, Henriette Mertens, zou de zin bedacht hebben. [https://www.consciencebibliotheek.be/nl/pagina/"hij-leerde-zijn-volk-lezen"](https://www.consciencebibliotheek.be/nl/pagina/) (geraadpleegd op 14 juli 2020).

situeerde zich op politiek vlak, want de Vlaamse kwestie was hierdoor geëvolueerd tot een onvermijdelijk punt op de agenda. Naast de traditionele rivaliteit tussen Katholieken en Liberalen, ontstond er een tweede kloof tussen de Nederlandstalige Vlamingen en de Franstalige ‘Walen’⁹. De Vlaamse Beweging verdeelt trouwens ook de conventionele politieke families want de Katholieken in Vlaanderen toonden zich voorstander van de Vlaamse kwestie. In 1894 – de eerstvolgende verkiezingen na de invoering van het algemeen meervoudig mannelijk stemrecht – stuurde Vlaanderen uitsluitend Katholieken naar de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De katholieke partij streefde naar een tweetalig België en haalde haar slag thuis toen op 18 april 1898 de Gelijkheidswet werd afgekondigd in het hele koninkrijk. Een nieuwe eeuw sluit meteen ook het hoofdstuk van een unitair België af. Tijdens de verkiezingen van 1912 verenigen de Liberalen en de Socialisten zich samen tegen de katholieke dominantie. Als resultaat stuurt Vlaanderen 61 Katholieken tegenover 28 Liberalen en Socialisten naar het Parlement, terwijl in Wallonië de liberaal-socialistische unie 44 zetels behaalt, tegenover 28 voor de Katholieken: “Sire [...], il n’y a pas de Belges, mais des Wallons et des Flamands”¹⁰ (Koppen, 2011: 42-54; Stevens & Tixhon, 2011: 259-269)

1.1.8. De zes staatshervormingen en de opbouw van een federale staat

De Belgische identiteitscrisis kende enkele mineure wendingen tijdens de wereldoorlogen en het Interbellum maar komt in de jaren 1960 opnieuw in het middelpunt van de belangstelling. Toen in 1961 meer dan 500 Vlaamse gemeenten de tienjaarlijkse talentelling boycotten besliste de regering tot afschaffing van deze maatregel. Een jaar later werd de taalgrens voor eens en altijd vastgelegd. In Hertoginnedal, het mekka van alle Belgische politieke discussies, werd in 1963 een echt *compromis-à-la-Belge* gesloten: elke partij rond de tafel krijgt haar zin, waardoor een algemeen begrip van het besluit bijna onmogelijk wordt. Het akkoord omvatte onder andere de verdeling van het land in vier taalgebieden en enkele faciliteitengemeenten,

⁹ Alhoewel de meeste Walen inderdaad Frans – of een regionaal variant tenminste – spraken, waren de kritieken vooral gericht naar de Belgische franssprekende sociale elite, die zowel in Vlaanderen als in Wallonië.

¹⁰ “Sire [...], er zijn geen Belgen, maar Walen en Vlamingen”. Dat schreef de Waalse Socialist Jules Destreée in zijn *Lettre au roi sur la séparation de la Flandre et de la Wallonie* (Open brief naar de koning over de scheiding van Vlaanderen en Wallonië) op 15 augustus 1912. Zie: <http://www.histoire-des-belges.be/au-fil-du-temps/epoque-contemporaine/lettre-au-roi-sur-la-separation-de-la-wallonie-et-de-la-flandre> (geraadpleegd op 14 juli 2020).

een pariteit tussen Vlaamse en Waalse benoemingen voor topfuncties binnen de administratie en natuurlijk ook het tweetalig gebied Brussel-Halle-Vilvoorde, die later de bekendste saga werd binnen de Belgische politiek (Hilgsmann & Sergier, 2018; Koppen, 2011: 79-82; Stevens & Tixhon, 2011: 375,376).

1.1.8.1. *De eerste staatshervorming (1970) en het Egmond-Stuyvenberghakkoord*

Door hun complexiteit boden de compromissen van de jaren 1960 absoluut geen oplossing voor de communautaire kwestie, soms veeleer het tegendeel. In 1968 scanderden de Leuvense studenten ‘Walen Buiten!’¹¹ en eisen een Vlaamse universiteit.

Door de scheiding van de Katholieke Universiteit Leuven schakelt de federalisering van het land een versnelling hoger en boeken in datzelfde jaar de ‘taalpartijen’, met name de VU¹², het FDF¹³ en het RW¹⁴, grote winst. Ook de grote nationale partijen worden stilaan opgesplitst in ‘Vlaamse’ en ‘Waalse’ partijen. Toenmalig CVP¹⁵ premier Gaston Eyskens declameerde het volgende:

De unitaire staat is achterhaald. De gemeenschappen en gewesten moeten hun plaats innemen in de vernieuwde staatsstructuren, die beter aangepast zijn aan de toestand van het land. (Eyskens, 1970)

Er was dus duidelijk nood aan een staatshervorming. Uit de compromissen tussen het noorden en het zuiden van het land resulteerde het volgende:

- Verdeling van het land in drie gewesten: Vlaanderen, Wallonië en Brussel – alhoewel er nog geen duidelijkheid was over wat het ‘Brussels Gewest’ inhield. De verdeling

¹¹ Op 15 januari 1968 verzetten de studenten zich tegen de expansie van de Franstalige vleugel van de Katholieke universiteit in Leuven. Op verschillende plakaten leest men het motto “Walen Buiten!”. Ten gevolge zal de Franstalige vleugel van de Katholieke universiteit Leuven overgeplaatst worden in een nieuwe stad in het hart van Waals-Brabant: Louvain-La-Neuve. https://www.rtbf.be/info/societe/detail_il-y-a-tout-juste-50-ans-ecatait-a-louvain-le-walen-buiten?id=9812150 (geraadpleegd op 14 juli 2020).

¹² De Volksunie werd later gesplitst in het Vlaams Blok (vandaag Vlaams Belang) enerzijds, en Spirit-de Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) anderzijds

¹³ Het *Front démocratique des francophones* (Democratisch front van de Franstaligen) is vandaag beter gekend onder DéFI, dat staat voor *Démocrate fédéraliste indépendant*. Vandaag is de partij vooral populair in de faciliteitengemeenten in de Brusselse rand. <https://defi.eu> (geraadpleegd op 15 juli 2020).

¹⁴ De *Rassemblement Wallon* (Waalse Verzameling) is de partij van het Waals Nationalisme en was actief tot 2011 <http://www.rassemblementwallon.be> (geraadpleegd op 15 juli 2020).

¹⁵ De Christelijke Volkspartij (CVP) werd in 2001 omgevormd tot Christen-Democratisch en Vlaams (CD&V).

gaat in op het territorialiteitsprincipe en komt op die manier tegemoet aan de vraag van de Waalse partijen en streeft naar meer economische onafhankelijkheid;

- Oprichting van twee cultuurraden: een Vlaamse en een Waalse t. Deze keer wordt rekening gehouden met de vraag van de Vlamingen, waarbij een aantal culturele bevoegdheden worden toegekend, maar die toch vallen onder het federaal budget;
- Erkenning dat de zes faciliteitengemeenten in de Brusselse rand voortaan tot de Vlaamse regio behoren. In Vlaanderen spreekt men over de ‘Vlaamse Rand’.

Met het latere Egmont-Stuyvenbergakkoord (1977), genoemd naar de twee locaties waar de gesprekken plaatsvonden, met name het Egmondpaleis en het Stuyvenbergkasteel, worden de hervormingen verduidelijkt:

- de Franstalige en Nederlandstalige gemeenschappen krijgen beslissingsrecht over culturele en persoonsgebonden zaken;
- het Brussels-, Vlaams- en Waals gewest krijgen elk een regering;
- het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde wordt gesplitst, maar de Franstaligen in de Brusselse Rand krijgen dezelfde rechten als de Vlamingen in Brussel;
- de provincies worden afgeschaft (Hiligsmann & Sergier, 2018; Koppen, 2011: 79-84; Stevens & Tixhon, 2011: 375,376).

1.1.8.2. De tweede staatshervorming (1980)

De jaren 1980 is zonder meer het decennium van Wilfried Martens: hij stond aan de leiding van maar liefst negen verschillende coalities. De CVP-leider bracht stilaan de federalisering van het land tot stand. De cultuurgemeenschappen werden gemeenschappen met elk hun raad, de legislatieve macht, en hun regering, de executieve macht. Hun bevoegdheden worden niet meer beperkt tot culturele materies, want de gemeenschappen zijn nu ook bevoegd voor persoonsgebonden aangelegenheden. Verder zien het Waalse en het Vlaams Gewest het licht en krijgen deze ook een eigen raad en een eigen regering. In Vlaanderen smelten het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap meteen samen, met dus maar één regering en één raad, met zetel in Brussel. De Franstaligen integendeel hebben de instellingen van de Franse Gemeenschap, met zetel in Brussel, en het Waals Gewest, met zetel in Namen, niet samengevoegd. De staatshervorming bevat ook de oprichting van het Arbitragehof. Die moet controleren of de verdeling van de bevoegdheden tussen de Staat, de gewesten en de

gemeenschappen nageleefd wordt (Hiligsmann & Sergier, 2018; Koppen, 2011: 85,86; Stevens & Tixhon, 2011: 376,377).

1.1.8.3. De derde staatshervorming (1988-1989)

Tegen het einde van het decennium was de regering opnieuw gevallen door communautaire spanningen. De CVP schakelt Jean Luc-Dehaene in die samen met zijn collega Wilfried Martens een regering opzet: intussen de regering Martens VIII (1988-1991). Na lange debatten komt er opnieuw een ambitieuze staatshervorming: de Gewesten worden bevoegd voor het openbaar vervoer, de openbare werken en het milieu; de Gemeenschappen krijgen eindelijk het onderwijs toegewezen; en er valt een akkoord over Brussel. De agglomeratie Brussel-Hoofdstad wordt hervormd tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat de 19 Brusselse gemeenten overkoepelt. Het nieuwe gewest krijgt een eigen raad, een eigen regering en een wetgevende bevoegdheid die ordonnanties uitgeeft (Hiligsmann & Sergier, 2018; Koppen, 2011: 86,87; Stevens & Tixhon, 2011: 376,377).

1.1.8.4. De vierde staatshervorming (1992-1993): het Sint-Michielsakkoord

Voor het eerst sinds 40 jaar wordt de katholieke familie in 1999 gestuurd naar de banken van de oppositie, terwijl zij tot dan toe de motor was achter alle voorafgaande stappen in de staatshervorming. De regering Verhofstadt I ziet het licht: de VLD¹⁶ en PRL¹⁷ vormen samen met de PS, de SP, Ecolo¹⁸ en Agalev¹⁹ een coalitie. De nieuwe regering zet de staatshervorming verder. In de Lambermontstraat, waar zich de ambtswoning van de Premier bevindt - wordt

¹⁶ Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD) is de toenmalige nieuwe naam van de partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV). De PVV komt uit de splitsing van de Belgische liberale partij PVV/PLP (Partij voor Vrijheid en Vooruitgang/*Parti de la Liberté et du Progrès*). Vandaag heeft de partij de naam Open Vld.

¹⁷ *Parti réformateur libéral*, de Waalse aanhanger van de VLD. In 2002 is de partij opgegaan in de *Mouvement Réformateur* (MR).

¹⁸ Ecolo staat voor '*Ecologistes Confédérés pour l'Organisation des Luttes Originales*' (Groenen verenigd voor de Organisatie van Orinigele Acties). De partij is actief sinds 1980 en is vandaag een zusterparij van Groen.

¹⁹ Agalev betekende 'Anders Gaan LEVen'. De partij werd opgericht in 1973 en is opgegaan in *Groen!* in 2003 (sinds 2012: *Groen*).

na lange onderhandelingen een akkoord gesloten over de regionalisering van de gemeente- en provinciewet, buitenlandse handel, landbouw en ontwikkelingssamenwerking, en over een aanpassing van de Financieringswet (1989): dit zijn de bijzondere wetten van 3 juli 2001 (Hiligsmann & Sergier, 2018; Koppen, 2011: 88,89) (Stevens & Tixhon, 2011: 377,378).

1.1.8.5. *De vijfde staatshervorming (2001): de Lambermontakkoorden*

Voor het eerst in 40 jaar tijd is de katholieke familie in 1999 gestuurd naar de banken van de oppositie, terwijl zij de motor was achter alle voorafgaande stappen in de staatshervorming. Regering Verhofstadt I ziet het licht: de VLD²⁰ en PRL²¹ vormt samen met de PS, de SP, Ecolo²² en Agalev²³ een coalitie. De nieuwe regering ging verder met de staatshervorming. In de Lambermontstraat – waar de ambtswoning van de Premier staat - wordt na lange onderhandelingen een akkoord gesloten over de regionalisering van de gemeente- en provinciewet, buitenlandse handel, landbouw en ontwikkelingssamenwerking, en over een aanpassing van de Financieringswet (1989): dit zijn de bijzondere wetten van 3 juli 2001 (Hiligsmann & Sergier, 2018; Koppen, 2011: 88,89; Stevens & Tixhon, 2011: 377,378).

1.1.8.6. *De zesde staatshervorming (2011): bye-bye BHV*

Half september, na 459 dagen onderhandelingen, valt het zogenaamde Vlinderakkoord. De naam verwijst naar de vlinderdas van Elio Di Rupo (PS), leider van de onderhandelingen tussen cdH, CD&V, Ecolo, Groen, MR, Open Vld, PS en sp.a. Het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde wordt gesplitst. Franstaligen in de faciliteitengemeenten in de Vlaamse Rand mogen voortaan kiezen op Vlaams-Brabantse of Brusselse lijsten. Verder wordt ook de bijzondere financieringswet hervormd: de deelstaten beschikken over meer geld dan de

²⁰ Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD) is de toenmalige nieuwe naam van de partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV). De PVV komt uit de splitsing van de Belgische liberale partij PVV/PLP (Partij voor Vrijheid en Vooruitgang/*Parti de la Liberté et du Progrès*). Vandaag heeft de partij de naam Open Vld.

²¹ *Parti réformateur libéral*, de Waalse aanhanger van de VLD. In 2002 is de partij opgegaan in de *Mouvement Réformateur* (MR).

²² Ecolo staat voor '*Ecologistes Confédérés pour l'Organisation des Luttes Originales*' (Groenen verenigd voor de Organisatie van Orinigele Acties). De partij is actief sinds 1980 en is vandaag een zusterpartij van Groen.

²³ Agalev betekende 'Anders Gaan LEVen'. De partij werd opgericht in 1973 en is opgegaan in *Groen!* in 2003 (sinds 2012: *Groen*).

federale staat, en beschikken over fiscale autonomie. De Brusselse instellingen – die deels hervormd worden – worden ook op een andere manier gefinancierd. De Gemeenschappen en Gewesten krijgen nog bevoegdheden bij: men spreekt over, onder andere, kinderbijslag, zorginstellingen en ziekenhuizen. Tenslotte wordt de Senaat volledig hervormd: het wordt een ontmoetingsplaats tussen de deelstaten, samengesteld uit parlementsleden uit die deelstaten (Devos, 2013: 95-98; Di Rupo, 2011; Sel, 2010; Hiligsmann & Sergier, 2018).

1.2. Het politieke landschap in België vandaag

Op 21 juli 2013 legde Filip van België de eed af als 7de koning der Belgen²⁴. Maar het land ziet er vandaag helemaal anders uit dan ten tijde van Leopold I: België is een federale staat geworden, de overvloed aan partijen en organisaties beheersen de politieke agenda, en elke volwassen burger ouder dan 18 jaar heeft sinds 1981 het stemrecht. Al deze elementen bepalen het huidige Belgische politieke landschap.

1.2.1. Zes regeringen, achtenveertig ministers en vijfhonderd parlementariërs

België telt meer dan 11 miljoen inwoners die vertegenwoordigd worden door 48 ministeriële functies – inclusief staatssecretarissen – en 475 leden van een parlement²⁵. Dat betekent dat er maar liefst 1 parlementariër per 24 000 inwoners is. Doch in de werkelijkheid ziet de verdeling in de vertegenwoordiging er helemaal anders uit. Zo hangt bijvoorbeeld een Franstalige familie in Brussel af van de federale regering voor het pensioen, van de regering uit de Federatie Wallonië-Brussel voor de universitaire studies, van de Vlaamse regering voor het lager onderwijs en van de regering van het Brussels-Hoofdstedelijk Gewest voor het

²⁴ De Koning der Belgen wordt koning bij de gratie van zijn landgenoten, en staat dus niet boven het land België. Hij draagt dus ook geen kroon, omdat hij niet over het territorium beschikt. De Belgische kroon is enkel te vinden op het wapenschild van de Koning der Belgen.

²⁵ Nog volgens VRT NWS zijn er in totaal 61 regeringsposten en plaats voor 795 vertegenwoordigers in de parlementen, maar die worden niet allemaal benut. <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/05/16/hoe-veel-kost-onze-democratie/> (geraadpleegd op 17 juli 2020).

openbaar vervoer. Met andere woorden, in dit geval werken 4 verschillende ministers uit verschillende regeringen voor eenzelfde familie, en dan nog niet in dezelfde taal.

1.2.1.1. De federale overheid

De Wetstraat vormt het hart van de federale staat: het Paleis der Natie huisvest de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat en op nummer 16 bevindt zich het kantoor van de premier. Om de hoek, in de Lambermontstraat, beschikt de premier over een ambtswoning en aan de overkant van het Koninklijk Park bevindt zich het koninklijk paleis, de officiële werkplaats van de koning. Geen wonder dat 'de wetstraat' een algemeen begrip is geworden voor de politiek op federaal niveau.

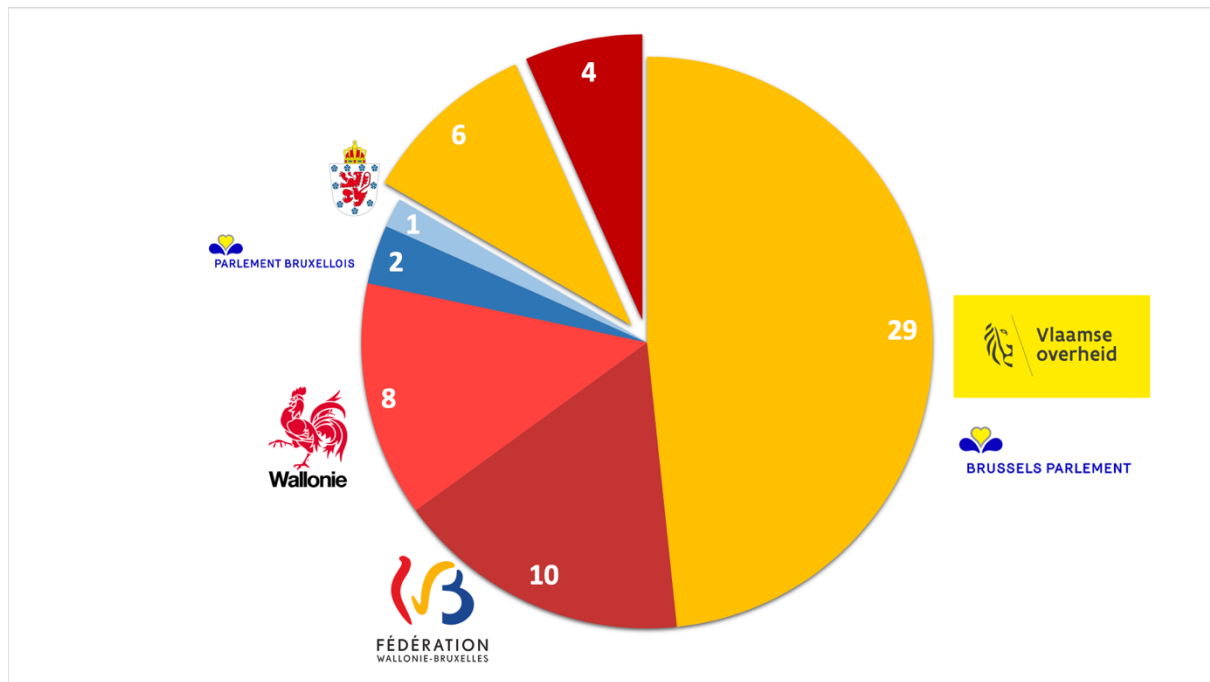
De federale regering bedraagt maximum vijftien ministers, zeven Nederlandstaligen, zeven Franstaligen en de premier, die benoemd worden door de koning. Koning en regering vormen samen de uitvoerende macht, maar in de praktijk neemt de regering de beslissingen in naam van de koning. Wel moet de koning de voorstellen ondertekenen vooraleer ze wet worden. Vandaag beschikt de federale staat over de volgende bevoegdheden:

- Justitie: de rechtbanken werken op dezelfde manier in het hele land, weliswaar elke in de eigen taal. De koning benoemt ook de eerste voorzitters, de rechters en de raadsheren bij de hoven en rechtbanken;
- Sociale zekerheid: kinderbijslag, pensioenen en uitkeringen worden federaal georganiseerd en gefinancierd;
- Financiën: de overheidsschuld, het monetaire beleid, het prijs- en inkomstenbeleid, de bescherming van het spaargeld, enz.;
- Leger: het materiaal en de kazernes, de opleiding van de militairen, maar ook de verplichtingen van België tegenover de Europese Unie en de NAVO;
- Binnenlandse en buitenlandse zaken: het leger, de federale politie, de brandweer en de civiele bescherming;
- Milieu: klimaatverandering en energiebronnen (kernenergie);

- De nationale overheidsbedrijven zoals de NMBS²⁶ en bpost;
- Het staatspatrimonium, de federale wetenschappelijke en culturele instellingen;
- Deels de volksgezondheid;
- Deels het onderwijs: de minimale vereisten voor de aflevering van de diploma's, de leerplicht en de pensioenregeling blijven federaal; en
- “Voor alles wat niet uitdrukkelijk onder de bevoegdheid valt van de gemeenschappen en de gewesten” (Belgische Federale Overheidsdiensten, 2020).

De federale overheid bestaat uit twee kamers: de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat. De Kamer van Volksvertegenwoordigers verzamelt 150 Kamerleden 89 Nederlandstaligen en 61 Franstaligen. De Kamer stemt ook de motie van vertrouwen (of van wantrouwen) voor de federale regering. Sinds de Zesde Staatshervorming is de Senaat vooral een ontmoetingsplaats voor de Regio's en de Gewesten geworden, waarbij de benoeming van de senatoren als volgt is vastgelegd: 29 senatoren worden aangeduid door het Vlaams Parlement uit het Vlaams Parlement of uit de Nederlandse taalgroep vanuit het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. 10 senatoren worden aangeduid door en uit het Parlement van de Franse Gemeenschap, ook Federatie Wallonië-Brussel genoemd. 8 senatoren worden aangeduid door en uit het Parlement van het Waals Gewest. 2 senatoren worden aangeduid door en uit de Franse taalgroep van het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. 1 Senator wordt aangeduid door en uit het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap. Daarbij worden ook nog 6 Nederlandstalige en 4 Franstalige senatoren gecoöpteerd, elk door de senatoren van dezelfde taalgroep. De Senaat speelt een belangrijke rol in de bicamerale procedures zoals de Grondwets-hervorming, en heeft een wakende functie tegenover de Kamer. Vooral de coöptatie van de senatoren is een belangrijke factor tijdens de regeringsonderhandelingen (Hilgsmann & Sergier, 2018; Kamer van volksvertegenwoordigers, 2019; Koppen, 201: 101-115).

²⁶ De NMBS-Groep omvat de NMBS (beheer van de treindiensten), Infrabel (beheer van de infrastructuur) en de overkoepelende NMBS-Holding. NMBS staat voor *Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen*.

Figuur 1: de verdeling van de zetels binnen de Senaat. ©eigen werk

1.2.1.2. De Gemeenschappen

België telt drie gemeenschappen: De Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap – genaamd Federatie Wallonië-Brussel, en de Duitse Gemeenschap. De gemeenschappen hebben elk één regering en één parlement, en zorgen voor persoonsgebonden materies, namelijk:

- onderwijs: de eindorganisatie van scholen, van de kleuterklas tot de universiteit, inclusief volwassenenonderwijs;
- cultuur: de theater- en muziekgezelschappen, de cultuurcentra en podiumkunsten, de musea, de bibliotheken en archieven;
- media: de nationale radio- en televisieomroepen VRT²⁷, RTBF²⁸ en BRF²⁹, maar ook de zendervergunningen voor de commerciële zenders;

²⁷ De Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie.

²⁸ Radio-télévision belge de la Communauté française.

²⁹ Belgischer Rundfunk.

- sport en vrije tijd: de sportorganisaties zoals Sport Vlaanderen³⁰ en Adeps³¹, maar ook vrijwilligerswerk en deels het toerisme;
- jeugdbeleid en ouderenzorg: jeugdbewegingen, jeugdhuizen, jongerenraden en rusthuizen;
- gezondheid en maatschappelijk welzijn: gehandicaptenzorg, slachtofferhulp, kinderdagverblijf, onthaalouders, Kind en Gezin en het ONE³²; en
- het taalgebruik en de concrete toepassing van de taalwetten binnen de Gemeenschap en haar instellingen (Belgische Federale Overheidstiensten, 2020; Di Rupo, 2011; Hiligsmann & Sergier, 2018; Kamer van volksvertegenwoordigers, 2014; Koppen, 2011: 127-132).

1.2.1.3. De Gewesten

België telt ook drie Gewesten: het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Hier opnieuw beschikken de Gewesten elk over één regering en één parlement. Deze zijn bevoegd voor grondgebonden materies, met name:

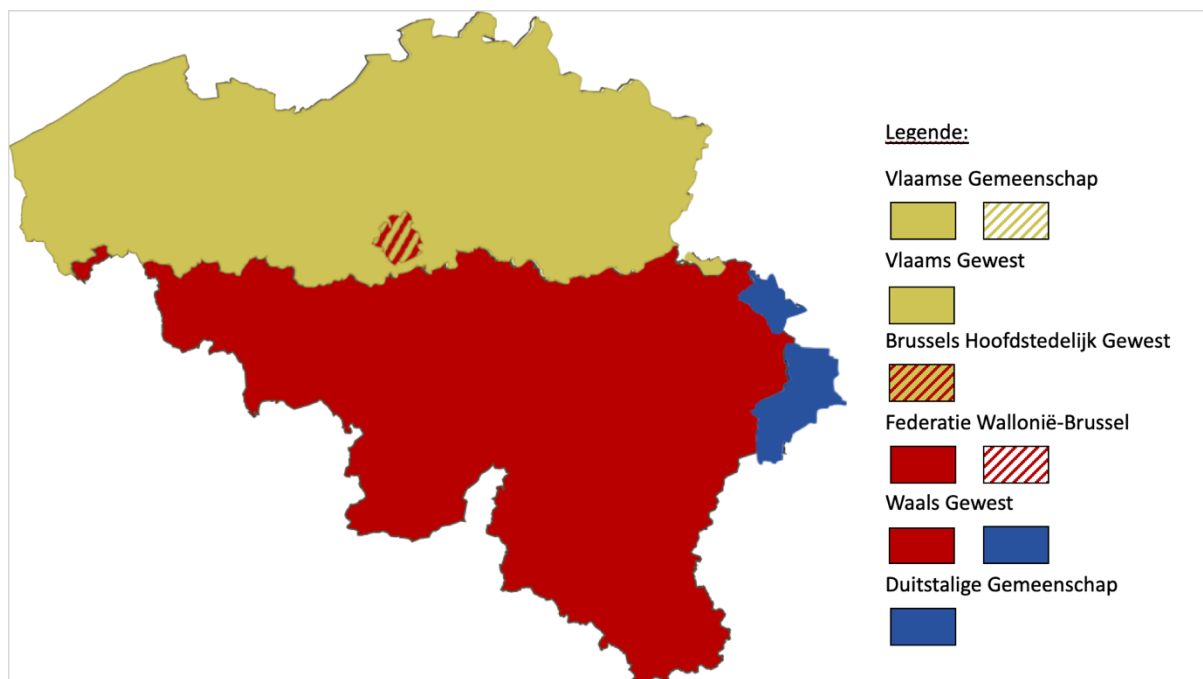
- Ruimtelijke ordening en huisvesting: de gewestplannen, de stedenbouwkundige vergunningen, de stadsplanning, de bescherming van monumenten en landschappen, de sociale woningbouw, de regels betreffende de verhuur van ontroerend goed, enz.;
- Economie: het algemeen economisch beleid en het beheer van havens en luchthavens, de steun aan bedrijven en de activiteiten van het Participatiefonds, de steun aan de toeristische sector, maar ook de tewerkstelling en de opleiding;
- Leefmilieu en natuurbeheer: de bestrijding van lucht-, bodem- en watervervuiling, de milieuwetgeving voor de afvalstoffen en de gevaarlijke bedrijven, de financiële steun bij algemene rampen, maar ook de zuivering van afvalwater en de productie en distributie van drinkwater;

³⁰ Vroeger bekend als *Bestuur voor de Lichamelijke Opvoeding, de Sport en het Openluchtleven*, of BLOSO.

³¹ *ADministration de l'Education Physique, du Sport et de la vie en plein air*, de Waalse aanhanger van Sport Vlaanderen.

³² *Office de la Naissance et de l'Enfance*, de Waalse aanhanger van Kind en Gezin.

- Landbouw en visserij: het landbouwbeleid, de promotie van landbouwproducten, de onderzoek en ontwikkeling van tuinbouw- en visserijproducten;
- Energie: de distributie van elektriciteit en aardgas;
- Openbare werken en vervoer: het onderhoud van gewestwegen en de autosnelwegen, de organisatie van het openbaar vervoer – exclusief de trein die een federale bevoegdheid is – met drie Gewestelijke maatschappijen De Lijn, de MIVB³³ en *Le TEC*³⁴;
- Gemeente- en provinciebeleid (Hiligsmann & Sergier, 2018; Kamer van volksvertegenwoordigers, 2014; Koppen, 2011: 133-137).

Figuur 2: De Gewesten en Gemeenschappen in België. ©eigen werk

1.2.1.4. De Vlaamse uitzondering

Vandaag telt België zes regeringen en zes parlementen op nationaal niveau. Dat komt omdat de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaams Gewest zijn samengevoegd. Dus eenzelfde

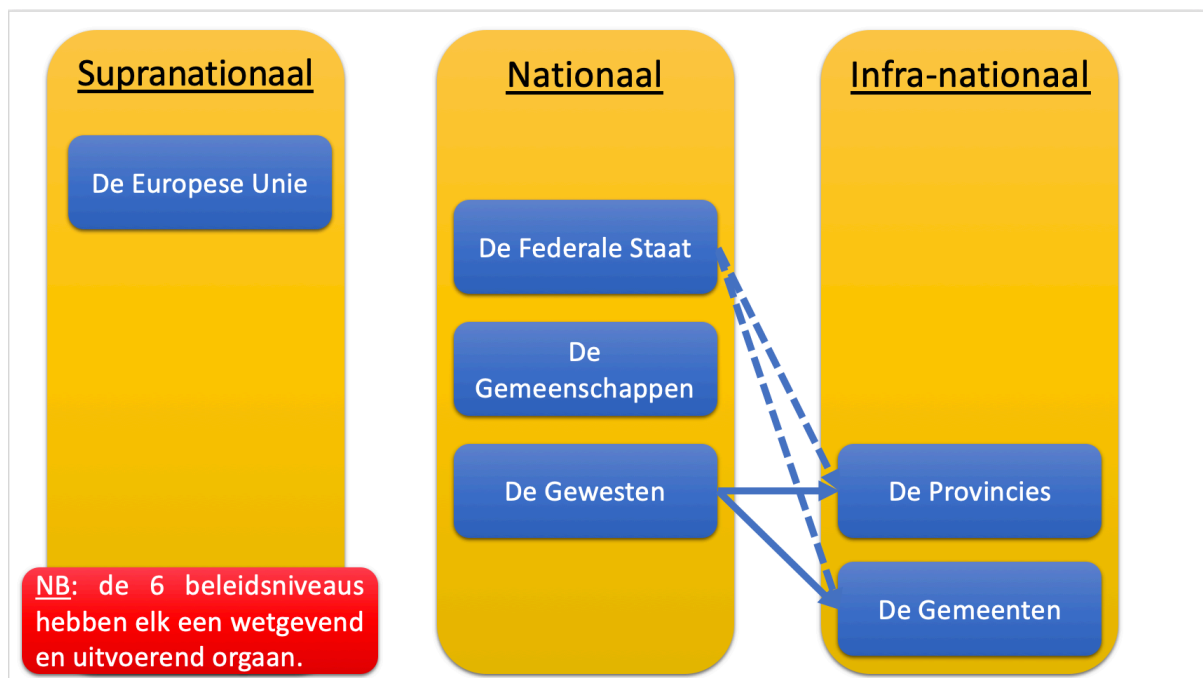
³³ De Maatschappij voor het intercommunaal Vervoer te Brussel.

³⁴ Le *Transport En Commun*, de commerciële naam van Opérateur du Transport en Wallonie (OTW).

parlement en eenzelfde regering zijn zowel bevoegd voor de gewestelijke zaken als voor de gemeenschappelijke zaken in Vlaanderen. Wel beschikt het Gewest enkel over het gebied in Vlaanderen, want in Brussel is enkel nog de Gemeenschap bevoegd. Aan de Waalse en Franstalige kant was het technisch gezien onmogelijk om tot een fusie te komen, want op het Waals grondgebied bevindt zich de Duitstalige Gemeenschap. Wat er in het zuiden van het land gebeurt, is dat bevoegdheden van de ene naar de andere worden overgedragen en andersom. In de Duitstalige gemeenschap bijvoorbeeld, is de Gemeenschap ook bevoegd voor de monumenten en de landschappen, een Gewestelijke bevoegdheid. In Brussel – een gewest weliswaar – is men ook bevoegd voor cultuur, toerisme en vrije tijd, alle drie gemeenschappelijke bevoegdheden (Kamer van volksvertegenwoordigers, 2019; Koppen, 2011: 137-139).

1.2.2. Zes beleidsniveaus

De federale staat vormt samen met de drie Gemeenschappen en de drie Gewesten het nationaal beleidsniveau. Daarnaast heeft België ook een supranationaal en een infra-nationaal beleidsniveau, met name de Europese Unie enerzijds, en de provincies en de gemeentes anderzijds.

Figuur 3: de zes beleidsniveaus in België. ©eigen werk

1.2.2.1. De Europese Unie

België is een van de stichters van de Europese Unie. Naast de Benelux³⁵ – vaak gezien als het labo van de Europese integratie – en de NAVO³⁶, was België na de Tweede Wereldoorlog stichtend lid van de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS, 1951), die in 1993 de huidige naam ‘Europese Unie’ kreeg. Doordat de samenwerkingsakkoorden initieel van economische aard waren, zijn de basisprincipes van de EU vooral liberaal: het vrij verkeer van personen, diensten en goederen. Vandaag vindt men dus geen douaneposten en grensovergangen meer tussen de meeste Europese landen. Vaak luidt er kritiek dat Europa geen sociaal beleid heeft maar daar brengen enkele politieke fracties verandering in. Omdat de Unie 27 landen samenbrengt en ze samen een beleid voeren, beschikt deze internationale organisatie over heel wat instellingen. De belangrijkste zijn:

- De Europese Commissie: functioneert als de ‘regering’ van de Europese Unie en is verantwoordelijk voor het beleid. Elk land stuurt één commissaris naar de wekelijkse vergadering in Brussel. Naast de uitvoering van de Europese besluiten en de controle van de naleving van de Europese ‘wetten’, vertegenwoordigt de Commissie ook de EU bij internationale organisaties;
- De Raad van de Europese Unie: ook wel de Raad van Ministers genoemd, die wordt gevormd door de ministers uit de lidstaten bevoegd voor het specifieke thema van de vergadering. Om de zes maanden verandert de lidstaat aan het voorzitterschap. De raad functioneert samen met het Europees Parlement als het wetgevend orgaan. Dit orgaan kan ook overeenkomsten sluiten met niet-lidstaten en internationale organisaties;
- Het Europees Parlement: vertegenwoordigt de EU-burgers. Om de vijf jaar kiezen de Europeanen hun vertegenwoordigers in het EP. België beschikt over 21 zetels en die

³⁵ De Benelux Unie is het regionale intergouvernementele samenwerkingsverband tussen België, Nederland en Luxemburg. De unie werkt vooral op vlak van veiligheid, samenwerking, economie en interne markt. <https://www.benelux.int/nl> (geraadpleegd op 19 juli 2020).

³⁶ De Noord-Atlantische Vetragsorganisatie (NAVO) – *North Atlantic Treaty Organisation (NATO)* in het Engels – is de organisatie die de militaire samenwerking tussen de “Westerse landen” coördineert. Het NAVO-hoofdkwartier bevindt zich in Brussel <https://www.nato.int> (geraadpleegd op 19 juli 2020).

worden verdeeld door de winnende partijen van de verkiezing. De meeste Belgische partijen zijn ook lid van een politieke fractie in het parlement. Het Europees Parlement keurt de Europese wetgeving goed en voert controle uit op de andere EU-instellingen;

- De Europese Raad: die bestaat uit de staatshoofden en regeringsleiders van de lidstaten en de voorzitter van de Europese Commissie. Die komt tijdens de ‘Europese Top’ minstens vier keer per jaar bijeen in Brussel en vormt, naast de Europese Commissie, de tweede ‘regering’ van de EU (Kamer van volksvertegenwoordigers, 2014; Koppen, 2011: 177-185).

Politieke fracties in het EP	Aantal zetels	Belgische partijen die er deel uit maken	Belgische zetelverdeling
ECH ³⁷	61	N-VA	3
ID ³⁸	76	Vlaams Belang	3
ALDE ³⁹	97	Open Vld	2
		MR	2
EVP ⁴⁰	187	CD&V	2
		cdH	1
		CSP ⁴¹	1
S&D ⁴²	146	PS	2
		sp.a	1
Groenen/VEA ⁴³	68	Ecolo	2
		Groen	1
EUL/NGL ⁴⁴	39	PTB/PVDA	1

Figuur 4: zetelverdeling van de Europese fracties binnen het EP. ©eigen werk

³⁷ De Europese Conservatieven en Hervormers, *European Conservatives and Reformists Group* (ECR).

³⁸ Identiteit en Democratie, *Identity and Democracy* (ID).

³⁹ Alliantie van de Liberalen en Democraten voor Europa, vandaag *Renew Europe*.

⁴⁰ De Fractie van de Europese Volkspartij, *European People's Party* (EPP).

⁴¹ *Cristlich-Soziale Partei*, de duistalige aanhanger van de CD&V.

⁴² De Progressieve Alliantie van Socialisten en Democraten, *Progressive Alliance of Socialists and Democrats* (S&D).

⁴³ De Groenen/Europese Vrije Alliantie, *the Greens/European Free Alliance* (Greens/EFA).

⁴⁴ Europees Unitair Links/Noords Groen Links, *Gauche Unitaire Européenne / Nordic Green Left* (GUE/NGL).

1.2.2.2. *De provincies*

België telt 10 provincies: 5 in Vlaanderen – namelijk Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant – en 5 in Wallonië: Henegouwen, Luik, Luxemburg, Namen en Waals-Brabant. De provincies vormen sinds 2001 een gewestelijke bevoegdheid, maar de federale regering blijft, onder andere, bevoegd voor het adviseren van de benoeming van de gouverneurs. Ook de provincies hebben een wetgevend orgaan – de provincieraad – en een uitvoerend orgaan: de deputatie of *collège provincial*. De rol van een provincie is redelijk uitgebreid en varieert van provincie tot provincie. Sommige hebben reservaten en domeinen, andere hebben hoger onderwijsinstellingen. Bij het publiek zijn de provincies vooral bekend voor het promoten van het toerisme en de cultuur, of voor het ondersteunen van crisisinterventies (Hilgsmann & Sergier, 2018; Kamer van volksvertegenwoordigers, 2014; Koppen, 2011: 151-159).

1.2.2.3. *De gemeenten*

De gemeenten vormen de lokale besturen en zijn het bestuursniveau dat het dichtst staat bij de burger. In België bestaat er een verschil tussen 'stad' en 'gemeente': elke stad is een gemeente, maar dit geldt niet andersom. De titel 'stad' wordt door de overheid toegekend aan een gemeente omdat ze zich onderscheidt op het vlak van bevolkingsaantal en -dichtheid, economie, administratie of zelfs cultuur. Soms zijn die privileges al toegekend sinds de middeleeuwen. De gemeenten zijn bevoegd voor alle zaken die van lokaal belang zijn, en die niet onder federale, gewestelijke of provinciale bevoegdheden vallen. Ze regelen onder andere het administratief leven van hun burgers, onderhouden de gemeentelijke infrastructures, organiseren het onderwijs en de vrije tijd, handhaven de openbare orde via de lokale politiezones en voeren via het OCMW een maatschappelijk beleid, met als doel iedereen 'in de mogelijkheid te stellen een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke

waardigheid'⁴⁵. Gemeentes kunnen ook lid zijn van een intercommunale, een vereniging van meerdere gemeentes die een gemeenschappelijke dienst verleent zoals water-, gas- en elektriciteitsdistributie of huisvuilverwerking. De gemeenten beschikken over een wetgevende macht, de gemeenteraad, en een uitvoerende macht: het college van burgemeester en schepenen. Op dezelfde zondag om de zes jaar stemmen de burgers voor hun lokale vertegenwoordigers. De kandidaten vormen lijsten, maar de politieke kleur van de lijst is minder bepalend dan voor regionale, federale en Europese verkiezingen. Vaak bestaat de lijst al uit fracties van leden uit verschillende partijen of onafhankelijken. De lokale verkozenen zijn immers vaak prominente figuren in de gemeente en de politieke ideologie is van minder belang dan bij andere verkiezingen. De gemeenteraad heeft een voorzitter, die niet altijd de burgemeester is. Hoe de laatste verkozen wordt, hangt af van de gemeente. In Wallonië is hij/zij 'rechtstreeks' verkozen, want de kandidaat met de meeste voorkeurstemmen op de lijst met het grootse aantal stemmen, wordt burgemeester. In Vlaanderen is dan weer het Gewest eerder bevoegd voor de benoeming van de burgemeester. De burgemeester staat aan het hoofd van de gemeente: hij/zij voert de beslissingen van de gemeenteraad uit, neemt de eed af van de schepenen en coördineert de lokale politie- en brandweerkorpsen. Daarnaast is de burgemeester ook vertegenwoordiger van de regering en is verantwoordelijk voor de uitvoering van de ordonnanties, decreten en wetten. In de loop der tijd zijn heel wat gemeenten gaan fuseren. Momenteel telt België 581 gemeenten, waarvan 300 in Vlaanderen⁴⁶, 19 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en 262 in het Waals Gewest (Kamer van volksvertegenwoordigers, 2019; Hiligsmann & Sergier, 2018; Koppen, 2011: 161-175).

⁴⁵ Art. 1 van het OCMW-wet (1976). De vier letters staan voor 'Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn'.

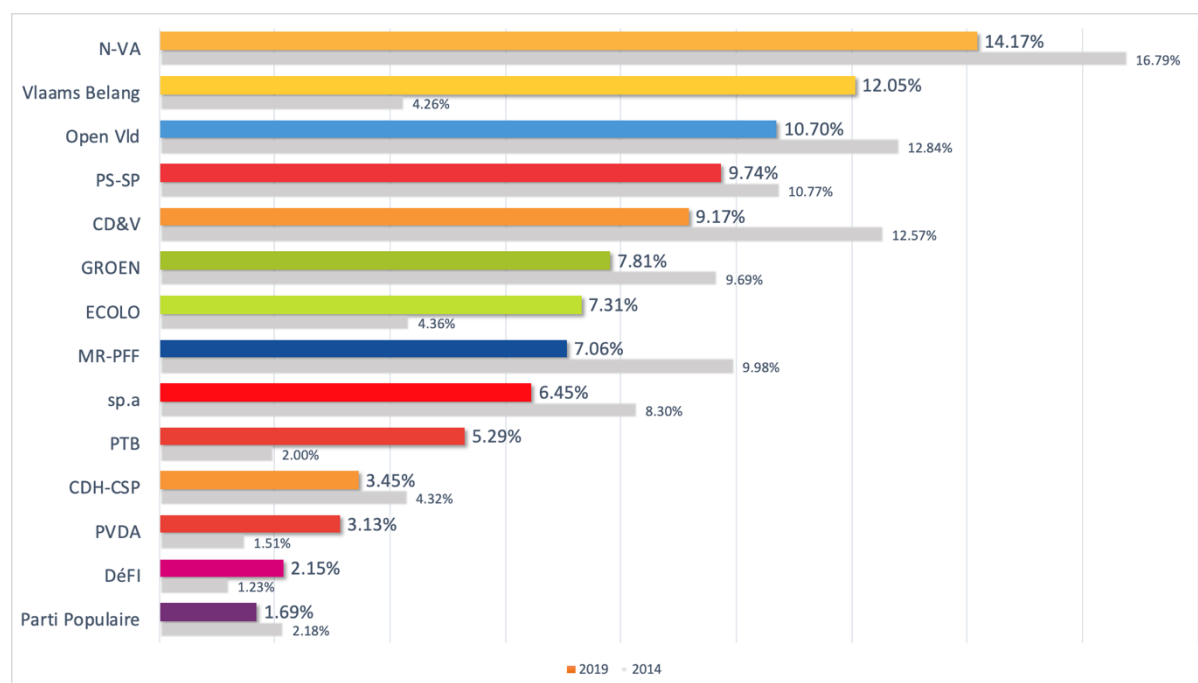
http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1976070835 (Igeraadpleegd op 26 juli 2020).

⁴⁶ Op 1 januari 2019 fuseerden 15 Vlaamse gemeenten tot 7 nieuwe gemeenten. In Wallonië ligt een gelijkaardig voorstel tot fusie van gemeenten voor 2024 op tafel.

1.2.3. Het spectrum na de verkiezingen van 2019

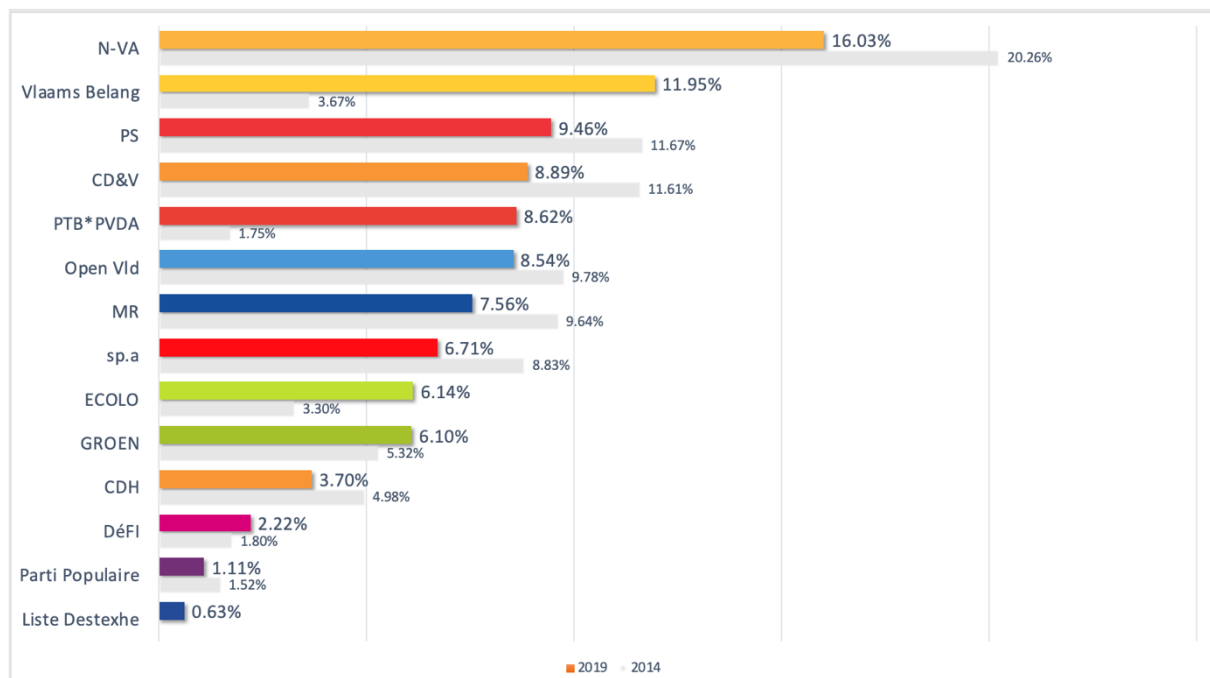
1.2.3.1. De resultaten van de regionale, federale en Europese verkiezingen van 2019

Op 26 mei 2019 zijn de Belgen naar de stembus getrokken om hun vertegenwoordigers te verkiezen op regionaal, federaal en Europees niveau. Op regionaal vlak kiezen de burgers voor hun vertegenwoordigers in het Vlaams Parlement, in het Waals Parlement, in het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap. Wat betreft het Parlement van de Franstalige Gemeenschap, nu Federatie Wallonië-Brussel genoemd, zijn het niet de burgers die de leden kiezen. Het Parlement van de FWB bestaat uit de 75 leden van het Waals Parlement, minus de vertegenwoordigers van de Duitstalige Gemeenschap, plus 19 parlementsleden gekozen uit de Franstalige groep van het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Figuur 5: de resultaten van de Europese verkiezingen in 2019. Bron: Federale Overheidsdienst Binnenlandse zaken. ©eigen werk

Op Europees vlak is N-VA de grootste partij in België (14,7%), gevolgd door het Vlaams Belang (12,05%) en Open Vld (10,7%). De grote winners aan de Waalse kant zijn PS-SP⁴⁷ (9,74%), MR-PFF⁴⁸ (7,06%) en Ecolo (7,31%). De Vlaamse partijen wegen zwaarder door op Europees en nationaal vlak omdat er meer dan 6.600.000 burgers wonen in Vlaanderen, tegenover 3.700.000 in het Waals Gewest en de Duitstalige Gemeenschap en iets meer dan 1.200.000 inwoners⁴⁹ in Brussel. In 2020 hebben de partijen uit de traditionele zuilen en de grote winnaar van 2014, met name de N-VA, slechter gescoord dan in 2014, en dit ten voordele van Ecolo (+2,95%), Groen (+1,13%) PTB (+3,29%), PVDA (+3,13%), DéFI (+0,91%) en vooral het Vlaams Belang (+7,79%)⁵⁰.

Figuur 6: de resultaten van verkiezingen van de Kamer in 2019. Bron: Federale Overheidsdienst Binnenlandse zaken. ©eigen werk

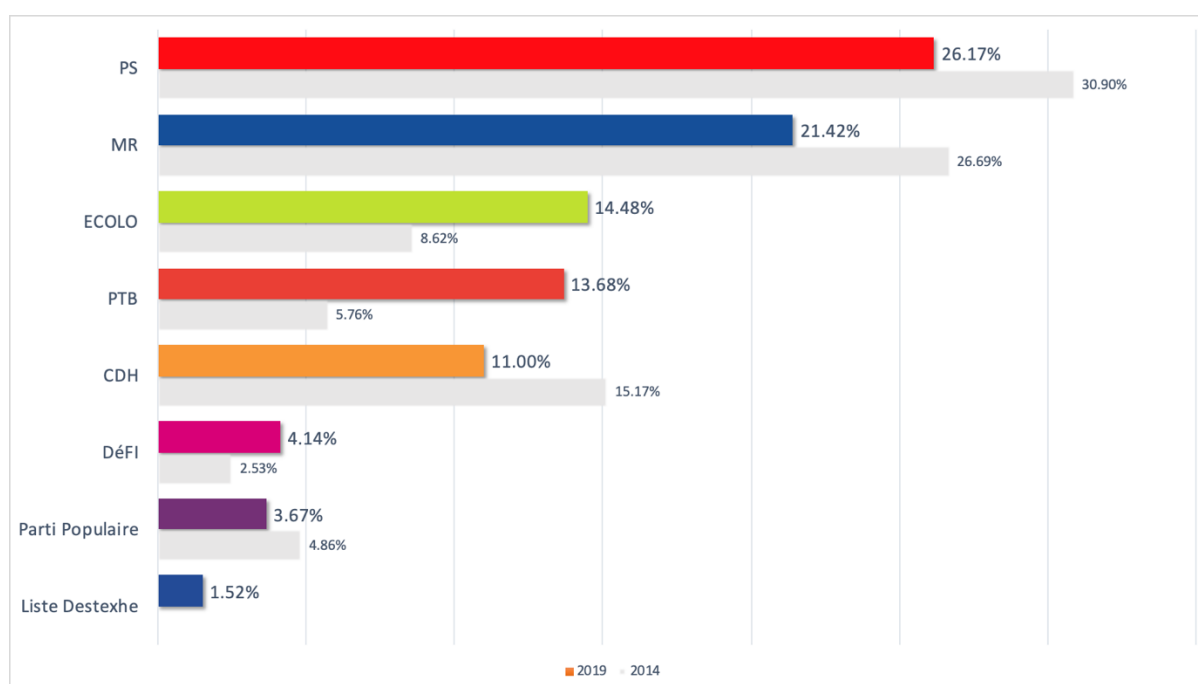
⁴⁷ Sozialistische Partei, de benaming van de Parti Socialiste in de Duistalige Gemeenschap.

⁴⁸ Partei für Freiheit und Fortschritt, de Duistalige MR in België.

⁴⁹ Dit zijn de officiële cijfers op 1 januari 2020 volgens Statbel: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking> (geraadpleegd op 27 juli 2020).

⁵⁰ Bron: Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken.

Op federaal vlak blijft N-VA de grootste partij (16,03%), gevolgd door Vlaams Belang (11,95%) en de PS (9,46%). Ook hier moet rekening worden gehouden met het feit dat Vlaanderen meer inwoners telt dan Wallonië, wat als gevolg heeft dat Vlaamse partijen meer doorwegen. Algemeen gaan ook hier de traditionele partijen en de N-VA achteruit ten voordele van Ecolo (+2,84%), Groen (+0,78%) en het Vlaams Belang (+8,28%)⁵¹. Verder wint de PTB*PVDA aan populariteit en wordt deze de vijfde partij van het land. Een exacte meting van de groei is niet mogelijk, want in 2014 stonden PTB-GO⁵² en PVDA+ op aparte kieslijsten.

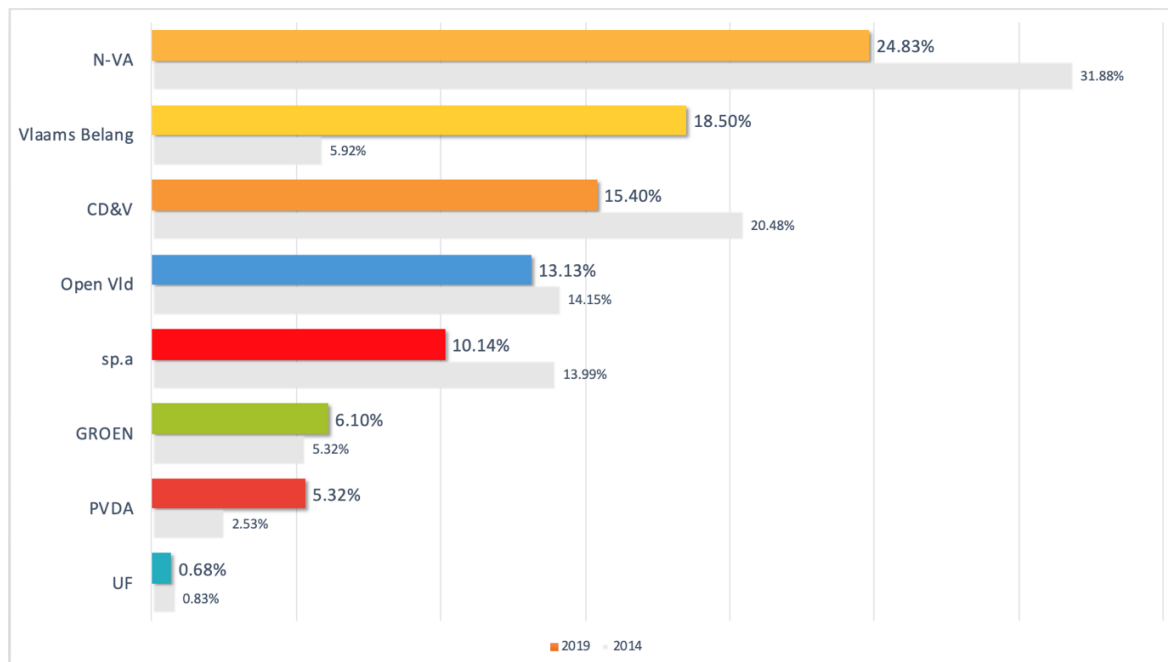
Figuur 7: resultaten van de regionale verkiezingen van 2019 in het Waals Parlement. Bron: Federale Overheidsdienst Binnenlandse zaken. ©eigen werk

Voor het Waals Parlement blijft de PS de grootste partij (26,17%), gevolgd door MR (21,42%) en Ecolo (14,48%). Merkwaardig is dat de PTB een sterke stijging boekt (+7,92%) en

⁵¹ Bron: Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken.

⁵² *Parti du travail de Belgique – Gauche d’ouverture*, de coalitie tussen de PTB, de *Parti Communiste Wallonie-Bruxelles (PC)* en de *Ligue Communiste Révolutionnaire (LCR)*

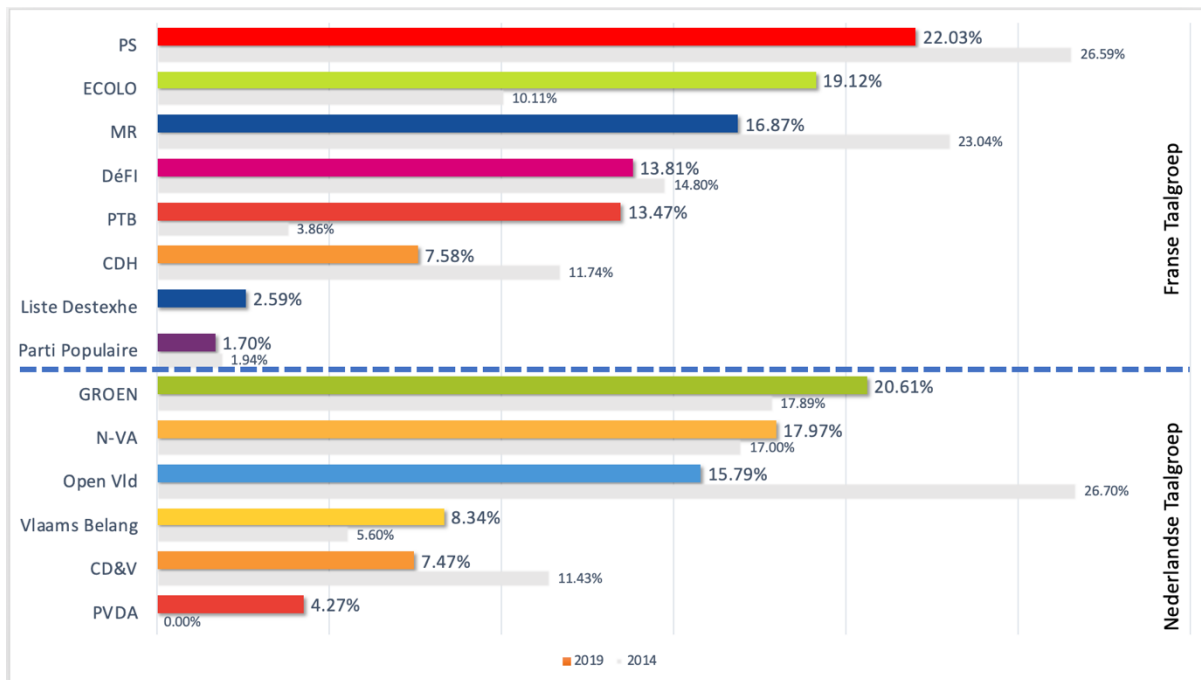
op die manier de vierde partij wordt. Ook Ecolo wint zetels (+5,86%). De traditionele partijen, zijnde PS, MR en cdH, gaan er dan weer op achteruit.

Figuur 8: resultaten van de regionale verkiezingen van 2019 in het Vlaams Parlement. Bron: Federale Overheidsdienst Binnenlandse zaken. ©eigen werk

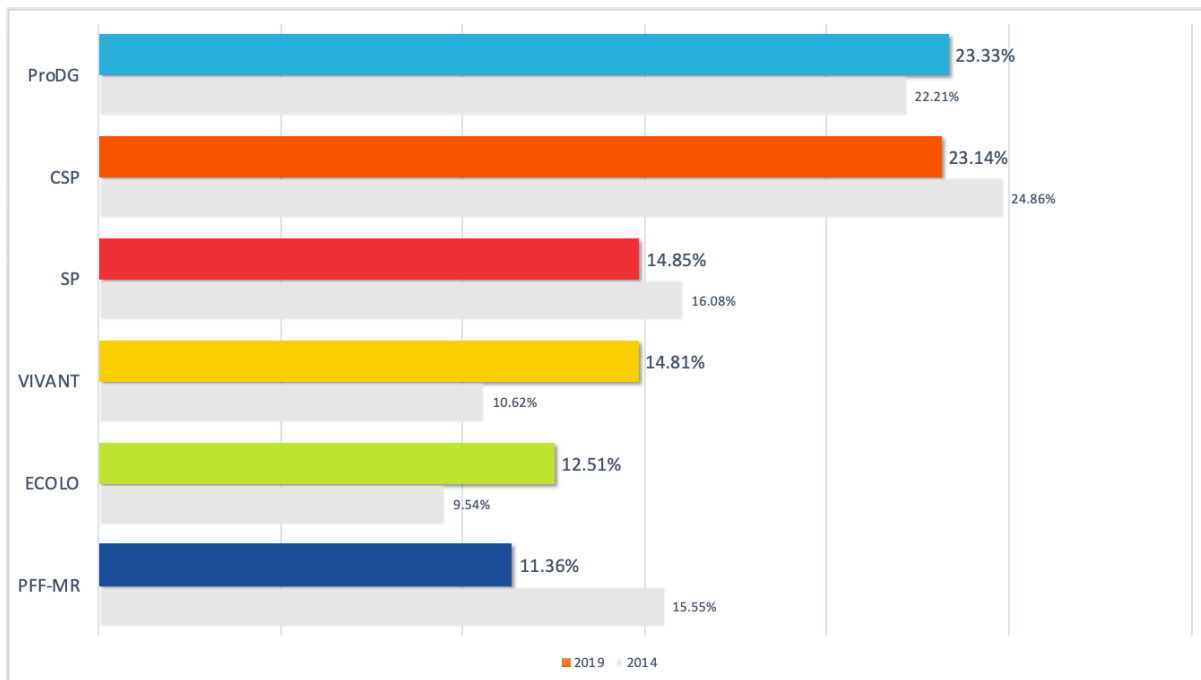
In het Vlaams Parlement blijft de N-VA de grootste partij (24,83%). Het Vlaams Belang wordt tweede (18,50%), en CD&V volgt als derde (15,40%). Opmerkelijk is dat deze drie partijen traditioneel het meest Vlaamsgezind⁵³ zijn. Vooral in het Vlaams Parlement heeft het Vlaams Belang hoog gescoord: +12,58% tegenover 2014. Vermoedelijk hebben veel voormalige N-VA-kiezers (-7,06%) deze keer voor een radicaler Vlaanderen gekozen. De tweede grootste winst gaat naar de PVDA met een stijging van +2,80%. Ook Groen boekt een kleine winst (+1,41%).

⁵³ Zie 1.1.7 De Vlaamse Beweging en het einde van een unitair België.

Figuur 9: resultaten van de regionale verkiezingen van 2019 in het Vlaams Parlement. Bron: Federale Overheidsdienst Binnenlandse zaken. ©eigen werk

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt verdeeld in twee taalgroepen: de Nederlandse en de Franse. In de Nederlandse groep bevinden zich in de top 3: Groen (20,61%), N-VA (17,97%) en Open Vld (15,79%). Aan de Franstalige kant is de PS de grootste partij (22,03%), gevolgd door de groenen (Ecolo – 19,21%) en de blauwen (MR 16,87%). Zeer duidelijk is dat in de hoofdstad vooral de groene familie vooruitgang heeft geboekt tegenover 2014: +2,72% voor Groen en +9,01% voor Ecolo. De grootste stijger is evenwel de PTB, met maar liefst +9,61% tegenover de laatste verkiezingen.

Figuur 10: resultaten van de regionale verkiezingen van 2019 in de Duitstalige Gemeenschap.
Bron: Federale Overheidsdienst Binnenlandse zaken. ©eigen werk

De resultaten voor de Duitstalige Gemeenschap blijven in lijn met de vorige verkiezingen, in tegenstelling tot de andere landsdelen. Wel is er een lichte verandering in de top 3: ProDG⁵⁴ wordt de eerste partij (23,33%), en CSP⁵⁵ komt op de tweede plaats (23,14%) en SP behoudt de derde plaats met 14,85%. De grootste stijger is VIVANT⁵⁶, met 4,20% meer stemmen dan in 2014.

Deze figuren tonen aan dat de traditionele partijen uit de socialistische, katholieke en liberale zuilen steeds minder kiezers aantrekken. Nieuwe partijen met nieuwe ideologieën komen aan de macht. In Wallonië behoudt de *Parti Socialiste* nog net overal het monopolie, maar de

⁵⁴Pro Deutschsprachige Gemeinschaft is de christendemocratische partij die streeft naar meer regionale autonomie voor de Duitstalige Gemeenschap. <http://prodg.be> (geraadpleegd op 27 juli 2020).

⁵⁵Christlich Soziale Partei is de Duitstalige aanhanger van de cdH in België. <https://www.csp-dg.be> (geraadpleegd op 27 juli 2020).

⁵⁶VIVANT is een progressieve liberale partij vandaag enkel nog actief in de Duitstalige Gemeenschap.

Groenen en de extreemlinkse PTB*PVDA kennen een gestage groei, zowel op lokaal als op regionaal, nationaal en Europees vlak. In Vlaanderen zit de situatie anders in elkaar: CD&V en N-VA verliezen steeds meer kiezers ten voordele van het Vlaams Belang. De partij is letterlijk de grootste stijger op alle niveaus: +7,79% voor de Europese verkiezingen, +8,28% in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, +12,58% in Vlaanderen en +2,74% in Brussel⁵⁷. Men spreekt over de ‘tweede Zwarte Zondag’.

1.2.3.2. Wallonië steeds meer links en Vlaanderen steeds meer rechts?

Bij de regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019, en eigenlijk ook bij de gemeenteraadsverkiezingen van 18 oktober 2018, hebben de kiezers de traditionele grote partijen links laten liggen ten voordele van partijen die meer aan de extremen liggen of partijen met ecologische inslag. Feit is ook wel dat partijen die een vorige ambtstermijn aan de macht waren, altijd kiezers verliezen. Tussen 2014 en 2018 was MR de enige Franstalige partij in de regering samen met N-VA, Open Vld en CD&V. De ‘Zweedse coalitie’ was dan ook meteen de meest rechtse regering van de afgelopen 70 jaar, aangezien de socialistische familie – die nog steeds de grootste van het land is – niet deelnam aan de regeringsvorming. De regering was dus vrij onstabiel, zeker aan de Franstalige kant, waar de MR slechts over 20 van de 63 zetels beschikte. Na vier jaar, op 21 december 2018, valt de Regering Michel I omdat N-VA er niet mee instemde dat België de Globale Internationale Overeenkomst voor Veilige, Ordelijke en Reguliere Migratie, bekend als het ‘Pact van Marrakesh’, ondertekende. Waarschijnlijk wilde de N-VA op die manier het vertrouwen van haar rechtse kiezers terugwinnen, want velen waren niet tevreden over het migratiebeleid van staatssecretaris Theo Francken (N-VA) en dit was al tot uiting gekomen door een overstap van die kiezers naar het Vlaams Belang bij de gemeenteraadsverkiezingen al overgestapt. MR, CD&V en Open Vld vormden een tijdelijke regering, maar het vertrouwen was gebroken, en nieuwe federale

⁵⁷ Het Vlaams Belang is het grootste stijgen in de Nederlandse taalgroep in Brussel. Wel stijgt Ecolo nog meer, maar deze behoort tot de Franse taalgroep.

verkiezingen waren onvermijdelijk. In die periode namen jong en oud elke donderdag deel aan de klimaatmarsen in de Brusselse straten. De manifestaties verdeelden de politieke wereld, en de linkse partijen betuigden hun steun aan de demonstranten: *'On est plus plus chauds que le climat'*⁵⁸ was te horen tot op de banken van het Federaal Parlement. Deze twee elementen hebben ongetwijfeld jk een invloed gehad op de resultaten van de verkiezingen van 26 mei 2019. N-VA heeft het tij niet kunnen keren en de afvallige kiezers zijn nog meer extreem gaan kiezen en de groene partijen kennen een sterke vooruitgang. Het Vlaams Belang wordt de grootste partij van Vlaanderen, en donkerrode en groene golven veroveren Wallonië en de hoofdstad.

In die context is het interessant zich in de vraag te verdiepen of Vlaanderen en Wallonië op politiek vlak steeds meer uit elkaar groeien. Voor het antwoord, moet in eerste instantie worden gekeken waar de stijgingen vandaan komt. Politologen uit de UAntwerpen, de ULB, de KULeuven, de VUB en de UCLouvain (Baudewyns, et al., 2019) hebben onderzocht welke kiezers zijn overgestapt naar de andere partijen. In Vlaanderen zijn 18,5% N-VA-kiezers overgestapt naar het Vlaams Belang. Opmerkelijk is dat PTB*PVDA ook gewonnen heeft ten koste van de N-VA, sp.a en Groen. Groen heeft dan weer kiezers van de sp.a kunnen overtuigen. Maar de verwachte 'groene golf' is in Vlaanderen uiteindelijk niet gekomen. De onderzoekers concluderen dat veel potentiële kiezers van Groen overgestapt zijn naar de PVDA. Ook zijn veel kiezers de laatste maand voor de verkiezingen gevallen voor het charmeoffensief van de sp.a. Ook in Wallonië heeft de grootste partij, namelijk PS, stemmen moeten afgeven aan de PTB*PVDA. En ook hier heeft de extreemlinkse partij stemmen gewonnen van de Groenen. Toch wordt Ecolo de derde grootste partij in Wallonië. Vooral de voormalige kiezers van de PS, MR en cdH hebben bij deze verkiezingen voor de groene partij gekozen. Een andere studie, gevoerd door de ULB (Delwit & Van Haute, 2019) ,bevestigt de Waalse trend in Franstalig Brussel: Ecolo groeit sterk, en dit omdat ze kiezers van alle horizonten kon overtuigen: PTB, PS, cdH en MR zagen kiezers vertrekken. PTB*PVDA won

⁵⁸ 'We zijn warmer dan het klimaat' is de leuze van de demonstranten. Zo begon Raoul Hedebouw (PTB*PVDA) zijn toespraak op 24 januari 2019.

stemmen van de PS en van Ecolo. Merkwaardig is dat vele kiezers van de MR voor DÉFI zijn gaan stemmen. De laatste jaren is deze partij zich gaan profileren als de partij die de Franstaligen in en rond Brussel verdedigt.

We kunnen dus concluderen dat de Vlamingen niet *per se* rechtser stemmen, en de Walen niet *per se* linkser. De bevolking heeft vooral minder gekozen voor de partijen van de vorige ambtstermijn, en dit ten voordele van het Vlaams Belang, de PTB*BVDA, Groen en Ecolo. Volgens Jean-Benoit Pilet (2020) is de kloof tussen Vlamingen en Walen veel minder groot dan men denkt. Het verschil bevindt zich eerder in de prioriteit van de politieke thema's. In Wallonië staat werkgelegenheid voorop, gevolgd door milieu, sociale zekerheid, belastingsbeleid en tenslotte immigratie. In Vlaanderen primeert immigratie, gevolgd door sociale zekerheid, belastingsbeleid en dan pas milieu. Met andere woorden, het verschil tussen de Vlamingen en de Walen is niet direct te zoeken in de politieke ideologie, maar eerder in de prioritering van de politieke agenda. Dat concluderen ook de onderzoekers van RePresent:

De publieke opinies in beide landsgedeelte [sic] spreken elkaar dus niet heel sterk tegen. Als er in het hele land een linkse meerderheid is voor een beleidsvoorstel, dan is die in Wallonië groter dan in Vlaanderen. Als er in het hele land een rechtse meerderheid is voor een beleidsvoorstel, dan is die in Vlaanderen groter dan in Wallonië. (Baudewyns, et al., 2019)

2. Onderzoeksvragen

Deze contextuele achtergrond toonde duidelijk aan dat de België is ontstaan in de nationalistische golf van de 19de eeuw. De Industriële revolutie heeft het land doen groeien tot een van de grootste naties ter wereld, maar heeft ook een zware impact gehad op onze maatschappij. De verzuiling van de maatschappij in drie families, de Katholieke, de Liberale en de Socialistische, is nog altijd te zien tot op vandaag. De kloof tussen Vlaanderen en Wallonië is steeds meer zichtbaar geworden. Tegen het einde van de 20ste eeuw zagen nieuwe ideologieën het licht, ook binnen de politiek. Het communisme is een van die opkomende ideologieën. Dat leidt tot onze eerste onderzoeksvraag:

Wat is de geschiedenis van de communistische beweging in België?

Men heeft ook gezien dat de PTB*PVDA bij de regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019 hoge scores heeft behaald. Dat zou wellicht te maken kunnen hebben met het feit dat de partij in de oppositie zat tijdens de vorige legislatuur, maar wellicht hebben ook andere factoren een invloed over de opkomst van de Partij van de Arbeid van België. Vandaar de tweede onderzoeksvraag:

Wat verklaart de huidige opkomst van de PTB*PVDA in België?

Om op deze vragen te kunnen beantwoorden, voert men in eerste instantie diachronische onderzoek naar het communisme in België. In een tweede instantie bestudeert men waar de Partij van de Arbeid van België zich situeert binnen het politieke spectrum anno 2020.

3. De geschiedenis van de communistische beweging in België

Vanaf het einde van de 19de eeuw stond de kwestie van de arbeiders op de politieke agenda's van de grote industriële naties, inclusief België⁵⁹. Ons land had een prominente rol in de arbeidersbeweging in heel Europa: Karl Marx schreef samen met Friedrich Engels zijn *Manifest van de Communistische Partij* (1847) in Brussel, en de Eerste Internationale vormde de wervelkolom van het arbeidersmilieu dankzij de coöperatieven. Toen was er wel nog niet echt sprake van een communistische beweging, maar eerder van de communistische ideologie van Karl Marx, ook het Marxisme genoemd. De ideologie streeft naar de 'universele bevrijding van het proletariaat' door de omwisseling van de heersende klasse en de afbraak van het kapitalisme. Het bericht was duidelijk: "De proletariërs hebben daarbij niets dan ketenen te verliezen. Zij hebben een wereld te winnen. Proletariërs aller landen, verenigt U!" (Engels & Marx, 1848).

3.1. Het ontstaan van de Kommunistische Partij van België

In de jaren 190 en 1920 werd de kloof tussen de Socialisten en de Communisten steeds groter. De kwestie van de Eerste Wereldoorlog verdeelde de arbeidersbeweging: de meeste Europese socialistische partijen stemden uiteindelijk in, terwijl de Internationale Communistische Beweging zich bleef verzetten tegen 'het machtsspel van het kapitalisme'. De Oktoberrevolutie (1917) in Rusland bracht de Bolsjewistische Partij aan het hoofd van het land en was het bewijs dat de opstand van het proletariaat haar vruchten begon af te werpen. Lenin en de Bolsjewieken wilden de proletarische revolutie in Europa verderzetten. Vanaf

⁵⁹ Zie: 1.1.5. De arbeidersbeweging en het ontstaan van de eerste socialistische partij.

1919 wordt de Communistische Internationale – ook wel Komintern of Derde Internationale genoemd – opgericht. De Komintern wilde onder de leiding van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie alle communistische partijen wereldwijd laten samenwerken. In België neemt de communistische beweging de volgende naam aan: *Parti communiste belge – section belge de l’Internationale communiste*⁶⁰. Tegelijkertijd kende in juni 1921 de Belgische Werkliedenpartij (POB-PWB) een interne crisis. De linkse vleugel van de partij wilde aansluiten bij de Communistische Internationale, maar zonder succes. De groep – die zichzelf *Les Amis de l’Exploité*⁶¹ noemde – stoot zich van de PWB af. De Komintern dringt aan op een fusie van de groep met de Belgische afdeling van de Internationale, en op 3 en 4 september 1921 ontstaat de *Parti communiste Belge*/Belgische Kommunistische Partij. De PCB/KPB neemt voor het eerst deel aan de verkiezingen van 1925 en stuurt meteen twee vertegenwoordigers naar de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Snel voelt de partij de eerste spanningen met de CPSU. De geprononceerde standpunten van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie worden in West-Europa als te extreem beschouwd, en ook in België beschouwen soms de werknemers zelf KPB als te vergaand. Toch boekt de Belgische Kommunistische Partij grote vooruitgang in de jaren 1930. Op de verkiezingen van 1936 verdrievoudigen de Communisten hun score en sturen ze 9 vertegenwoordigers naar het Parlement. Maar net voor de Tweede Wereldoorlog ondertekent de Sovjet-Unie het Molotov-Ribbentropact⁶² (1939) met de Nazi’s, wat voor veel beroering zorgt binnen de Belgische partij. Enkele weken later neemt de KBP als enige afstand van de officiële lijn van de Komintern: *“Nous ne voulons mourir ni pour Hitler, ni pour Chamberlain”*⁶³, klinkt het. Na de Duitse inval en de bezetting van België, kiest de KBP om het regime niet te steunen en sluit het zich aan bij het verzet. Vanaf 1941 wordt de partij gemilitariseerd en speelt deze een centrale rol in de organisatie van het verzet. De nazi’s voeren een streng beleid tegen de Communisten in België. 97% van de partijkaders zijn actief tijdens de Duitse bezetting. 62%

⁶⁰ Versta: Belgische Communistische partij – Belgische afdeling van de Communistische Internationale. De naam werd eigenlijk niet officieel vertaald.

⁶¹ De Vrienden van de *Exploité*. Dat was de naam van het dagblad dat de linkse kern publiceerde.

⁶² De officiële naam is het ‘Niet-aanvalsverdrag tussen Duistland en de Sovjet-Unie’.

⁶³“We willen sterven noch voor Hitler, noch voor Chamberlain” (Gérard-Libois & Gotovitch, 1971, p. 57).

van die leden worden gearresteerd, en 70% daarvan overleeft de oorlog niet (Delwit, 2014: 13-40).

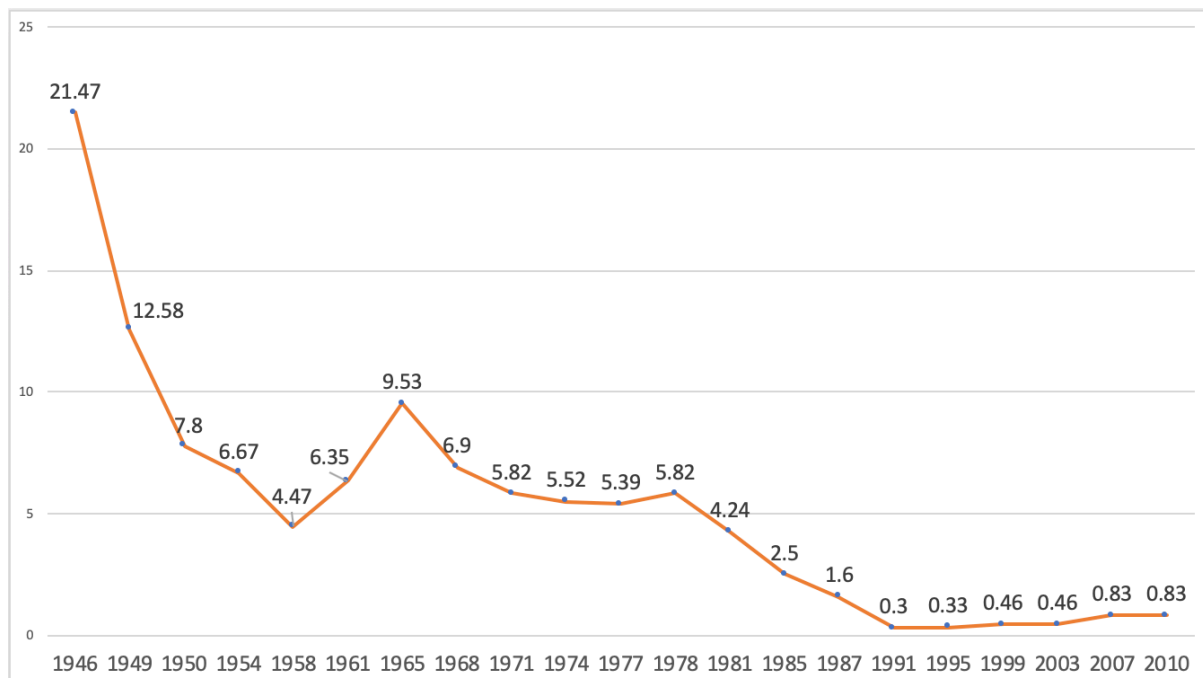
3.2. *De naoorlogse PCB/KPB*

Door de harde repressie van de Nazi's, zag de KPB een grote vernieuwing in haar bestuursleden: maar liefst 84% van de kaders bij de bevrijding waren nieuwe verantwoordelijken. Dankzij haar actieve deelname in het verzet en de overwinning van de USSR, werd de Belgische Kommunistische Partij zeer populair. Bij de verkiezingen van 1946 behaalt de partij de historische score van 21,47%. Tot in 1947 zetelt de KPB mee in de regering, een unicum in Europa. Maar als snel brokkelt de opklimming af. Van 146 000 leden in juli 1945 daalt de partij naar amper 67 000 leden in januari 1947⁶⁴. Begin jaren 1950 daalt de partij verder in de peilingen. De KPB stond te dicht bij het Russische regime, en de Koude Oorlog bevriest de relaties tussen Oost- en West-Europa. De Belgische Kommunistische Partij verliest het vertrouwen van haar leden. Op het congres van 1954 nam de partij een progressievere wending en toonde meer autonomie tegenover de Derde Internationale. De KPB stelde het innerlijke autoritarisme – eigen aan het Russische communistische dogma – sterk in vraag. Verder nog, de partij streeft naar een vreedzame doorgang tot het socialisme. Ook hier was de KPB een pionier in het West-Europese communisme. De partij neemt opnieuw een sociale rol op en stelt zich eerder op als de beschermer van de constitutionele rechten, de vrije meningsuiting en de syndicale rechten⁶⁵. Deze wending zorgde voor een nieuwe herleving van de partij, vooral binnen de vakbondswereld en de grote bedrijven van het land zoals de Haven van Antwerpen, de *Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi* en zelfs de openbare diensten te Brussel. In 1965 zit de partij net onder de 10%. Maar de lokale afgevaardigden worstelen om ook buiten de industrieën populariteit te winnen. De Europese communistische partijen kennen een heropleving in de jaren 1970, maar dat is amper te merken in België. Pas in 1978 kent de partij voor de laatste keer een lichte stijging in de peilingen en behaalt de 5,82%. Maar de partij kampt met interne spanningen, en de

⁶⁴ Archieven van de partij (1947).

⁶⁵ Verslag van het 11de congres van de Belgische Kommunistische Partij (PCB/KPB) van 9 tot 12 december (1954, p. 9).

zware economische crisis van begin jaren 1980 zorgt voor een zware klap bij de militanten. De meeste partijleden zijn tewerkgesteld in de zware industrie, maar deze is in elkaar gestort. De partij gaat vanaf dan in de peilingen alleen maar bergafwaarts. In 1985 verliest de KPB definitief haar parlementaire vertegenwoordiging. Door de langzame federalisering van het land en de opsplitsing van de kiesgroepen, besloot de partij zichzelf te splitsen in de Kommunistische Partij Vlaanderen (KP) en de *Parti Communiste Wallonie-Bruxelles* (PC). De KP Vlaanderen is in 2009 ontbonden, en sinds 2018 heeft de PC besloten om de nationale identiteit van de KPB opnieuw te gebruiken. De partij is vandaag enkel nog actief in Wallonië en Brussel (Delwit, 2014: 40-45).

Figuur 11: de evolutie van de resultaten van de KPB na WWII. Bron: Delwit (2014). © eigen werk

3.3. *Alle macht aan de arbeiders (AMADA), de grondslag van de PVDA*

Ironisch genoeg is de oorsprong van de PTB*PVDA, de enige 'nationale' partij, te vinden in de strijd tegen de verfransing van de Katholieke Universiteit Leuven. In 1967 ontstond er ophef bij de Vlaamse studenten nadat de bisschoppen instemden tot het behoud van de Franstalige

branche van de Katholieke Universiteit in Leuven. Paul Goossens, voorzitter van de politieke raad van de Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS) en voorzitter van het Katholieke Vlaams Hoogstudentenverbond (KVHV), vormde samen met de Faculteitenkonvent, Vlaams-Nationale Studentenunie en de Seniorenkonvent, het *Aktie Comitee*. Maar als snel ontstonden verschillende de politieke visies binnen de groep. Alhoewel de meeste studenten de taalpolitiek aanklaagden, zag de linkse vleugel, geleid door Paul Goossens en Ludo Martens een sociaal en maatschappelijk probleem. Voor hen was *Leuven Vlaams* vooral een opstand van de burgers tegen de bourgeoisie en de elite. De studenten roepen op tot actie, niet alleen naar tegenover de universiteit, maar ook tegen de hele stad die een 'elitebastion' is geworden. Zo titelt Ludo Martens in *Ons Leven*⁶⁶: "Arbeiders en studenten, een nieuwe oktober revolutie" (1966). De linkse vleugel van het KVHV richt een syndicale beweging op – de Studentenvakbeweging (SVB) – en krijgt een eigen periodiek: *13 mei*. Begin 1968 ligt het voorstel van de uitbreiding van de Franstalige vleugel opnieuw op de tafel: dit is de druppel die de emmer doet overlopen. De studenten veroveren de Leuvense straten: '*Walen, buiten, Leuven Vlaams*'. De Franstalige tak van de universiteit trekt zich terug in de Waals-Brabantse velden: Louvain-la-Neuve is geboren. Het vertrek van de Franstaligen geeft de studenten eindelijk een *universiteit voor de Vlamingen*, maar voor de SVB betekent dit veel meer: de KULeuven wordt een universiteit 'van en voor het volk'⁶⁷. Deze revolutionaire visie van het hoger onderwijs breidt uit naar de andere studentensteden. In Gent wordt hetzelfde jaar de Gentse Studentenvakbeweging (GSB) opgericht. Aan de Université Libre de Bruxelles steunt de SVB de linkse studentenbewegingen en voert samen strijd '*contre l'alliance du capitalisme et du cléricanisme au gouvernement et dans l'enseignement supérieur*'⁶⁸. Maar al snel komt in het Vlaamse studentenmilieu, dat meestal Vlaamsgezind en van katholieke aard is, opstand tegen het Studentenverbond. In de rangen van onder andere de Vlaams Militanten Orde hoort men: *linkse ratten, rol uw matten* (Delwit, 2014: 51-57; PVDA, 2018: 6-8).

⁶⁶ Ludo Martens was redacteur van *Ons Leven*, het dagblad van het Katholieke Vlaams Hoogstudentenverbond. Deze citaat is terug te vinden in de thesis van Manuel Abramowics (2004, p. 48).

⁶⁷ Uit *De Radicale linkzijdige en de Vlaamse Beweging (1945-1995)* (1998).

⁶⁸ Tegen de unie van het capitalisme en de clericalisme in de regering en in het hoger onderwijs [eigen vertaling]. *Tract commun UES-SVB*, Fons Van Den Berg, Centre d'étude Guerre et Société.

De studentenstrijd tegen het kapitalisme en de elitaire bastions is identiek met de strijd van de arbeiders in de jaren 1960. Vele leden, en Ludo Martens als eerste, beseffen de synergie tussen beide bewegingen. De studenten trekken tijdens de maanden oktober en november van 1968, dagelijks naar de fabriek van Ford Genk om hun steun aan de arbeiders te betuigen. Vier maanden later zitten ze voor de hekken van de Gentse textielfabrieken. Tegelijkertijd komt de Gentse Studentenbeweging (GSB) werkelijk tot stand tijdens de drie weekse blokkade van de universiteit van Gent en lanceert ze haar eigen periodiek: *de Beweging*. In de zomer van 1969 vormen de studenten zich omtrent de sociale kwestie. Ze organiseren seminaries over de beweging, en de arbeiderstrein, het democratiseringsproces of nog: de klassenstrijd. Marx, Engels, Lenin, Stalin en vooral Mao gaan over alle lippen. De geschreven *Leidraad doorheen de marxistische theorie* streeft naar 'de juiste richting en de juiste methodes die de onderdrukten tot aan de revolutie zullen leiden' (Martens en Merckx 1993: 209, 210) waar de theorieën van Marx, Lenin en Mao Tsé-tung als 'de ware' worden gezien. Met andere woorden, de groepering richt zich vooral tot de Communistische Partij van China (CPC) en distantieert zich van het Sovjetregime, dat als te imperialistisch en te fascistisch wordt beschouwd. In januari 1970 ontstaat een spontane staking in Limburgse mijnen: meer dan zes weken lang leggen 25 000 arbeiders het werk neer. Het sociaal akkoord dat was onderhandeld door de twee grootste vakbonden in 1969, wordt sterk in vraag gesteld, en de arbeiders verliezen hun vertrouwen in de syndicale organisaties. Ook de SVB is bij de staking aanwezig. De studentenorganisatie sticht er de Mijnwerkersmacht, een vereniging van de mijnwerkers, voor de mijnwerkers. De organisatie legitimeert haar door zich sterk tegen de vakbonden op te stellen:

Le syndicat est devenu une organisation dirigée non par des mineurs, mais par des gens dispensés de travail, des traîtres. [...] Une nouvelle forme de lutte est née et ses combattants sont fiers de se battre pour la classe ouvrière. Les syndicats et les partis

*socialistes ont partie liée avec le patron, abandonnons-les*⁶⁹. (Force des mineurs, 1970)

Ondertussen stoppen meer en meer SVB-leden met hun studies om de arbeiders te vergezellen in de fabrieken. In de lente van 1970 ontstaat er onrust in de scheepwerven van Cockerill Yards in Hoboken. Ook daar neemt de SVB snel deel aan de sociale acties, met groot succes. De beweging maakt van de Antwerpse gemeente een nieuw bastion. Een jaar later zullen trouwens de medestudenten die hun studies net hebben afgerond, in Hoboken het eerste huis van de Geneeskunde voor het volk oprichten. De beweging heeft nu verschillende implementaties die moeten worden gecoördineerd. Een centraal comité wordt opgericht, en deze krijgt ook een ideologische commissie. De periodiek *Alle macht aan de arbeiders* (AMADA) ziet het licht op 5 oktober 1970. De beweging kan nu haar revolutionaire en anti-syndicale ideeën overbrengen naar haar leden. Ook de internationale strijd komt aan bod: De Derde Wereldbeweging, zeer vijandig tegenover de coöperatieve organisatie 11.11.11, is eigenlijk medestichter van AMADA. Alle strijden tegen de gevestigde macht worden in detail uitgelegd. Ook de vooruitgang van het socialisme in China heeft een prominente plaats. Vanaf 1970 installeert AMADA een dirigerende structuur: het Bureau. Deze moet “de opbouw van de partij aandrijven vanuit de top” (Martens, 2000: 29). Dit wordt echter geen groot succes. Vanaf 1973 zal de beweging het systeem van centrales in elke provincie goedkeuren, waarbij de kaders het militantisme op het terrein moeten begeleiden. De partij start met een radicaliserende campagne: ‘arbeiders eerst’. In haar opbouw komt datzelfde jaar de jonge partij voor het eerst de KBP tegen, onder-andere in de sociale acties in de Antwerpse haven, waar de Kommunistische Partij historisch sterkstaat. De sociale acties zorgen voor veel spanning tussen beide partijen: de KPB beschouwt AMADA als verraders, terwijl deze de Kommunistische Partij beschouwen als poppen van het regime. Uit die stakingen van 1973 en 1974 zal *Alle macht aan de arbeiders* versterkt uitkomen. Ze begint met het neerschrijven van

⁶⁹ De vakbond is een organisatie geworden die niet meer bestuurd door de mijnwerkers, maar wel door mensen die vrijgesteld zijn van het werk, door verraders. [...] Een nieuwe vorm van verzet is geboren en de strijders zijn trots om te vechten voor de arbeidersklasse. De vakbonden en de socialistische partijen heulen samen met de baas, we zetten hen opzij [eigen vertaling]

haar statuten, die worden gestemd op het congres van 29 december 1974. De partij stelt zich op als de echte 'communistische arbeiderspartij' die komaf moet maken van de 'vakbondsverantwoordelijken en de leiders van de sociaaldemocratische partijen' om door te gaan in de strijd der klassen. Het einddoel is de 'dictatuur van het proletariaat', wat betekent de invoering van de 'democratie' voor de arbeiders en de 'dictatuur voor de voormalige uitbuiters en degenen die het kapitalisme opnieuw willen invoeren'⁷⁰. De partij handhaaft het democratisch centralisme, waarbij het centralisme aan de basis staat: de partij is één en er is geen plaats voor het eigen individu. De gelijkenis met de houding van de Komitern in de jaren 1930 is groot (Delwit, 2014: 51-73).

In enkele jaren tijd is de studentenbeweging gegroeid tot een volwaardige partij met revolutionaire ideeën. Verschillende factoren kunnen deze radicalisering verklaren. Mei 68 brengt verandering binnen de universitaire en politieke wereld. Vlaanderen kleurde traditioneel altijd volledig oranje⁷¹: de Christelijke Volkspartij (CPV) was de meest prominente partij – zowel op nationaal vlak als op lokaal vlak, de meeste kinderen gingen naar een katholieke school, de families waren lid van de Christelijke Mutualiteit (CM) en het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV) had de grootste greep in de fabrieken. Maar in de jaren 1960 kwam hier grote verandering in. De Katholieke Kerk had pluimen verloren in de Tweede Schoolstrijd (1950-1958) en het conservatisme werd intern in vraag gesteld. Op politiek vlak kamen de communautaire kwesties steeds meer naar voren, en Vlaamsgezinde partijen zoals de Volksunie maakten hun intrede in het halfrond⁷². De communautaire problemen worden maatschappelijke problemen, zoals, onder andere voor de Katholieke Universiteit Leuven. Laten we niet vergeten dat de AMADA'ers van het eerste uur én Vlaams én Katholiek én universitair waren. Voor hen was *Walen buiten* een maatschappelijke kwestie geworden. Toen kwam er de *Golden Sixties* en de socio-economische crisissen. De sterke groei in de economie zette de vakbondswereld sterk op de proef. De revolutionaire studenten – die

⁷⁰ Eigen vertaling van de Franstalige statuten, uit : *Tout le pouvoir aux ouvriers* (1974). *Statuts, approuvés par la conférence nationale concernant les problèmes organisationnels*, 29 december. Unpublished document. (Delwit, 2014: 71)

⁷¹ Zie 1.1.6 *De verzuiling van de maatschappij*.

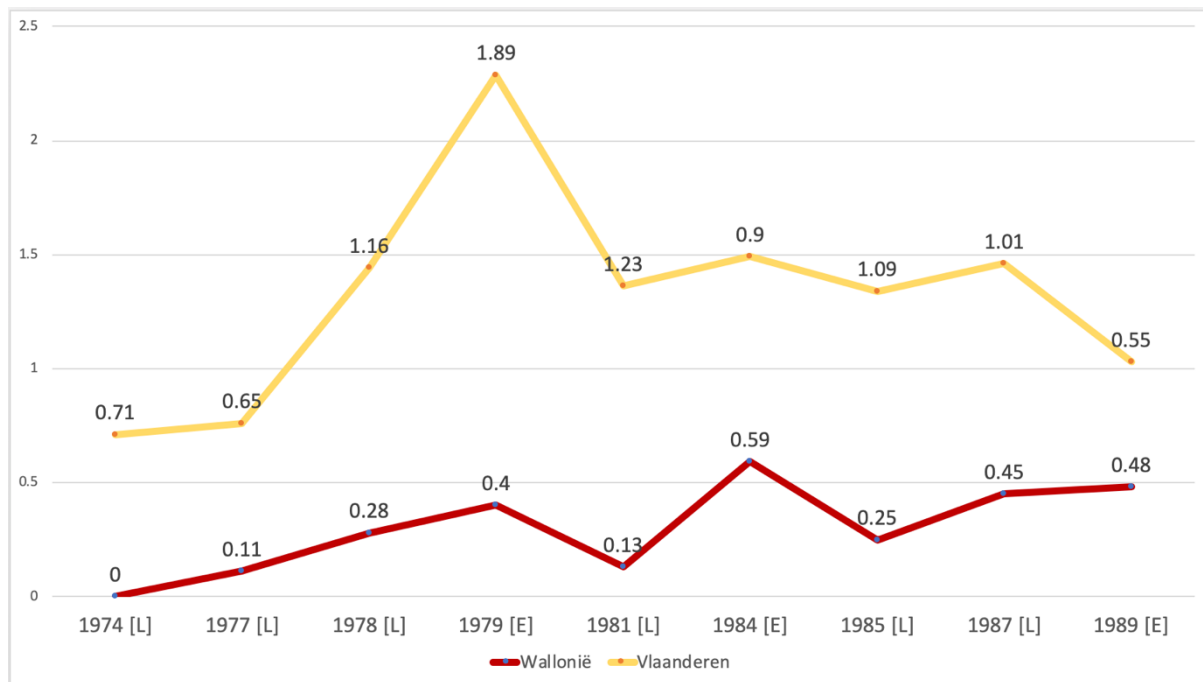
⁷² Zie 1.1.7 *De Vlaamse Beweging en het einde van een unitair België*.

geloofden in een andere toekomst met andere ideologieën – kwamen de arbeiders tegemoet. Deze waren uiteraard open voor een socio-economische realiteit die voor hen gunstiger was. De werkers van vandaag en morgen waren verenigd onder één motto: *alle macht aan de arbeiders* (Delwit, 2014: 73-81).

In 1974 richtte de partij zich ook tot de Franstaligen en wordt TPO-AMADA: *tout pouvoir aux ouvriers – alle macht aan de arbeiders*. Datzelfde jaar stapte de partij naar de verkiezingen, maar enkel in Vlaanderen en Brussel. TPO-AMADA haalde vrij goede scores, vooral in Antwerpen (2,84%) en in Hasselt (0,89%). Een grote doorbraak kwam er tijdens de gemeentelijke verkiezingen van 1976. Op de 42 voorgestelde lijsten, kon de partij boven de 1% geraken in 13 gemeenten, en zelfs boven de 2% in Antwerpen en Schoten (Delwit, 2014: 81-84).

3.4. *Van AMADA naar PVDA*

Op 4 november 1979 organiseert AMADA een congres in Brussel, met als eregast niemand minder dan Joseph Désiré Kabila. Tijdens dit congres wordt een nieuwe naam gekozen en wordt de Partij van de Arbeid van België (PVDA) geboren. De partij stelt een programma voor, met een interne en een externe tak. De partij wil zich immers openstellen voor de arbeiders, en wordt meer bescheiden in haar standpunten en haar eisen. De partij laat daarbij haar anti-syndicale houding vallen. PVDA streeft naar een 'socialistische democratie' door bijvoorbeeld het hanteren van directe democratie en referenda van het volk, de volledige scheiding tussen Kerk en Staat, of zelfs nog de afschaffing van het koningshuis ten voordele van een republiek met drie regio's: Vlaanderen, Wallonië en Brussel. Ook de economie moet er anders uitzien: de belasting moet hervormd worden, de minimumlonen en pensioenen stijgen en de grote bedrijven worden genationaliseerd, net zoals de energie- en banksector. Voor de de nieuwe naam (PVDA) kiest de partij er bewust voor om het begrip 'communisme' niet te gebruiken. Op die manier onderscheiden ze zich van de andere communistische partijen zoals de KPB. Verder is de benaming 'partij van de arbeid' ook gebruikt door de maoïstische partijen in Noord-Korea – met name de Koreaanse Arbeiderspartij – en in Albanië: de Albanese Partij van de Arbeid (PSSH) (Delwit, 2014, pp. 127-140).

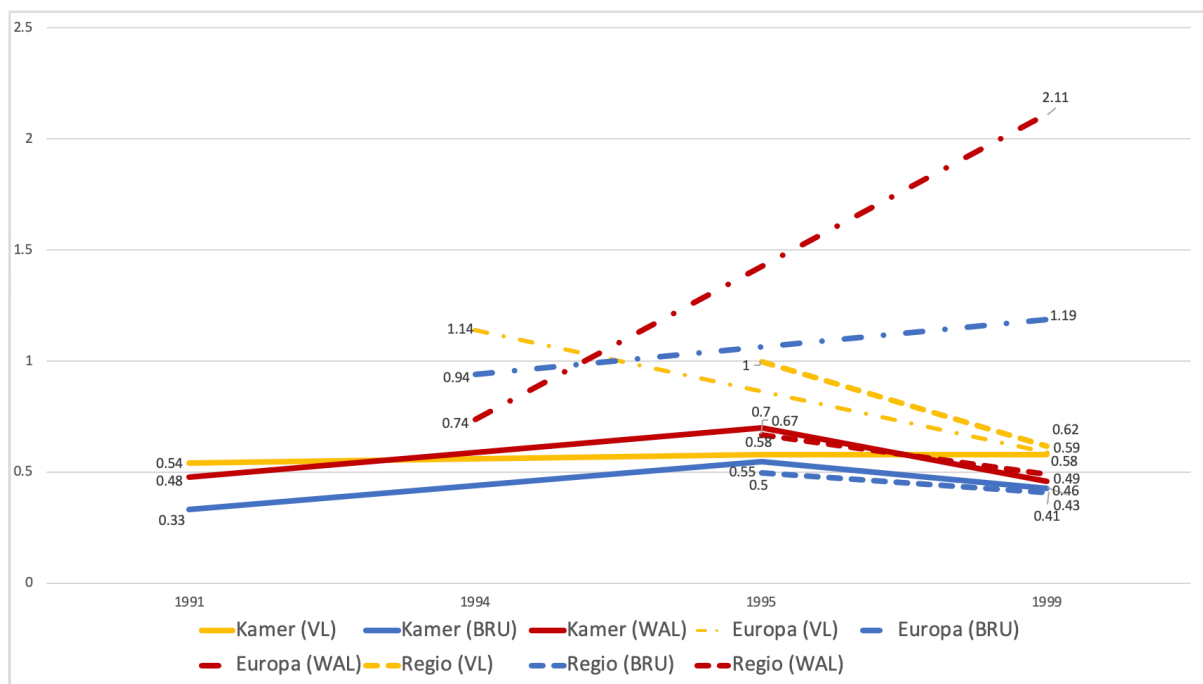
Figuur 12: de resultaten van de PVDA bij de legislatieve [L] en Europese [E] verkiezingen in de jaren 1980. Bron: Delwit (2014). ©eigen werk

Vanaf de jaren 1980 blijft de partij hangen rond de 1% in Vlaanderen, en rond de 0,5% in Wallonië. Dat decennium bracht heel wat verandering voor de partij. Het Chinese regime versoepelde haar standpunt tegenover de USSR. In België betekent dit dat de PVDA de KPB geen aardsvijanden meer zijn, en dat de PVDA haar standpunten tegenover het Sovjetregime herzielt. Maar een echte samenwerking tussen de twee communistische bewegingen komt er niet echt. Slechts vijf gezamenlijke lijsten werden opgesteld voor de lokale verkiezingen van 1988. Een jaar later, op 9 november 1989, valt de Berlijnse muur. De socialistische staten vallen een voor een in Oost- en Centraal-Europa. Ook binnen de PVDA zorgen de recente ontwikkelingen voor interne spanningen. De afwijzende standpunten van de voorzitter Ludo Martens tegenover de val van de Muur – maar ook tegenover het Tiananmenprotest⁷³ en de gebeurtenissen in Timisoara⁷⁴ – zijn zeer extreem en worden binnen de partij betwist. Toch

⁷³ Het studentenprotest was de grootste massale protestactie tegen de Communistische Partij van China sinds de revolutie van 1949. Deze vond plaats tussen 15 april en 4 juni 1989 op het Tiananmenplein in Peking. Deze werd op bloedige wijze neergeslagen op 4 juni, met de dood van honderden mensen als gevolg.

⁷⁴ In deze stad begon de revolutie tegen Ceausescu's regime op 16 december 1989. De Roemeense staatsveiligheidspolitie probeerde samen met het leger de revolutie op een gewelddadige manier te omschrijven. 9 dagen later, op 25 december, werd de communistische leider geëxecuteerd.

hebben de leden de plicht om de officiële partijlijn die gedragen door Martens, te verdedigen. Daarvoor schrijft de voorzitter enkele artikelen in hun periodiek *Solidair*. Degenen die deze niet volgen, worden verbannen uit de partij. Er wordt veel gevraagd van de leden, ook op financieel vlak, want zij moeten bijdragen aan de partij. De hoge eisen van het Bureau, de financiële en morele bijdrage, het verplichte militantisme... leiden ertoe dat sommige leden afhaken waardoor de partij aan het einde van de twintigste eeuw in een constante crisis belandt. De innerlijke crisis weegt zwaar op de PVDA in de jaren 1990, en de resultaten van de verkiezingen zijn op lokaal niveau, maar ook op regionaal, federaal en Europees niveau, teleurstellend. De partij had gehoopt op een heropleving tijdens de verkiezingen van 1999, maar ook die waren een totale mislukking. (Delwit, 2014: 141-191).

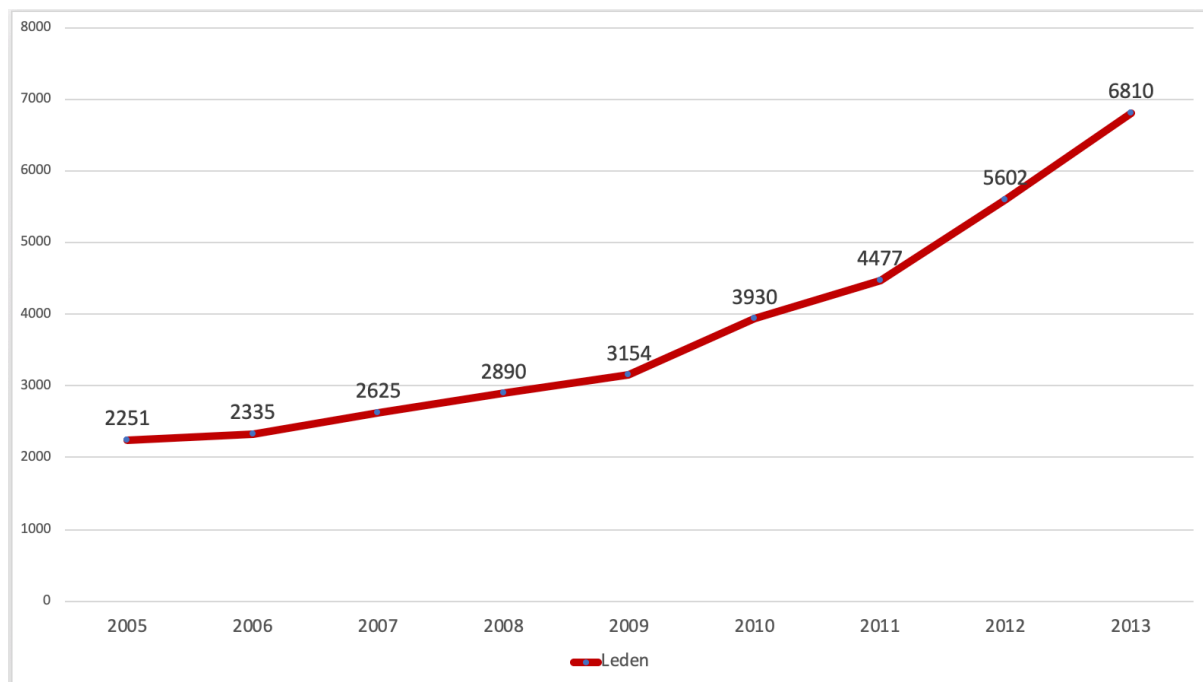
Figuur 13: de evolutie van de partij tijdens de verkiezingen in de jaren 1990 in Vlaanderen (VL), Wallonië (WAL), en Brussel (BRU). Bron: Delwit (2014). ©eigen werk

3.5. Een nieuwe eeuw, een nieuwe PVDA

In 2003 drukt de interne crisis zich nog verder door. Sommige prominente partijleden, zoals de algemene secretaris Nadine Rosa-Rosso, worden de deur gewezen. Begin 2004 neemt de partij een nieuwe wending door ook jongere kaderleden de leiding te geven. De partij maakt naar eigen zeggen komaf 'van dat sektarische en dogmatische kantje dat de partij al twintig

jaar teistert' (PVDA, 2018: 46). De partij richt zich meer over de maatschappelijke problemen en investeert opnieuw de vakbondswereld. Op 2 maart 2008 begint het 8ste congres van de Partij van de Arbeid van België. De bedoeling is, om na vier jaar interne crisis en overleg, de 'nieuwe' partij voor te stellen. Er komt verandering aan de top van de partij: na maar liefst 37 jaar treedt Ludo Martens af ten voordele van Peter Mertens, die de tweede PVDA-voorzitter ooit wordt. Ook de politieke lijn van de partij verandert: de PVDA wordt een beginselvaste en soepele partij van de werkende mensen, strevend naar een socialistische toekomst:

De PVDA is een partij van de brede werkende klasse van de 21ste eeuw, ze is een beginselvaste partij die zich baseert op het marxisme en streeft naar het socialisme, en ze hanteert voortaan een aantal essentiële principes van tactiek om beter te kunnen sensibiliseren (bewustmaken), organiseren en mobiliseren. Het Vernieuwingscongres verkiest ook een nieuwe Nationale Raad met heel veel nieuwe verantwoordelijken die aan de kar willen trekken. (PVDA, 2018: 48)

Figuur 14: evolutie van het aantal PVDA-leden. Bron: Delwit (2014). © eigen werk

De nieuwe wending van de partij is een succes. Het ledenaantal verdubbelt in minder dan vier jaar (+135,64 % tussen 2008 en 2013). Dat betekent dat er meer krachten beschikbaar zijn op het terrein. Ook de manier van communiceren wordt herzien: de charismatische Raoul

Hedebouw wordt in de schijnwerpers gezet. Verder wordt ook massaal gebruik gemaakt van sociale media. Vooral Twitter blijkt een ideaal communicatiemiddel te zijn voor de partij: de berichten moeten kort en bondig blijven, en zijn liefst zo sensationeel mogelijk. Met andere woorden, dit is alles wat een anti-establishment partij nodig heeft. De partij besteedt ook extra aandacht aan de jeugd, onder andere via hun studentenorganisatie COMAC⁷⁵. In 2015 houdt de PVDA haar 9de congres:

Op het solidariteitscongres medio 2015 analyseren meer dan vijfhonderd afgevaardigden van de basisgroepen de nieuwe wereldsituatie. De thema's verbreden en dan verbinden, zo klinkt het. Er wordt een antwoord gezocht op de economische crisis, de toenemende oorlogsdreiging, het racisme en het nationalisme, en de klimaatcrisis. Maar ook verdiepen, zeggen de afgevaardigden van het congres, en in tien punten wordt de visie op het socialisme geactualiseerd onder de noemer 'socialisme 2.0'. (PVDA, 2018: 56)

⁷⁵ COMAC staat voor *Comité d'Action Communiste* en is actief in de acht grootste Belgische studentensteden, zowel in Vlaanderen als in Wallonië.

4. De PTB*PVDA vandaag

In 2014 sprak de politoloog Pascal Delwit al van een drievoudige doorbraak van de partij: op vlak van de partijpolitiek, op vlak van de pers en op vlak van het electoraat. Sindsdien heeft de partij steeds meer vooruitgang geboekt en werd zij op 26 mei 2019 de 5de grootste partij in de Kamer van volksvertegenwoordigers⁷⁶. Maar hoe groot is de doorbraak van de partij? Waarom wordt de partij steeds populairder? En is de Partij van de Arbeid van België ook werkelijk een “extreemlinkse” partij?

4.1. *Anno 2019: wanneer ‘onconventioneel’ de norm wordt*

De PTB*BVDA heeft op 26 mei 2019 zowel op regionaal als op federaal als op Europees niveau winst geboekt. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (+9,61%) en in het Waals Parlement (+7,92%) is de partij meteen de sterkste stijger. In de Kamer is de PVDA (+4,90%) na het Vlaams Belang (+8,28%) de grootste stijger. Ook op lokaal vlak heeft de PTB*PVDA op 14 oktober 2018 hoge scores behaald, vooral in Franstalig België zoals bijvoorbeeld in Charleroi, en het Brusselse, maar ook in enkele Vlaamse steden. In Zelzate zetelt de partij zelfs mee in het college, met maar liefst twee schepenen⁷⁷, een unicum in België. We weten al dat deze doorbraak ten koste gaat van de traditionelere partijen⁷⁸.

De algemeen aangenomen stelling dat de regerende partijen minder goed scoren op het einde van hun mandaat, kan niet de enige verklaring zijn voor de forse stijging van de Arbeiderspartij. Op te merken valt dat de partij voor een andere aanpak heeft geopteerd op het vlak van communicatie. De PVDA laat de strenge maoïstische lijn links liggen en hanteert een open en uitgesproken, soms nonchalante, meningsuiting. De vroegere betwiste uitspraken van de partij over Stalin, Che Guevara of Noord-Korea worden vandaag

⁷⁶ Zie: 1.2.3.1. *De resultaten van de regionale, federale en Europese verkiezingen van 2019.*

⁷⁷ Uit JVH & GJS (2018). PVDA gaat mee besturen in Zelzate, tot woede van huidig burgemeester: “Ook dit is doorbreken van cordon sanitaire”. In *Het Nieuwsblad*, 11 november. Retrieved from https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20181110_03933335 (geraadpleegd op 5 aug. 20).

⁷⁸ Zie: 1.2.3.2. *Wallonië steeds meer links en Vlaanderen steeds meer rechts?*

tegensproken en in hun context geplaatst: “we hebben te veel naar het verleden en het buitenland gerefereerd. Dat doen we niet meer. Nu bouwen we elke dag opnieuw vanuit België naar het socialisme 2.0” (Hedebouw, 2016). Daarbij speelt de charismatische en perfect tweetalige woordvoerder een cruciale rol. Raoul Hedebouw wordt inderdaad steeds meer te gast op de plateaus en in de columns. Sommigen beschouwen dit als een verbreking van het cordon sanitaire⁷⁹, al wordt de toepassing van het cordon op de PVDA sterk in vraag gesteld (Segers, 2018). In 2016 neemt Raoul Hedebouw, net zoals Bart De Wever in 2009, deel meedoen aan de populaire Vlaamse tv-quiz *De Slimste Mens ter Wereld*, wat hem de gelegenheid biedt rechtstreeks binnen te stappen in tal van Vlaamse huiskamers. De partij heeft sinds 2014 ook twee Kamerleden in het Parlement: Marco van Hees en niemand minder dan Raoul Hedebouw zelf. Hij heeft reeds een paar opmerkelijke uitspraken gedaan in het halfrond. Zo kregen we op 25 januari 2019 een zingende Hedebouw te horen: “*on est plus chauds, plus chauds, plus chauds que le climat*”⁸⁰. De PVDA was trouwens een van de eerste partijen die politieke steun gaf aan de klimaatspijbelars. De klimaatproblematiek stond dan ook centraal in hun campagne voor de regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019.

Wetenschappers hebben aangetoond het politieke landschap in West-Europa aan het veranderen is. De recente socio-economische en demografische ontwikkelingen resulteren in een afbraak van de traditionele kloven van de 19de en 20ste eeuw (Ford & Jennings, 2020). De huidige socio-economische situatie kan dus ook de populariteit van de PVDA verklaren. De maatschappij vandaag kampt vreemd genoeg met hetzelfde probleem als in de jaren 1960, wanneer de partij werd opgericht⁸¹. Ten eerste dook, na de val van regering Michel I, een nieuwe communautaire crisis op, wat resulteerde in nieuwe nationale verkiezingen. PTB*PVDA was de enige partij die een nationale coalitie aanbood. De partij gaf aan het

⁷⁹ Het cordon sanitaire is een akkoord tussen de partijen om nooit samen met het Vlaams Belang een coalitie te vormen of andere vormen van politieke samenwerking (Koppen, 2011: 346). De media verbreedt het cordon tot het medialandschap en verbiedt toegang aan extremistische partijen.

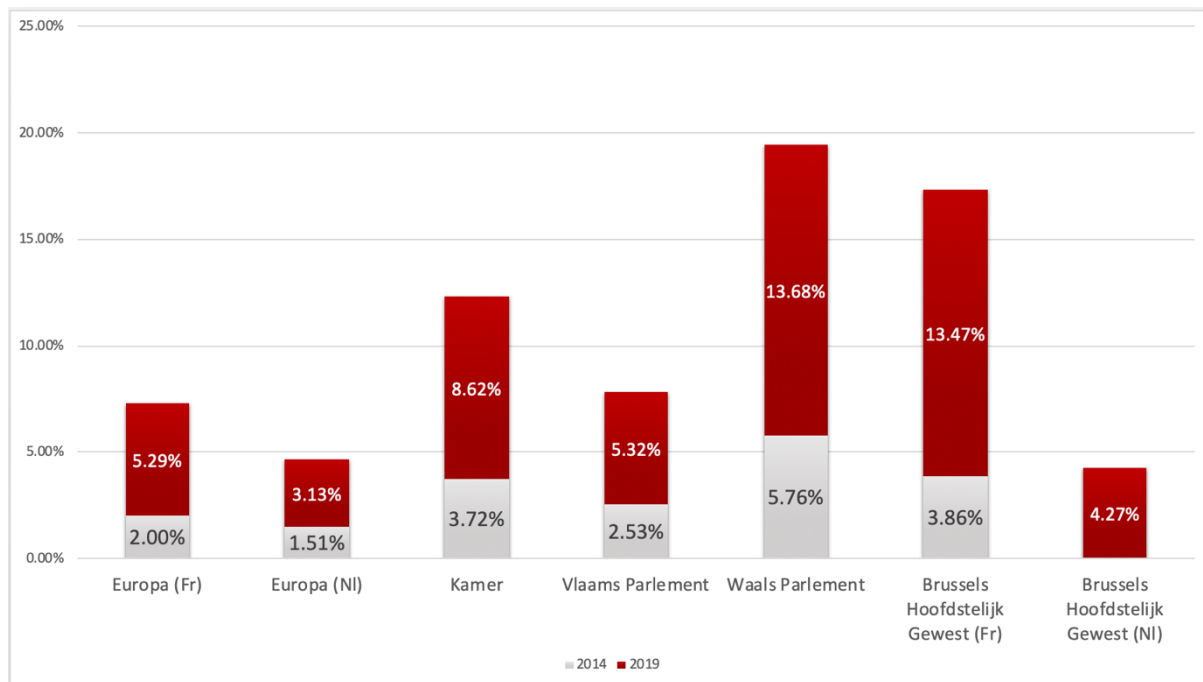
⁸⁰ PVDABelgië (2019). « On est plus chauds que le climat ». Op *YouTube*, 25 januari. Video File. Van <https://www.youtube.com/watch?v=gmbJebSFV9w> (geraadpleegd op 06 aug. 20).

⁸¹ Zie 3.3 *Alle macht aan de arbeiders (AMADA), de grondslag van de PVDA*.

lijstnummer 12 de volgende symboliek: “1 partij, 2 talen: dat is ons DNA als nationale partij die staat voor eenheid” (Mertens, 2019). Met andere woorden, in een context waar de ‘communautaire’ partijen zoals de N-VA en het Vlaams Belang steeds meer kiezers aantrekken, profileerde de Partij van de Arbeid van België als ‘enige’ nationaal alternatief. Ten tweede heeft de Belgische economie net zoals alle andere landen sterk geleden onder de bankencrisis van 2008. Daarop kwam de meest liberale en rechtse regering sinds de Tweede Wereldoorlog aan de macht die beweert de economie te willen redden door middel van ‘jobs, jobs, jobs!’. Maar de zogenaamde nieuw gecreëerde flexijobs zijn vaak slechts een tijdelijke oplossing (Arnoudt, 2019). Werknemers kunnen geen lange termijnvisie meer hebben voor hun carrière. Ten derde staat de jeugd steeds meer wantrouwig tegenover de politieke wereld. Zij zijn opgegroeid in een context van constante communautaire spanning waar de politiek geen leefbaar antwoord op heeft geboden. Bovendien reikt de politiek ook geen enkele oplossing aan voor de ecologische crisis, cruciaal voor de toekomst van de jongeren, en dit terwijl België maar liefst 4 ministersklimaatministers heeft die bevoegd zijn voor het klimaat. Erger nog: op de Klimaattop in Katowice is de Belgische delegatie op een na, het enige land dat tegen energetische besparingsprogramma’s stemt en dit terwijl twee dagen na een klimaatmars in Brussel⁸². Dit was de spreekwoordelijke druppel die voor de jongeren, de emmer deed overlopen en hun kritische houding tegenover de traditionele partijen nog aanscherpte.

Al bij al ziet men dat de door de politoloog Pascal Delwit voorziene doorbraak in 2014, een feit is: heden verdedigt de partij de rechten van de arbeiders in het Parlement, ze heeft een sterk imago in de media, en via haar jeugdorganisaties betoogt ze op straat voor een betere toekomst. In alle hoeken van het land kunnen burgers zich duidelijk steeds meer vinden in de Partij van de Arbeid van België.

⁸² EU-energie richtlijn: België stemde tegen 'wegens Vlaamse njet'. (2018). Op Bruzz.be, 5 december: <https://www.bruzz.be/milieu/eu-energie-richtlijn-belgie-stemde-tegen-wegens-vlaamse-njet-2018-12-05> (laatst geraadpleegd op 06 augustus 2020).

Figuur 15: de resultaten van de PTB*PVDA na de verkiezingen van 26 mei 2019 tegenover die van 25 mei 2014. Bron: FOD Binnenlandse zaken. ©eigen werk

4.2. PTB*PVDA, een populistische partij?

De PTB*PVDA profileert zich duidelijk als de partij *van* de arbeiders *voor* de arbeiders. Volgens Koppen (2011: 202) profileren populistische partijen zich als ‘uit het volk’ die de belangen van ‘het volk’ te allen tijde zullen verdedigen. Dat bevestigt ook Jana Goyvaerts (2020): “Een populistische politicus zegt te spreken voor het gewone volk, dat lijnrecht tegenover de elite staat. Zowel een linkse als een rechtse ideologie kan in een populistisch discours tot uiting worden gebracht.” Met andere woorden, de PVDA vervult de criteria van een populistische partij. Maar nog onlangs vertelde Goyvaerts dat het begrip ‘populisme’ een holle term wordt (2020). Vandaar de vraag: is de PVDA een populistische partij?

Volgens Biard en Debras (2018) is de PVDA werkelijk een populistische partij. De onderzoekers verstaan het begrip ‘populisme’ als het politieke discours waarin een structurele dichotomie bestaat tussen het volk en de elite, waar het volk eerlijk, goed, werkend en bewust is van het gemeenschappelijk belang. De populistische partij stelt zich voor als ‘van het volk’ om haar legitimiteit op te bouwen, want zij is tenslotte degene die

gedragen worden door de democratie (Canovan, 1981: 4-9; Jamin, 2009: 111). Typisch is dan ook dat de populistische partijen de traditionele partijen en de Europese leiders de schuld geven van de huidige politieke, economische of sociale crisissen: ze zijn politieke elites die verstaan van het volk (Biard & Debras, 2018: 4).

Met andere woorden, men herkent een populistische partij eerst een vooral aan haar politieke discours. Om na te gaan of de PVDA tot dit type behoort, hebben Biard en Debras de inhoud van hun discours bestudeerd aan de hand van een corpus. Het corpus bestaat uit een verzameling van discours, perscommuniqués en artikelen tussen 1 januari 2017 en 1 oktober 2018. In totaal zijn dat 642 documenten in het Frans. Uit het onderzoek blijkt dat hun retoriek vooral bestaat uit de termen 'PTB' (2 991 keer geciteerd) en '*Gouvernement*'⁸³ (2 335 keer geciteerd). Dit is deels te verklaren door het feit dat de partij zich radicaal links bevindt op de politieke as en in de oppositie staat tegenover de centrumrechtse regering. Enerzijds wordt 'PTB' samen gebruikt met termen die de eenheid van de partij verwoorden, zoals '*citoyen*'⁸⁴, '*gens*'⁸⁵, '*travailleur*'⁸⁶ of nog: '*cheminot*'⁸⁷. Anderzijds gaat de term '*gouvernement*' gepaard met '*mesure*'⁸⁸, '*réforme*'⁸⁹, '*droite*'⁹⁰, '*social*'⁹¹ en '*sécurité*'⁹², dus woorden waar de partij een negatieve connotatie aan geeft. Deze resultaten sluiten ook aan bij hun analyse van de retoriek van de PVDA: enerzijds zijn er de 'mensen' die de PVDA wil beschermen, en anderzijds is er de wereld van geld en profijt. De gewone burger moet steeds harder werken zodat de elite zich kan verrijken op de rug van de arbeider (Biard & Debras, 2018: 13). De onderzoekers concluderen dat de dichotomie 'volk versus elite' op vier manieren wordt gelegitimeerd. Ten eerste beweert de PVDA dat zij het volk vertegenwoordigen. Ten tweede benadrukt de partij dat ze dicht bij het volk staat en dat ze

⁸³ Id est: regering.

⁸⁴ Id est: burger

⁸⁵ Id est: mensen

⁸⁶ Id est: werknemer

⁸⁷ Id est: spoorwegbeambte

⁸⁸ Id est: maatregel

⁸⁹ Id est: hervorming

⁹⁰ Id est: rechts

⁹¹ Id est: sociaal

⁹² Id est: veiligheid

de problemen van de gewone werkmens kent. Ten derde distantieert de PVDA zich van de traditionele partijen door te verklaren dat zij werken voor het algemeen belang. Tot slot benadrukt de partij dat ze ook representatief legitiem is aangezien ze vertegenwoordigers naar het parlement stuurt, en benadrukt ze daarbij dat haar vertegenwoordigers hetzelfde verdienen als de gewone arbeider (Biard & Debras, 2018: 21,22).

4.3. De PTB*PVDA, een extreemlinkse partij?

De Partij van de Arbeid van België ziet zichzelf als een partij die “radicaal-links” is (de Lange, 2019). Het is geen toeval dat de partij voor deze benaming kiest: enerzijds distantieert de PVDA zich van de ‘traditionele’ linkse sociaaldemocratische partijen die tot het establishment behoren en anderzijds vermijdt de partij het begrip “extreem”. Sinds het congres van 2008 hanteert de partij immers een mildere aanpak om, onder andere, komaf te maken met haar soms betwiste uitspraken uit het verleden. Maar bovenal wenst de PVDA op deze manier iedere vorm van parallelisme met extreemrechts vermijden (Lerouge, 2018). Ook politologen bevestigen de nuance tussen beide vormen van radicale politiek:

Autant dans l’extrême droite vous trouvez les nostalgiques d’un régime qui voulait éliminer les peuples inférieurs, et des militants qui propagent cette vision d’exclusion; autant à l’extrême gauche, ils sont dans le rejet du capitalisme, qui n’est quand même pas un groupe humain que je sache, mais une catégorie économique-sociale. [...] Fondamentalement, l’idéologie d’extrême droite est basée sur la peur et l’exclusion, alors que celle d’extrême gauche ou communiste appelle à la fraternité et l’égalité⁹³. (Verjans, 2018)

De Partij van de Arbeid van België profileert zich dus als radicaal-links van aard. Hoe zich dat nu concreet reflecteert in hun discours, bekijken we aan de hand van drie specifieke

⁹³ Zoals u binnen extreemrechts mensen zal terugvinden die verlangen naar een regime dat inferieure volkeren wilde uitschakelen, en militanten die deze visie verder dragen; zullen zij zich binnen de extreem-linkse beweging opstellen tegen het kapitalisme, wat geen volk is, maar een sociaaleconomische categorie. [...] De extreemrechtse ideologie is fundamenteel gebaseerd op angst en afwijzing, terwijl extreemlinks onderbouwd wordt door de communistische principes van broederschap en gelijkheid [Eigen vertaling].

thema's: werk en arbeid, Europa en klimaat. Deze drie thematieken stonden immers centraal in de campagne voor de regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019.

4.3.1. Werk/Arbeid

Het spreekt voor zich dat de PVDA een duidelijke mening heeft over arbeid. In dit onderzoek worden zowel de begrippen 'arbeid' als 'werk' bekeken. Het corpus dat we later bespreken is tweetalig is en daarbij wordt ook gekeken naar de vertaling van het woord '*travail*', dat deel uitmaakt van de naam van de partij. Volgens de Robert & Van Dale (1999) zijn zowel 'arbeid' als 'werk' de Nederlandstalige vertalingen voor het begrip. Daarenboven worden beide begrippenafwisselend gebruik in het discours van de PVDA. In de Nederlandstalige versie van het programma komt de term 'arbeid' 180 keer voor, terwijl 'werk' maar liefst 1074 keer voorkomt. Wel moet men rekening houden met de polysemie van 'werk': het is i) een geestelijke of lichamelijke activiteit om een product te maken of een dienst te leveren, maar ook uiteraard ii) een beroepsmatige bezigheid (voor geld) ("werk", 2013). In dit onderzoek richten we ons eerder op de tweede betekenis. De Partij van de Arbeid van België streeft eerst en vooral voor een 'vast werk met volwaardig loon':

Werknemers doen de samenleving draaien. Van bouwvakkers tot verplegers, van kassabedienden tot kunstenaars: wij willen respect voor ieder die werkt. Zonder werkvolk geen welvaart. We komen op voor vast werk en volwaardige lonen. We stoppen de sociale afbraak en verhogen de koopkracht. We maken korte metten met flexi-jobs en nul-uurcontracten [sic] en beschermen werknemers tegen dolgedraaide flexibiliteit en banenverlies. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 5)

De PVDA is dus voorstander van 'werkbaar werk' en bekritiseert het beleid van de regering Michel I, maar stelt een alternatief voor:

Werk op mensenmaat, daar gaan we voor. Van een dolgedraaide 24-uurseconomie, zeven dagen per week, wordt niemand beter, behalve de grote aandeelhouders. Eén op de acht werknemers in België omschrijft zijn werk-privébalans als problematisch. We maken het werk echt werkbaar en geven werknemers zekerheid en recht op rust. We garanderen respect voor uurroosters en arbeidsvoorwaarden en zetten resoluut in op gezondheidspreventie op het werk. We zetten stappen in de richting van een 30-urenweek. Zo maken we de combinatie tussen arbeid en gezin haalbaar.

We werken om te leven, we leven niet om te werken. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 11)

De voorbije legislatuur stelde zich ook bijzonder streng op met betrekking tot de pensioenregeling: de pensioensleeftijd werd in bijna alle sectoren verlengd. Deze maatregel trof alle sociale klassen en niet alleen maar de arbeiders. Hierover heeft de PVDA een duidelijk standpunt:

Iedereen heeft recht op rust en vrijheid na een leven van intense arbeid. Dat is een kwestie van maatschappelijke vooruitgang en eerlijke verdeling. De regering-Di Rupo en de regering-Michel hebben beslist ons langer te doen werken voor minder pensioen. Wij willen een ommezwaai, een eerlijk pensioen voor iedereen. We verhogen de pensioenen tot minimum 1.500 euro netto en verlagen de wettelijke pensioenleeftijd weer naar 65 jaar. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 25)

Men ziet dus dat de PVDA duidelijk een andere visie heeft over de arbeidswereld dan deze hoe ze er vandaag uitziet. Ze streeft naar een wereld waar de werker een lange termijn-carrière kan hebben in een respectvolle omgeving. De arbeider geniet mee van de winsten via, onder andere, de sociale zekerheid en heeft ook recht op een gezonde werk-privé balans. Tenslotte denkt de PVDA ook aan het leven na de beroepsloopbaan.

4.3.2. Klimaat

Volgens Wilfried Magazine (2019) is in Franstalig België de PTB*PVDA de partij die in hun programma het meeste belang hecht aan het klimaat. De term komt 129 keer voor in hun programma. Al op het solidariteitscongres van 2015 was de partijlijn omtrent de klimaatverandering zeer duidelijk: “we moeten nu veranderen, voordat het klimaat alles verandert” (2015: 69). Vanaf 10 januari 2020 spijbelen elke week jongeren voor het Klimaat (Heylen, 2019). Reeds op 17 januari 2020 vervoegde Hedebouw de betogers in de straten van Brussel (BVR, PD, & SN, 2019). Sindsdien was de PVDA met via haar jongerenorganisaties Comac en Red Fox, massaal aanwezig bij de manifestaties. De klimaatkwestie was duidelijk het tweede stokpaardje geworden van de Partij van de Arbeid van België. De partij stelt een ‘sociale klimaatrevolutie’ voor:

Nu veranderen, voor het klimaat alles verandert! Dat is de uitdaging waar we de komende jaren voor staan. Wij gaan voor de sociale klimaatrevolutie. Die is ambitieus en rechtvaardig. Ambitieuze, met bindende doelstellingen en grootschalige investeringen om een duurzame toekomst te verzekeren. Rechtvaardig, zonder nieuwe groene taksen, zodat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Zo maken we van onze grootste uitdaging ook onze grootste kans voor een gezondere en meer sociale samenleving. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 45)

De PVDA heeft duidelijk grote ambities op het vlak van klimaat. Ten eerste wil ze groene stroom voor heel België:

Ons land volledig op hernieuwbare energie laten draaien: ja, het kan. Wat vandaag in de weg staat, is de verstikkende logica van de markt. Het is tijd onze energie in eigen handen te nemen. Dan kunnen we volop investeren in zon, wind en andere vormen van hernieuwbare energie, aan betaalbare prijzen. We ontwikkelen waterstoftechnologie als sluitstuk van een hernieuwbare energieproductie. We maken het, ook voor wie er niet warmpjes in zit, haalbaar te isoleren en energie te besparen. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 50)

Ten tweede moet de industrie een troef worden voor de klimaatrevolutie. Van grootste vervuiler verandert ze naar grootste investeerder in onze toekomst:

De industrie is een hefboom voor de sociale klimaatrevolutie. Ze is nu nog de grootste bron van broeikasgassen, maar ze kan een centrale rol gaan spelen in het duurzaam verwarmen van onze steden, het hergebruik van materialen en de besparing van energie. Dat is goed voor de planeet en zorgt voor een duurzame tewerkstelling. Met bindende normen en publiek onderzoek schuiven we de winstlogica opzij. We zetten de industrie op weg naar een duurzame toekomst. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 56)

Ten derde moeten er ook aanpassingen gebeuren in onze manier van wonen en onze levensgewoontes. De ruimtelijke ordening moet slimmer worden:

Minder in de file staan, meer groene ruimte, betaalbaar wonen, een bloeiende middenstand: het begint allemaal bij een slimme ruimtelijke ordening. We maken een nieuwe beweging richting stad. Een duurzame stad, waar het goed en betaalbaar wonen is. Waar we verdichten en vergroenen. Zo kunnen we meer

ruimte geven aan natuur en landbouw. En bereiden we ons voor op de gevolgen van de opwarming van de aarde. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 61)

Ten vierde worden deze veranderingen in onze levensgewoontes gekoppeld aan concrete oplossingen voor een efficiënte mobiliteit:

Vlot verkeer, schone lucht en zorgen dat iedereen mee kan: dat is de mobiliteitsuitdaging waar we voor staan. Een sterk en fijnmazig publiek transport kan de ruggengraat van een duurzame mobiliteit vormen, als we volop investeren in treinen, trams en bussen waarop je kan vertrouwen. Met gratis openbaar vervoer (tram, bus, metro) bieden we een antwoord op de verstikkende files en een alternatief voor nieuwe kilometerheffingen. We zorgen voor meer ruimte voor stappers en trappers, schonere wagens. En we zetten het goederentransport voor de lange afstand op de boot en de trein. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 65)

Verder denkt de PVDA ook aan het bevoorraden van basisbehoeftes zoals drinkbaar water, het stimuleren van de lokale economie en de agro-ecologie, en aan het dierenwelzijn.

De PVDA is er zich duidelijk van bewust dat de klimaatproblematiek vele burgers wakker houdt. Zeker bij jongeren heerst de vraag naar een betere en groenere toekomst. In haar programma stelt de partij concrete oplossingen voor om de klimaatcrisis aan te pakken. Dat is in een zekere zin redelijk merkwaardig, want de PVDA treedt zo uit haar voetsporen van het communisme om ecologische ideeën te omhelzen: rood wordt het nieuwe groen (Serluppens, 2018). Uiteindelijk behoren het communisme en het ecologisme tot de linkse zuil in het politieke schema (Balzacq, et al., 2014: 213-219; Devos, 2013: 186-189).

4.3.3. Europa

“Ik ben voor een nieuw Europa”, vertelde Raoul Hedebouw in Humo (2016). De partij heeft duidelijk grote ambities op Europees vlak en dat is ook merkbaar in hun programma. Nog volgens Wilfried Magazine (2019) is de PVDA op één na de partij die het meeste belang hecht aan dit thema. De radicaal-linkse partij heeft een programma van maar liefst 81 pagina’s geschreven enkel voor de Europese verkiezingen. Ze is voorstander van een Europa, maar dan een ‘Europa van de mensen’:

Samen kan veel. Europese solidariteit is nodig. Maar de Europese Unie zit vast in een concurrentie- en besparingslogica. De Europese verdragen duwen richting ongelijkheid, liberalisering en privatisering. De huidige grote maatschappelijke uitdagingen structureel aanpakken, vereist een totaal ander Europa. Wij willen samen gelijkmatig en sociaal vooruitgaan, met massale investeringen voor sociale vooruitgang en ecologische transitie. Daarom breken we met de Europese verdragen en bouwen we een Europa van solidariteit en [sic] samenwerking. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 7)

Dat betekent dat het huidige Europa geen antwoord biedt: deze incarneert immers het autoritarisme. De PVDA verlangt naar een Europa met een actieve democratie:

Wij gaan voor een Europa waarin het volk echt zijn zeg heeft over de grote vraagstukken van het samenleven: werk, onderwijs, gezondheid, huisvesting, veiligheid, milieu, vrede, Maar de huidige Europese instellingen werken niet democratisch. Multinationals en het establishment controleren en oriënteren de grote beslissingen. Referenda worden genegeerd. We veroveren de democratie op de elite om Abraham Lincolns woorden in de praktijk te brengen: “regering van het volk, door het volk en voor het volk”. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 15)

Ook in dat Europa ‘van het volk en voor het volk’ heeft de PVDA een ambitieus klimaatbeleid. Maar de grootste veranderingen zijn van economische aard:

Europa wemelt van de belastingparadijzen voor de allerrijksten. Het is tijd een beetje van de rijkdom terug te halen die van ons is afgenomen. Met een faire fiscaliteit die de sterkste schouders de zwaarste lasten laat dragen. Die multinationals eindelijk hun belastingen doet betalen. Met een echte controle op de almacht van de banken. Met een strijd tegen de grote fiscale fraude die grenzen straffeloos overschrijdt. De snelweg naar belastingparadijzen binnen en buiten Europa sluiten we. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 51)

Voor de PVDA is Europa veel meer dan een economische unie. De Europese Unie zou eigenlijk haar steentje moeten bijdragen aan de wereldvrede:

We kiezen voor een actieve vredespolitiek. Defensie betekent “verdediging” en staat niet voor de huidige buitenlandse interventies die chaos, vluchtelingen en terrorisme creëren. Ook niet voor een Europees interventieleger. We stoppen de

militarisering van de Europese begroting en samenleving. We strijden voor een Europa dat militaire budgetten afbouwt in plaats van ze te verhogen. Vrede komt er door ontwapening. We werken aan een kernwapenvrije wereld. Dat is echte veiligheid. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 65)

De partij wil duidelijk komaf maken met de economische suprematie in de Europese Unie. Dat verwoordt ze als volgt:

Internationale handel en investeringen, dat is al te vaak het speelveld van de grote multinationals, met hun ongebreideld winstbejag. Het recht van de sterkste, de wet van de jungle, handel als oorlog: daar maken we komaf mee. We zetten in op een win-win handels- en investeringsbeleid. Waar arbeidsrechten en lonen, openbare diensten en sociale sectoren, voedselsoevereiniteit en het milieu beschermd zijn. Waar het achterkamergesjoemel van de multi-lobby's is uitgebannen en democratische controle een evidentie is. Waar de almacht van de multinationals is ingeperkt en hun straffeloosheid ten einde is. Kortom, een handelsbeleid voor duurzame ontwikkeling en sociale vooruitgang. (Partij van de Arbeid van België, 2019: 71)

De partij heft dus een duidelijke visie over haar ideaal Europa. Deze moet haar economische aard links laten om plaats te maken voor een sociaal en solidair Europa: 'eentje van en voor het volk'. Deze moet uiteraard ook ecologisch zijn. Sinds 26 mei 2019 heeft de PVDA ook een Europarlementariër: Marc Botenga. "Nu hebben we op links een locomotief die ook op Europees niveau dingen in gang zal kunnen zetten" vertelde hij net na zijn verkiezing (2019). De PVDA zetelt mee in de Confederale Fractie Europees Unitair Links/Noords Groen Links (GUE/NGL), waar alle andere communistische en links-populistische partijen zetelen (GUE/NGL, 2020).

TWEEDE DEEL: EEN CORPUSSTUDIE NAAR HET DISCOURS VAN DE PTB*PVDA

In het eerste deel van deze scriptie werd aangetoond dat de Partij van de Arbeid van België tegen het politieke establishment was. De PTB*PVDA behoort duidelijk tot de familie van populistische partijen⁹⁴. Met andere woorden, het politieke discours is van groot belang voor de partij. Men heeft het vorige hoofdstuk afgesloten met een analyse van de standpunten van de partij omtrent drie thema's: 'werk en arbeid', 'klimaat' en 'Europa'. In dit deel voeren we een specifieke corpusanalyse rond die thema's.

1. Wetenschappelijke achtergrond

De corpusanalyse is een wetenschappelijke methode binnen de sociolinguïstiek. In deze scriptie werd er al gerapporteerd over het onderzoek van Biard en Debras (2018)⁹⁵, die eerder al een corpusanalyse hebben uitgevoerd over het taalgebruik van de PTB*PVDA en de PP⁹⁶. De onderzoekers hebben hun corpus opgebouwd aan de hand van discours, perscommuniqués, en artikelen op het internet in de periode tussen 1 januari 2017 en 1 oktober 2018. Hun werk was gebaseerd op 642 documenten voor de PTB*PVDA, en 48 artikelen voor de PP. Biard en Debras voerden een lexicale studie naar de dichotomische opbouw van het discours van beide partijen. Aan de hand van het programma "Iramuteq" werd de boomstructuur van beide redevoeringen uitgetekend. De vergelijking van beide redes toont aan dat die populistische partijen een gelijkaardige retoriek gebruiken om hun legitimiteit te uiten (Biard & Debras, 2018: 22).

⁹⁴ Zie: 4.3. PTB*PVDA, een populistische partij?

⁹⁵ Zie: 4.3. PTB*PVDA, een populistische partij?

⁹⁶ De *Parti Populaire* is de rechts-populistische partij in Franstalig België.

Volgens Thornbury (2010) is een corpusanalyse handig voor het bestuderen van het discours. Vele onderzoekers gebruiken het corpus om de tekstuele elementen te bestuderen en het vinden van specifieke patronen en modellen. Dat is ook de reden waarom het gebruik van corpussen redelijk populair is in andere linguïstiek domeinen zoals de grammatica en de lexicografie. Maar in het geval van de sociolinguïstiek en de studie van de retoriek, is deze methode gebruik op een kwantitatieve wijze om descriptieve en verklarende resultaten op te leveren (2010: 271). William Labov (1972) was zo een van de eerste die datacollectie heeft gebruikt om de taalvariëteit te bestuderen. Gisle Andersen benadrukt wel dat corpora binnen de sociolinguïstiek redelijk omvangrijk moeten zijn vooraleer ze relevante resultaten opleveren (2010: 548). Nog altijd volgens Andersen is deze methode niet zo populair bij de onderzoekers, want het verhoogt aanzienlijk hun werkbelasting (*ibid.*: 557).

Kieran O'Halloran (2010) bestudeerde het gebruik van de corpus linguïstiek in de retoriek binnen de media via de *Critical Discourse Analysis*. Dit is een veld binnen de sociolinguïstiek waarin wordt bestudeerd hoe de taal de perspectieven en de waarden van de machtigen overdraagt naar de rest van de bevolking. Met andere woorden, CDA bestudeert de relatie tussen taal, macht en ideologie (2010: 563). Het is een vorm van sociale kritiek, want het reflecteert de sociale en culturele processen in het taalgebruik. De corpora worden in dit domein gevormd aan de hand van trefwoorden. Het internet is een uitstekende bron om een corpus te vormen omdat het toegang geeft tot alle soorten van media. Wel heeft het gebruik van het internet enkele nadelen. Zo kan het aantal resultaten snel fluctueren in functie van de actualiteit (*ibid.*: 576).

Volgens Annelie Ädel (2010) is de politieke retoriek veel aanwezig in de corpora. Het politieke discours is veel meer toegankelijk dan andere vormen van redevoering. Dit komt omdat ze sterk gemediatiseerd worden en ook omdat deze tot het publiek domein behoren omwille van legale en democratische redenen (2010, p. 592). Men spreekt uiteraard over politieke toespraken, maar ook over parlementaire debatten, politieke persconferenties en nieuws in de media. Ädel somt meerdere technieken op om de politieke retoriek te bestuderen aan de hand van een corpus. Bijvoorbeeld, men kan zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoeken

in welke context een bepaald begrip wordt gebruikt, of men kan ook sleutelwoorden analyseren. Sommigen vergelijken verschillende corpora of bestuderen de gebruikte stijl. Volgens Ädel brengen de komende jaren nog meer opportuniteiten om corpora te gebruiken bij het bestuderen van het politieke discours. Maar de grootste uitdaging die deze methode te wachten staat, blijft het betrekken van de linguïstische resultaten binnen de sociale en politieke wetenschap (*Ibid.*: 602).

Ook in België hebben wetenschappers de laatste maanden onderzoek gevoerd in politieke kringen via een corpusstudie. Dat deed bijvoorbeeld Pauline Heyvaert (2020) in haar doctoraatsscriptie over de analyse van parlementsdebatten. Heyvaert voerde onderzoek naar het gebruik van metaforen tijdens de debatten in het halfroond. Ze stelde een tweetalig corpus samen (Nederlands-Frans) van ongeveer 1 miljoen woorden aan de hand van debatten tussen 2006 en 2016 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De Kamer is een democratische instelling en publiceert alle transcripties van de debatten op haar internetsite, zowel in het Nederlands⁹⁷ als in het Frans⁹⁸. Uit onderzoek blijkt dat Nederlandstalige partijen meer metaforen gebruiken, ongeacht het politieke spectrum en dat de Vlaamse (extreem-)rechtse partijen veel metaforen gebruiken (2020: 155). Via de *Critical Discourse Analysis*, kon Heyvaert vier pragmatische functies vinden in het gebruik van metaforen: i) de schuld geven aan anderen of kritiek voeren, ii) de mislukkingen van de regeringsmaatregelen aan de dag brengen, iii) de Premier⁹⁹ bekritisieren over zijn gebrek aan leiderschap, en iv) de complexiteit van de Belgische politieke landschap schetsen en of veroordelen (*Ibid.*: 158). De onderzoekster benadrukt ook dat het bij dergelijke studies van groot belang is de sociale en politieke context goed in acht te nemen (*Ibid.*).

Op verzoek van het Interfederaal Gelijkekansencentrum Unia, hebben de onderzoekers van de UCLouvain, De Cock, Hambye, Dubret en Pizarro Pedraza (2020) via een corpusanalyse bestudeerd hoe bij de Belgische regionale, federale en Europese verkiezingen

⁹⁷ www.dekamer.be

⁹⁸ www.lachambre.be

⁹⁹ Dat is de naam gegeven aan de Eerste Minister die aan het hoofd staat van de federale regering.

van 26 mei 2019 de politici in Franstalig België communiceerden op sociale media en in de pers. Onderzoekers aan de Vrije Universiteit Brussel deden dezelfde studie in Nederlandstalig België (Temmerman, Coesemans, & Harder, Berichten in het grensgebied tussen opinie en haat: Een analyse van de communicatie van Vlaamse politieke accounts op sociale media, 2020). Beide onderzoeksteams hanteerden dezelfde methode: ze stelden een corpus samen van teksten uit de kranten, Twitter en Facebook, en dit twee keer over een periode van een maand: voor de verkiezingsperiode (26 januari – 26 februari 2019) en tijdens de verkiezingsperiode (26 april – 26 mei 2019). Voor de Nederlandstalige pers werden *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws*, en voor de Franstalige pers *La Dernière Heure* en *Le Soir* weerhouden. De onderzoekers selecteerden één prominente figuur per partij (de woordvoerder of de partijvoorzitter), de officiële partij-account, en nog twee andere partijleden bevoegd voor de domeinen waar Unia op werkt. Uit onderzoek blijkt dat er een *grijze zone* bestaat waar berichten potentieel discriminerend zijn voor groepen gedefinieerd op basis van herkomst, religie, en in veel mindere mate, seksuele geaardheid. Voor de Nederlandstalige corpus waren er dat maar liefst 429 (Temmerman, Coesemans, & Harder, Berichten in het grensgebied tussen opinie en haat: Een analyse van de communicatie van Vlaamse politieke accounts op sociale media, 2020: 46) tegenover 242 in de Franstalige corpus (De Cock, Hambye, Dupret, & Pizarro Pedraza, 2020: 44). In beide gevallen waren de berichten afkomstig van de (extreem-)rechtse partijen, namelijk Vlaams Belang en N-VA in het noorden, en *Parti Populaire* en *Liste Destexhe* in het zuiden. Het is niet duidelijk of de taal als medium het verschil kan verklaren, want in beide corpora kwamen dezelfde vormen en functies van haatdiscours terug, zoals bijvoorbeeld het gebruik van metaforen, hyperbolen en ironie (De Cock, Hambye, Dupret, & Pizarro Pedraza, 2020: 46; Temmerman, Coesemans, & Harder, 2020: 48).

Naar de invloed van de taal in de context van een interview, hebben Temmerman en Sinardet (2008) wel onderzoek gevoerd. De onderzoekers bestudeerden hoe federale politici geïnterviewd werden door de Vlaamse en Waalse publieke omroep, met name de VRT en de RTBF. Uit onderzoek blijkt dat de taal een invloed heeft op de manier van interviewen: de manier waarop het gesprek wordt gevoerd, varieert sterk. Journalisten van de VRT vervangen bijvoorbeeld tweemaal meer de vragen door beweringen (2008: 53). Eigenlijk is het niet de

taal *in se* die een invloed heeft op de interviews van politici, het zijn eerder de publieke omroepen zelf die een eigen journalistieke stijl aannemen. De taal heeft eerder de rol van 'medium' in dit geval (*Ibid.* 54).

2. Onderzoeksvragen

Uit de wetenschappelijke context blijkt dus dat de corpusanalyse een efficiënte en coherente methode vormt in het onderzoek naar de politieke retoriek. In het eerste deel van deze scriptie werd uitgelegd waarom de PTB*PVDA behoort tot de populistische partijen. Ook zag men dat hun campagne voor de regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019 onder andere opgebouwd was rond drie thema's: 'arbeid en werk', 'klimaat' en 'Europa'. Dat brengt ons bij de derde onderzoeksvraag van deze scriptie:

Welke retoriek gebruikt de PTB*BVDA rond de thema's 'arbeid/werk', 'klimaat' en 'Europa'?

Een onderzoek naar de PTB*PVDA biedt ook de gelegenheid om de invloed van de taal te bestuderen. De Partij van de Arbeid van België is de enige 'nationale' partij in het Belgische politieke landschap. Dat betekent ook dat de retoriek zowel in het Nederlands als in het Frans verloopt. De nationale woordvoerder is bijvoorbeeld aanwezig in zowel Vlaamse als Waalse media. Uit onderzoek blijkt dat de taal soms een bepalende factor kan zijn voor de manier waarop er wordt gecommuniceerd. Deze thesis gaat na of het discours coherent blijft zowel in het Nederlands als in het Frans, vandaar onze vierde en laatste onderzoeksvraag:

Heeft de taal een invloed over de manier waarop de PTB*PVDA communiceert?

De opbouw van het corpus gebeurt op een grondige en nauwkeurige manier. De aanpak voor het verzamelen van dit corpus wordt eerst en vooral uitgelegd in de methodologie. Daarna worden de resultaten besproken om een antwoord te geven op de twee onderzoeksvragen.

3. Methodologie

Om een antwoord te vinden op de derde en vierde onderzoeksvragen, werden nieuwe corpus te uitgewerkt, want door de specifieke aard van de vragen was geen enkel bestaand corpus geschikt voor dit onderzoek. In deze sectie bespreekt men het methodologische stappenplan voor de opbouw van het corpus. Omdat het onderzoek zowel in het Nederlands als in het Frans plaatsvindt, is het uiterst belangrijk voor beide talen dezelfde methode te gebruiken. Ten eerste bespreken we de manier waarop de data werden geselecteerd, gevolgd door een beschrijving hoe de zoekresultaten werden verzameld om het corpus te vormen en tot slot gevolgd door een schets van het theoretisch kader gebruikt in de analyse van het corpus.

3.1. *Dataselectie*

Uit vorig onderzoek blijkt dat het internet vandaag een nuttig hulpmiddel is bij het opbouwen van een corpus, zeker wanneer er onderzoek gevoerd wordt naar het politieke discours¹⁰⁰. Ook blijkt dat het discours binnen het politieke landschap uit verschillende media bestaat, zoals politieke toespraken, parlamentsdebatten of nog interviews in de pers¹⁰¹. Dit onderzoek bestudeert dan ook verschillende media, namelijk de toespraken in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en uitspraken en publicaties in de Nederlandstalige en Franstalige pers en in het magazine van de partij: *Solidair*.

2018 en 2019 waren bijzondere jaren in de Belgische politiek. Op 14 oktober 2018 vonden de lokale verkiezingen plaats voor de gemeente- district- en provincieraden, gevolgd door de regionale, federale en Europese verkiezingen op 26 mei 2019. In die periode van zeven maanden en twaalf dagen heeft de Belgische burger de mogelijkheid om zijn stem te

¹⁰⁰ Zie: 1. Wetenschappelijke achtergrond

¹⁰¹ Zie: 1. Wetenschappelijke achtergrond

laten horen ten volle benut, met een grondige hertekening van het Belgische politiek landschap tot gevolg. Het was dan ook uiterst interessant om deze unieke tijdsspanne te weerhouden voor dit onderzoek dat loopt van 14 oktober 2018 tot en met 28 mei 2019. In het eerste deel van deze scriptie werd reeds toegelicht waarom die periode bijzonder voordelig was voor de PTB*PVDA¹⁰². De onconventionele partijen hebben vooruitgang geboekt op lokaal vlak en ook de Partij van de Arbeid van België neemt voor het eerst deel aan het lokaal bestuur. Voor de populistische partijen is de val van e rechtste regering en de politieke onrust het bewijs dat het traditionele politieke landschap niet meer van deze tijd is. Later zal blijken dat de jeugd die mening is toegedaan en steeds meer aanwezig is in de straat om de politici op hun verantwoordelijkheid in de klimaatcrisis te wijzen.

De drie zoekopdrachten gebeurden echter voor die periode.

3.1.1. De Kamer van Volksvertegenwoordigers

De PTB*PVDA had in de vorige legislatuur, namelijk tussen 2014 en 2019, voor het eerst twee Volksvertegenwoordigers kunnen afvaardigen: Raoul Hedebouw en Marco Van Hees. Dit betekent dat de Partij van de Arbeid ook het woord kon nemen tijdens de plenaire vergaderingen, vragen kon stellen aan de bevoegde ministers en zelfs wetsvoorstellen indienen. Die verslagen en documenten zijn te verkrijgen via de internetsite van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De bestudeerde periode valt onder de 54ste legislatuur, of 'zittingsperiode 54'. De website van de Kamer heeft een zoekfunctie voor de kamerdocumenten, de bulletins van vragen en antwoorden, de integrale verslagen van de plenaire vergaderingen en de integrale verslagen van de commissievergaderingen¹⁰³. De documenten werden opgezocht aan de hand van de trefwoorden 'Hedebouw' en 'Van Hees'. Alle resultaten werden onderzocht via de zoekfunctie met de trefwoorden 'werk'/'arbeid', 'klimaat', 'Europa', 'travail'/'emploi', 'climat' en 'Europe'. Op die manier werden zowel de

¹⁰² Zie: 4.1. Anno 2019: wanneer 'onconventioneel' de norm wordt.

¹⁰³ De Kamer van Volksvertegenwoordigers (2020). Zoeken in de fulltext. Op *De Kamer.be*. https://www.lachambre.be/kvvcr/showpage.cfm?section=none&language=nl&cfm=/site/wwwcfm/search/search_new.cfm?db=searchpdf (laatst geraadpleegd op 15 augustus)

Nederlandstalige als de Franstalige documenten geanalyseerd. Uitsluitend de originele uitspraken werden onderzocht en niet naar de vertalingen.

3.1.2. De pers

Om de het discours in de pers te bestuderen, werd er beroep gedaan op het zoekmotor Google News. De artikelen werden geselecteerd voor de periode tussen 18 oktober 2018 en 28 mei 2019 met behulp van de trefwoorden 'PTB' voor de Franstalige pers en 'PVDA' voor de Nederlandstalige pers. Alle artikelen werden onderzocht behalve degene die werden gepubliceerd op de internetsites van de PTB en de PVDA zelf. Werden geselecteerd: enkel de resultaten waar de leden van de PTB*PVDA aan het woord waren, of wanneer de journalist de standpunten van de PTB*PVDA besprak. De geresulteerde artikelen werden geanalyseerd via de zoekfunctie aan de hand van de trefwoorden 'werk'/'arbeid', 'klimaat', 'Europa' voor de Nederlandstalige pers, en '*travail*'/'*emploi*', '*climat*' en '*Europe*' voor de Franstalige pers.

3.1.3. Het magazine *Solidair(e)*

De studie betreft de communicatie van de Partij van de Arbeid van België in haar werkomgeving, namelijk de Kamer van Volksvertegenwoordigers, en in het medialandschap. Maar voor een populistische partij is het uiteraard belangrijk om goed te communiceren naar de leden en de militante toe. Daarom werd er besloten om eveneens het discours binnen het magazine van de PTB*PVDA te analyseren. De internetsite van het periodiek *Solidair* beschikt ook over een zoekfunctie. Er werden twee keer twee zoekopdrachten uitgevoerd: een met de term 'werk' en een andere met de term 'arbeid' in de Nederlandstalige *Solidair*, een met de term '*emploi*' en een ander met de term '*travail*' in het Franstalige *Solidaire*. Werden weerhouden: de artikelen waar de leden van de PTB*PVDA aan het woord waren. Dat betekent dat bijvoorbeeld de interviews van vakbondsmilitanten uitgesloten werden. Alweer, de resulterende artikelen werden geanalyseerd via de zoekfunctie aan de hand van de trefwoorden 'werk'/'arbeid', 'klimaat', 'Europa' in het Nederlands, en '*travail*'/'*emploi*', '*climat*' en '*Europe*' in het Frans.

3.2. Dataverzameling

Zoals eerder vermeld, werden de resulterende artikelen en teksten bestudeerd aan de hand van de trefwoorden 'werk'/'arbeid', 'klimaat', 'Europa' in het Nederlands, en '*travail*'/'*emploi*', '*climat*', '*Europe*' in het Frans. Die trefwoorden werden specifiek gekozen ten gevolge van het eerste deel van die onderzoek, en beantwoorden specifiek de gestelde onderzoeksvragen. De resultaten werden verzameld in een tabel via het programma Microsoft Excel. In totaal werden 194 relevante teksten en artikelen bestudeerd. Sommige resultaten waren niet relevant genoeg om te worden weerhouden voor dit onderzoek. Het ging over de volgende gevallen:

- Het gebruik van 'werk' in de zin van 'geestelijke of lichamelijke activiteit om een product te maken of een dienst te leveren' (Prisma woordenboek Nederlands, 2013), zoals in: 'Mevrouw de Minister **werkt** samen met de volgende maatschappijen'.
- Het gebruik van '*travail*' in de zin van '*ensemble d'activités exécutées en vue de parvenir à un résultat*'¹⁰⁴ (Multidictionnaire de la langue française, 2019), zoals in: '*Je pense au groupe de **travail** sur l'énergie*'¹⁰⁵.
- Het gebruik van 'Europa' of 'Europe' in de geografische betekenis zoals in: 'Dat is het geval in verschillende **Europese** landen' of '*voici ce que dit la moyenne **européenne***'¹⁰⁶.
- Officiële titels zoals in: 'Dat zei deze morgen mevrouw de Minister van **Werk**'.
- Officiële namen zoals in: 'L'organisation Internationale du **Travail**'¹⁰⁷.

Na deze selectie werden 1474 relevante resultaten weerhouden.

3.2.1. De Kamer van Volksvertegenwoordigers

Wat het parlementaire luik betreft, zijn er in totaal 36 bestudeerde documenten, waarvan 25 in het Frans en 11 in het Nederlands. Het feit dat zowel Marco Van Hees als Raoul Hedebouw

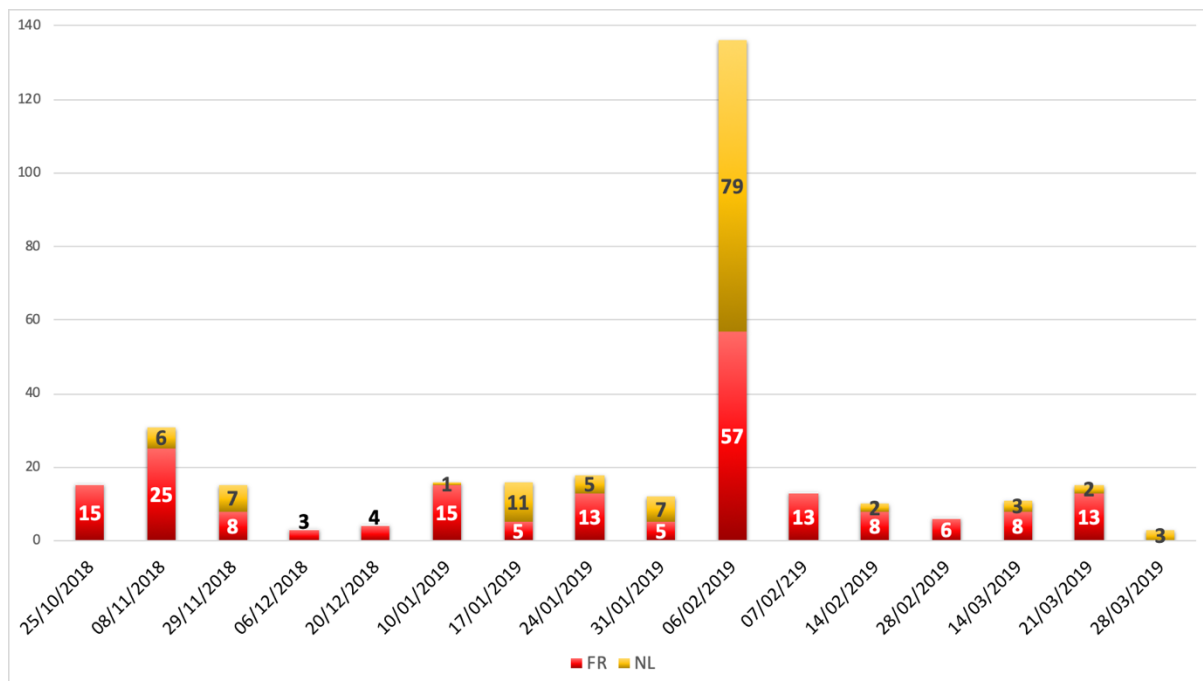
¹⁰⁴ Geheel van activiteiten uitgevoerd om een resultaat te bereiken [eigen vertaling].

¹⁰⁵ Ik denk aan de werkgroep over de energie [eigen vertaling].

¹⁰⁶ Dit is wat de Europese gemiddeld aantoon [eigen vertaling].

¹⁰⁷ De Internationale Arbeidsorganisatie (IAO).

uit de Franstalige kieskring afkomstig zijn, zou dit verschil kunnen verklaren. Men spreekt over 28 parlementaire vragen, 2 voorstellen van bijzondere wetten, 1 wetsontwerp, 3 integrale verslagen van plenumvergaderingen, 1 ordemotie en 1 voorstel tot amendementen. Noteer dat sommige documenten, zoals parlementaire vragen of verslagen, in beide talen worden geschreven. Om de coherentie van dit onderzoek te bewaren, wordt een tweetalig document beschouwd als twee verschillende documenten naargelang het taalgebruik. Deze documenten leverden in totaal 324 relevante zinnen. Op figuur 16 ziet men duidelijk een piek op 06 februari 2019. Op die dag diende de PTB*PVDA via Raoul Hedebouw en Marco Van Hees een voorstel van bijzondere wet in over de over de coördinatie van het beleid van de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten met betrekking tot de klimaatverandering en het vaststellen van algemene langetermijndoelstellingen.

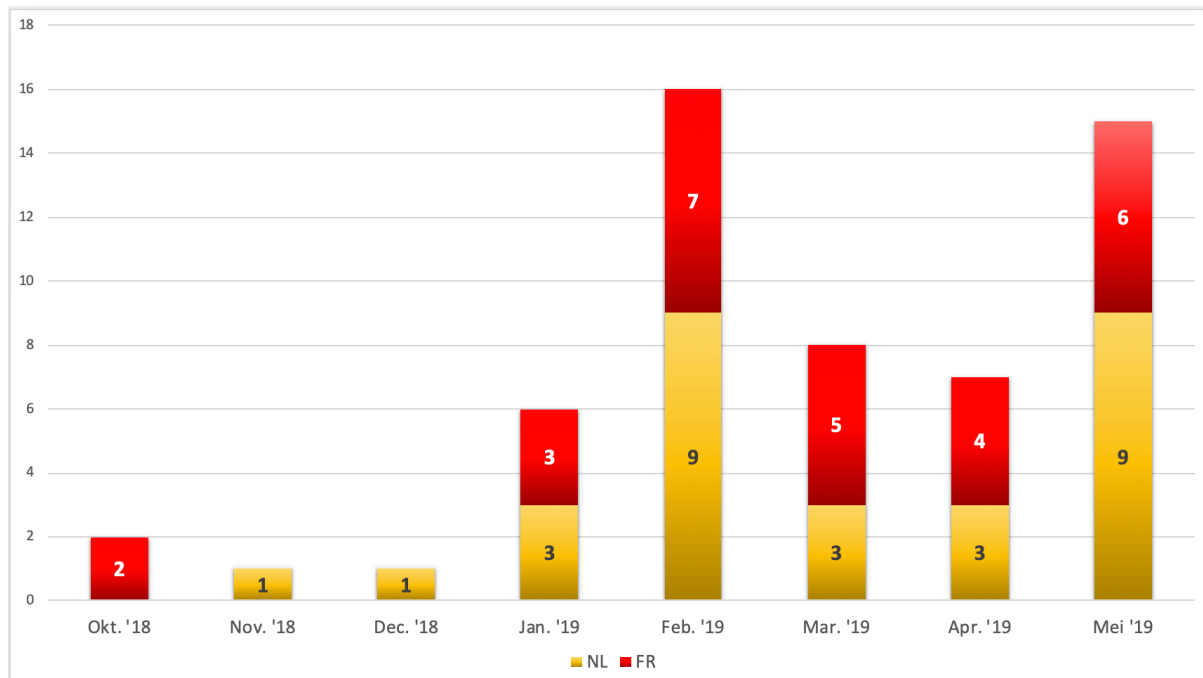

Figuur 16: de tijdslijn van de het aantal resultaten uit de parlementaire documenten met betrekking tot de PTB*PVDA (n=324). ©eigen werk

3.2.2. De pers

De analyse van de pers leverde in totaal 56 relevante artikelen op, waarvan 29 uit de Nederlandstalige pers en 27 uit de Franstalige pers. De artikelen die niet vrij verkrijgbaar

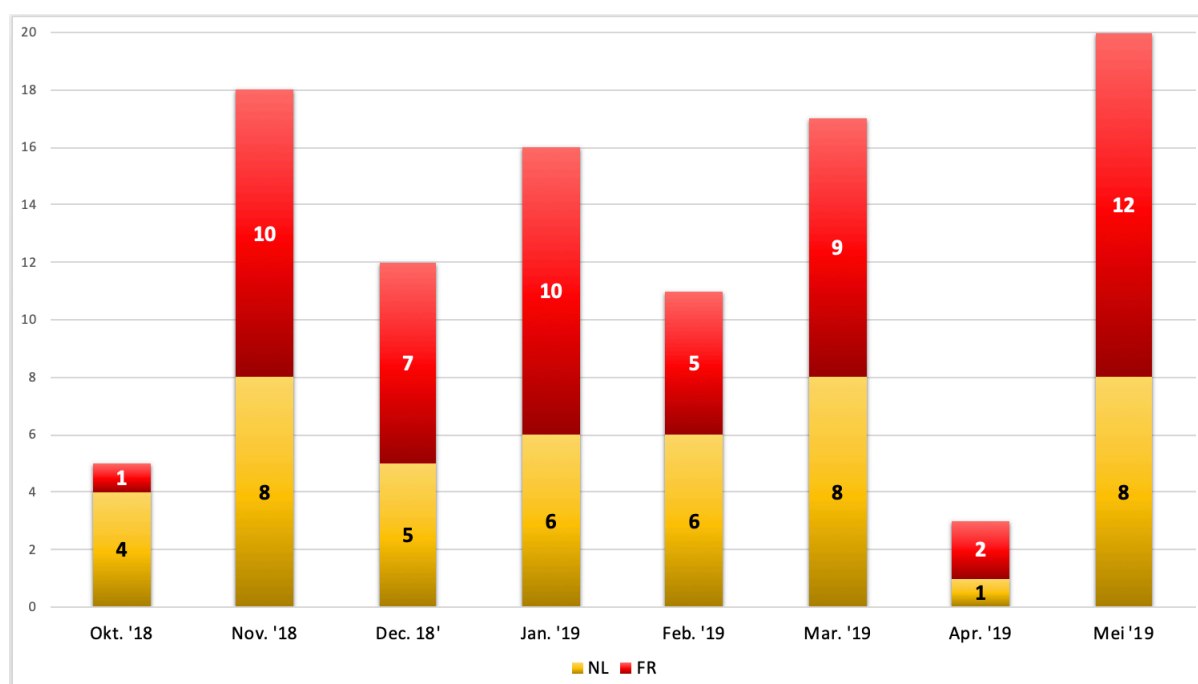
waren of die gereserveerd waren voor abonnees konden niet worden geanalyseerd. Ook de televisie- en radio-interviews werden niet in acht genomen. Voor het Nederlandstalige gedeelte leverde het onderzoek 1 artikel uit de *Gazet van Antwerpen*, 2 artikelen uit *De Morgen*, 1 artikel uit *De Wereld Morgen*, 1 artikel uit *Doorbraak*, 10 artikelen uit *Het Laatste Nieuws*, 3 artikelen uit *Het Nieuwsblad*, 5 artikelen uit *Knack*, 5 artikelen uit *VRT NWS* en 1 artikel uit *VTM Nieuws*. Voor het Franstalige gedeelte leverde het onderzoek 1 artikel uit *BX1*, 1 artikel uit *L'Avenir*, 6 artikelen uit *La Dernière Heure*, 3 artikelen uit *Le Soir*, 7 artikelen uit de *RTBF*, 4 artikelen uit *RTL Info* en 3 artikelen uit *Sudinfo*. Deze artikelen leverden 137 relevante zinnen op. Op figuur 17 is te zien dat vooral de Partij van de Arbeid van België voornamelijk in de maanden februari en mei in de pers aanwezig was. Dit is logisch gezien de PTB*PVDA in januari is gestart met haar verkiezingscampagne en in de loop van de maand februari de verschillende lijsttrekkers heeft bekendgemaakt. Opmerkelijk is dat in november en december 2018 slechts Nederlandstalige artikelen werden weerhouden. Die hadden ook allemaal hetzelfde onderwerp: het lokaal bestuursakkoord in Zelzate waar de PVDA voor het eerst mee zetelt.

Figuur 17: de tijdslijn van de persartikelen met betrekking tot de PTB*PVDA (n=137). ©eigen werk

3.2.3. Het magazine *Solidair(e)*

De studie van het magazine *Solidair(e)* leverde de meeste relevante artikelen op, met maar liefst 102 artikelen, waarvan 46 in het Nederlands en 56 in het Frans. Opmerkelijk is dat er veel variatie bestaat in de thema's van de artikelen, en dit zowel op lokaal als regionaal, nationaal en internationaal vlak. Dit betekent dat de PTB*PVDA de onderwerpen van arbeid, werk, klimaat en Europa binnen een wijde context gebruiken. Met andere woorden, die onderwerpen worden intrinsiek gelinkt aan het discours van de partij. De geanalyseerde artikelen leverden maar liefst 1013 relevante resultaten op. Opmerkelijk is dat in april 2019 slechts 3 artikelen werden weerhouden, terwijl we toen net voor de verkiezingen stonden. Dat kan verklaard worden door het feit dat op heden nog slechts enkele artikelen van de geprinte periodiek op het internet verkrijgbaar zijn. De geprinte uitgave van mei 2019, die dus in april is geschreven, bedraagt 33 artikelen¹⁰⁸. Slechts 10 daarvan zijn op het internet te vinden. Daarvan resteerden drie artikelen die relevant waren voor dit onderzoek.

Figuur 18: de tijdslijn van de artikelen in *Solidair(e)* met betrekking tot de PTB*PVDA (n=102).
©eigen werk

¹⁰⁸ Zie: PVDA (2020). Het meimagazine van *Solidair* is verschenen. Uit *Solidair.be*. <https://www.solidair.org/artikels/het-meimagazine-van-solidair-verschenen-2> (geraadpleegd op 16 mei 2020).

3.3. Analyseprocedures

Met de hierboven uitgelegde methode zijn in de 194 overblijvende documenten en artikelen, 1474 relevante zinnen gevonden om het corpus te vormen. De bedoeling van dit corpus is om een antwoord te geven op onze onderzoeksvragen, namelijk i) welke retoriek de PTB*PVDA gebruikt rond de thema's 'arbeid'/'werk', 'klimaat' en 'Europa, en ii) of de taal een invloed heeft op de retoriek van de partij. Om deze vragen zo concreet mogelijk te beantwoorden, wordt er op een kwantitatieve wijze onderzocht naar de vorm en de pragmatiek van de berichtgeving.

3.3.1. De vormgeving

Een bericht wordt onvermijdelijk beïnvloed door de vorm. Hierbij speelt bijvoorbeeld de manier waarop de ontvanger het bericht waarneemt een rol. Maar nog belangrijker is de manier waarop de gever zijn of haar bericht opstelt. Volgens Monika Bednarek (2006: 41-64) beïnvloeden negen basisparameters de perceptie van de spreker. Deze theorie wordt deels uitgebreid naar dit corpus om de vorm van de extreemlinkse retoriek te bestuderen, meer bepaald om de emotionaliteit en de belangrijkheid van de berichtgeving te onderzoeken. De emotie kon op drie manieren geuit worden:

- Op een positieve manier, zoals bijvoorbeeld in: 'Technologie kan ook gebruikt worden om de **werknemers** te helpen zich beter te organiseren'. De berichtgever duidt een positieve emotie aan met het gebruik van 'helpen' en 'beter';
- Op een neutrale manier, zoals bijvoorbeeld in "*Il y aura des coach de **climat** dans les écoles*"¹⁰⁹. De berichtgever vertoont, in de vorm tenminste, noch een positieve noch een negatieve houding tegenover de situatie;
- Op een negatieve manier, als in "Wij ondergaan hier allemaal een hogere **werkdruk**". De berichtgever duidt een negatieve emotie aan met het gebruik van 'ondergaan'.

¹⁰⁹ Er zullen klimaat coachen zijn in de scholen [eigen vertaling].

In een tweede instantie werd de belangrijkheid van de berichtgeving bestudeerd. Drie opties waren mogelijk:

- Een hoge belangrijkheid, zoals in “De regering –Di Rupo pushte onzeker [sic] **werk** door de uitbreiding van interim werk”. De berichtgever duidt een hoge gradatie aan via het gebruik van ‘pushte’.
- Een lage belangrijkheid, zoals in “In België willen sommigen die zelfde [sic] **Europese** logica volgen”. De berichtgever duidt een lage gradatie aan via het gebruik van ‘sommigen’.
- Geen opmerkelijke belangrijkheid, zoals in “Als **arbeiders** komen jullie terecht in een milieu van advocaten, dokters...”. De berichtgever vertoont, in de vorm tenminste, noch een hoge noch een lage belangstelling tegenover de situatie.

Weliswaar wordt er in dit onderzoek echter enkel gekeken naar het standpunt van de berichtgever, namelijk een lid van de PTB*PVDA. Daarvoor is, onder andere, de context van de zin van belang, maar ook de algemene context. Neem de zin “Alle **arbeiders** waren in staking, met als gevolg nul productie”. ‘Staking’ kan zowel positief als negatief gepercipieerd worden. Dankzij het onderzoek in het eerste deel van deze scriptie, weet men dat de Partij van de Arbeid de staking als middel gebruikt om de rechten van het werkvolk te beschermen. Daarvoor werd deze zin gecategoriseerd als positief en van groot belang.

3.3.2. De pragmatiek

Uit vorig onderzoek blijkt dat het politieke discours verschillende pragmatische functies heeft. In dit corpus wordt bestudeerd of het uiting i) een voorstel bevat, of ii) een commentaar geeft over bijvoorbeeld een bepaalde situatie. Wanneer het over een voorstel gaat, wordt deze geklasseerd in twee categorieën:

- Ofwel gaat het over een mogelijk voorstel, zoals in “Dat kan door de rechtvaardige transitie verplicht te laten opnemen in de nationale beleidsintenties, zoals de **klimaatcoalitie** voorstelt”;

- Ofwel gaat het over een behoefte, zoals in “Het andere **Europa** zal gebouwd worden op strijd”.

Wanneer het geleverde resultaat een commentaar bevat, wordt er bekeken of:

- Deze van positieve aard is, zoals in “Dat het hele land plat ligt, is motiverend voor onze toekomstige strijd, of die nu voor het **klimaat**, de openbare diensten of onze pensioenen is”;
- Of die eerder kritiek voert, zoals in “Van Hool heeft bovendien 47 miljoen dollar klaarliggen om een nieuwe Amerikaanse fabriek op te richten, maar voor de **arbeiders** die hier al decennia lang hard werken aan topkwaliteitsbussen en -opleggers zou er geen geld zijn?”

Uiteraard vallen niet alle resultaten onder deze classificatie. De zin “In het Frankrijk van de 18de eeuw ging ongeveer de helft van een **arbeidersloon** naar brood” is eerder van informatieve aard. Hier opnieuw speelt de context een belangrijke rol, net zoals een voorafgaande kennis van de Partij van de Arbeid van België.

4. Resultaten

Via deze methodologie bereikte het corpus 1474 resultaten die relevant zijn voor dit onderzoek. Het eerste deel van deze scriptie toonde aan dat de PTB*PVDA een populistische partij van 'radicaal-linkse' aard is. In een tweede instantie werden de standpunten van de Partij van de Arbeid van België betreffende de arbeid of het werk, het klimaat en Europa kort besproken. Het tweede deel van dit onderzoek bestudeert hoe het populisme zich concreet vertaalt in het discours van de partij via deze thema's. Zo beantwoordt men de derde onderzoeksvraag, namelijk: welke retoriek gebruikt de PTB*BVDA rond de thema's 'arbeid/werk', 'klimaat' en 'Europa'?

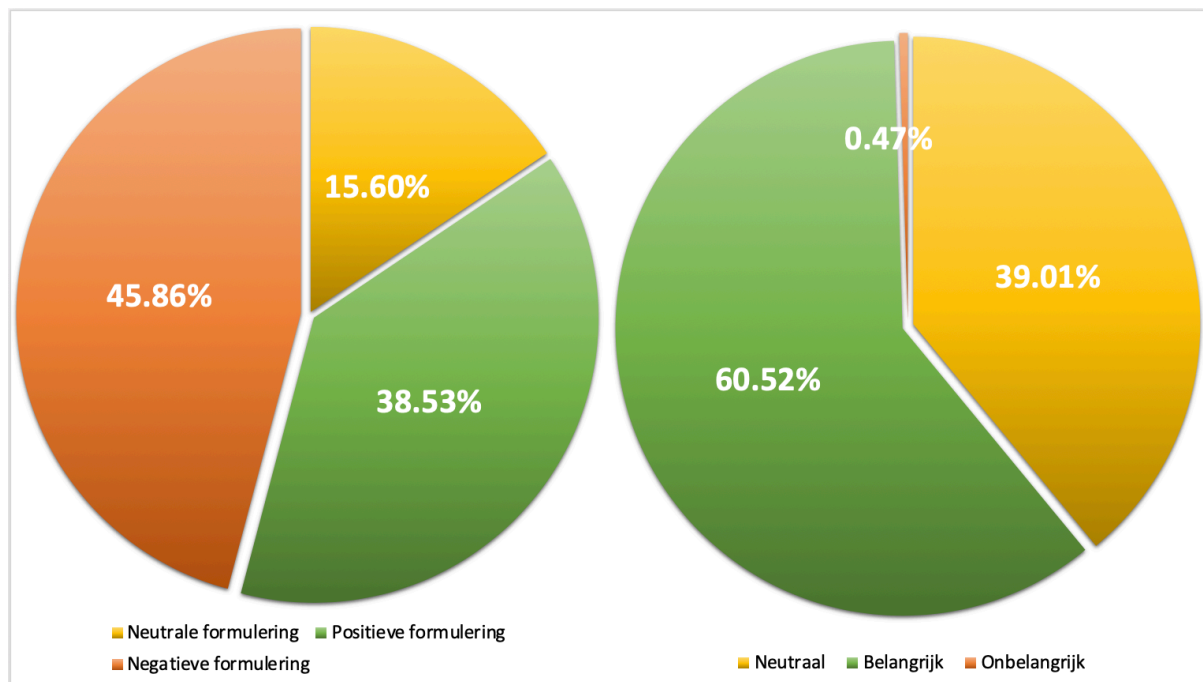
De taal als medium heeft uiteraard een fundamentele rol in de retoriek van een populistische partij. Dat de PTB*PVDA een nationale partij is en in beide landstalen ageert, is dit een unieke gelegenheid om een comparatieve studie te voeren. Daarom bestudeert dit onderzoek in een tweede instantie of de taalverandering resulteert in een variatie in de retoriek van de Partij van de Arbeid van België. Deze studie beantwoordt de vierde onderzoeksvraag: Heeft de taal een invloed over de manier waarop de PTB*PVDA communiceert?

*4.1. De retoriek van de PTB*PVDA rond 'arbeid/werk', 'klimaat' en 'Europa'*

4.1.1. Algemene ondervindingen

De eerste resultaten tonen aan dat het discours van de Partij van de Arbeid van België in het algemeen redelijk uitgesproken is: minder dan één vijfde van de resultaten, 230 op de 1474 om precies te zijn, bedraagt een neutrale formulering. Daarentegen bedragen 568 resultaten een positieve formulering, wat staat voor meer dan één derde van de resultaten. Bijna de helft van de resultaten, 676 van de 1474, heeft een negatieve formulering. Verder blijkt dat

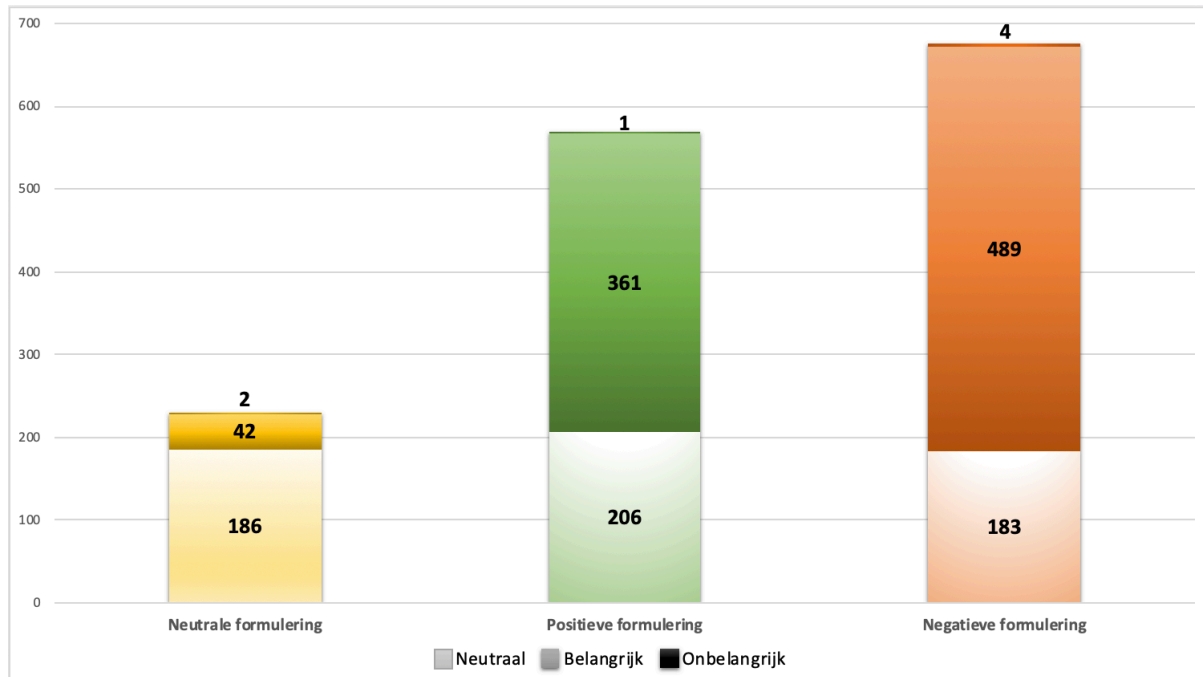
het discours van de PTB*PVDA vooral een formulering gebruikt die een belangrijke gradatie aangeeft: 892 resultaten, goed voor bijna twee derde van de resultaten, behoren tot deze categorie. De meeste overige resultaten, 595 om precies te zijn, bedragen een neutrale formulering. Slechts 7 resultaten, wat staat voor 0,47%, worden op een onbelangrijke manier geformuleerd. Vorig onderzoek heeft aangetoond dat dergelijke resultaten te verwachten zijn van een populistische partij die in de oppositie staat: deze uit een belangrijke negatieve visie over de huidige situatie.

Figuur 19: de voorstelling in percentage van de algemene resultaten omtrent de vormgeving (n=1474). © eigen werk.

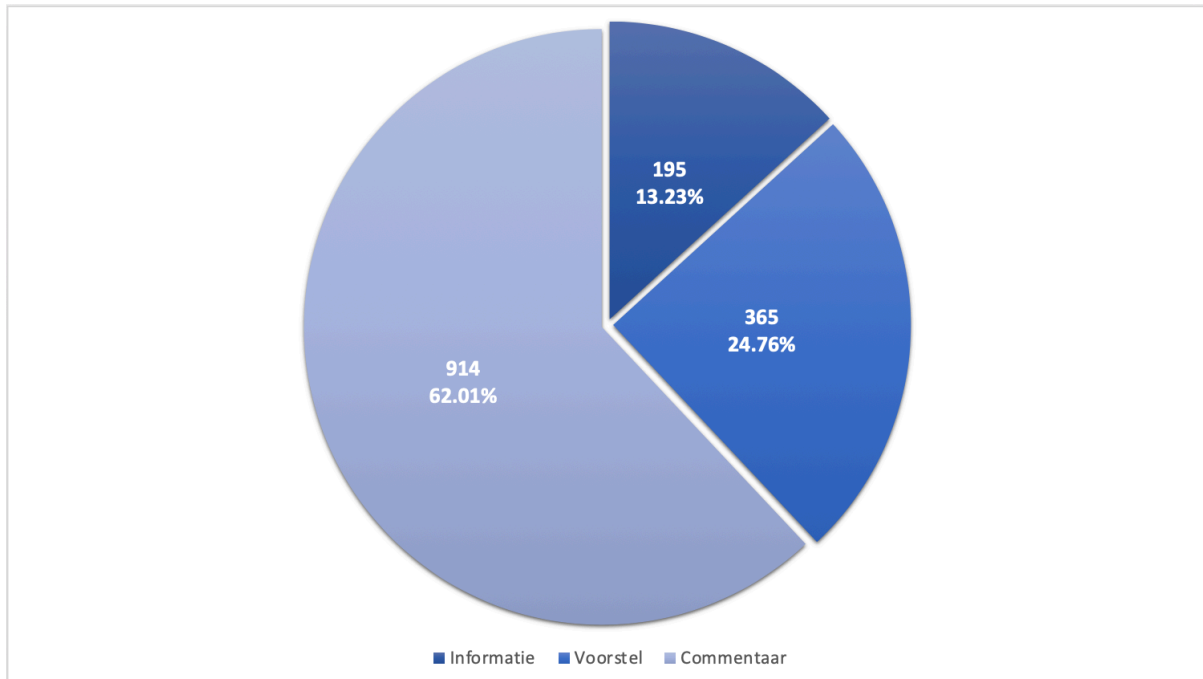
Dit hypothesen wordt ook bevestigd op figuur 20, waar we duidelijk zien dat meest belangrijke formuleringen ook de negatieve formuleringen zijn. Een voorbeeld daarvan is de volgende zin: “De **arbeiders** zijn het beu om als tweederangsarbeider [sic] behandeld te worden”. ‘Beu’ benadrukt zowel een hoge gradatie als een vorm van negativiteit. Die negativiteit wordt ook versterkt door ‘tweederangsarbeider [sic.]’. De tweede grootste groep wordt gevormd door de positieve formuleringen van belang, zoals in “Wij willen een fundamenteel ander **Europa**”. De positiviteit wordt in deze zin aangetoond met het gebruik van ‘ander’, terwijl ‘fundamenteel’ de hoge

belangrijkeitsgraad aanduidt. De positieve formuleringen zonder expliciete belangrijkeitsgraad vormen de derde grootste categorie. Een voorbeeld daarvan is de volgende zin: “En we bestaan nu ook op **Europees** vlak”, waar ‘bestaan’ de positiviteit benadrukt.

*Figuur 20: grafische weergave van het aantal neutrale, belangrijke en onbelangrijke formuleringen tegenover de neutrale, positieve en negatieve formuleringen (n=1474).
©eigen werk*

Verder kijkt men ook naar de pragmatische functie in het discours van de Partij van de Arbeid van België. De resultaten tonen aan dat bijna twee derde van de resultaten, 914 van de 1474 om precies te zijn, een commentaar geeft over de situatie (62%). 24,76% (365 van de 1474) betreft het geven van voorstellen. De 195 overblijvende resultaten zijn van informatieve aard. Met andere woorden, de grootste deel van de redevoering van de Partij van de Arbeid van België betreft het geven van commentaar over de situatie. Alweer, dit is perfect te verwachten van een partij in de oppositie. Opmerkelijk is dat ongeveer één kwart van de redevoering van de PTB*PVDA gewijd is aan de uitleg van haar eigen visie en programma. De partij geeft dus duidelijk zowel positief als negatief commentaar over de huidige situatie, maar geeft ook een politiek antwoord op de hedendaagse maatschappelijke kwesties.

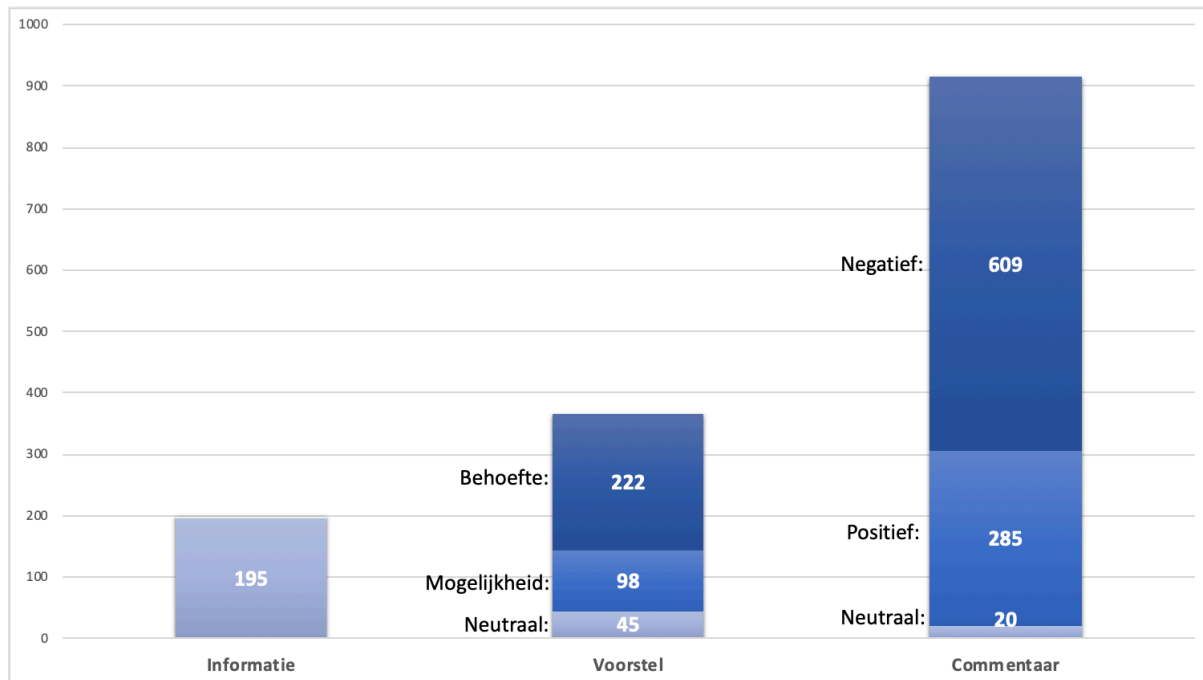

*Figuur 21: de pragmatische verdeling van het discours van de PTB*PVDA (n=1474). ©eigen werk*

Op figuur 22 is te zien hoe het discours van de PTB*PVDA zich pragmatisch in detail opbouwt. Het grootste deel van de redevoering, 609 resultaten om precies te zijn, bestaat dus in het geven van negatieve commentaar, zoals bijvoorbeeld in “Ze kwamen u zeggen, mevrouw de minister, dat uw **klimaatcoaches** helemaal geen oplossing is”. In de Kamer hield Raoul Hedebouw een toespraak over de klimaatmarsen en het antwoord van de Minister op de spijbelaars. De Minister wilde klimaatcoaches in de scholen om jongeren te sensibiliseren voor het klimaat. De PTB*PVDA voerde hevige kritiek op dit initiatief, ook in het halfroond. De tweede grootste groep betreft het geven van positieve commentaar, met 285 resultaten. Neem de zin: “Ik verbaas me keer op keer over de solidariteit tussen de **werknemers**”. In het magazine *Solidair* schreef Michaël Verbauwhede een artikel over het bezoek van de jeugd aan de stakingsposten, en hoe de solidariteit tussen de werknemers cruciaal was tijdens de stakingen.

Wat betreft de redevoering omtrent de voorstellen, vormen de essentiële voorstellen de grootste groep, met 222 resultaten. Een voorbeeld daarvan is: “Met deze fractie kunnen we op **Europees** niveau een strijd voeren tegen de EU van de grote bedrijven nu ook een stem geven aan de recente klimaatbeweging”. Het Europese Parlementslid Marc Botenga vertelt wat de aanpak

moet zijn voor een ‘ander Europa’. Tenslotte behoren 98 resultaten tot de categorie van mogelijke voorstellen van de partij, zoals in: “Met meer mensen zoals ik zouden wetten die de **arbeidsduurvermindering** uitstellen tot de leeftijd van zestig jaar veel moeilijker passeren”.

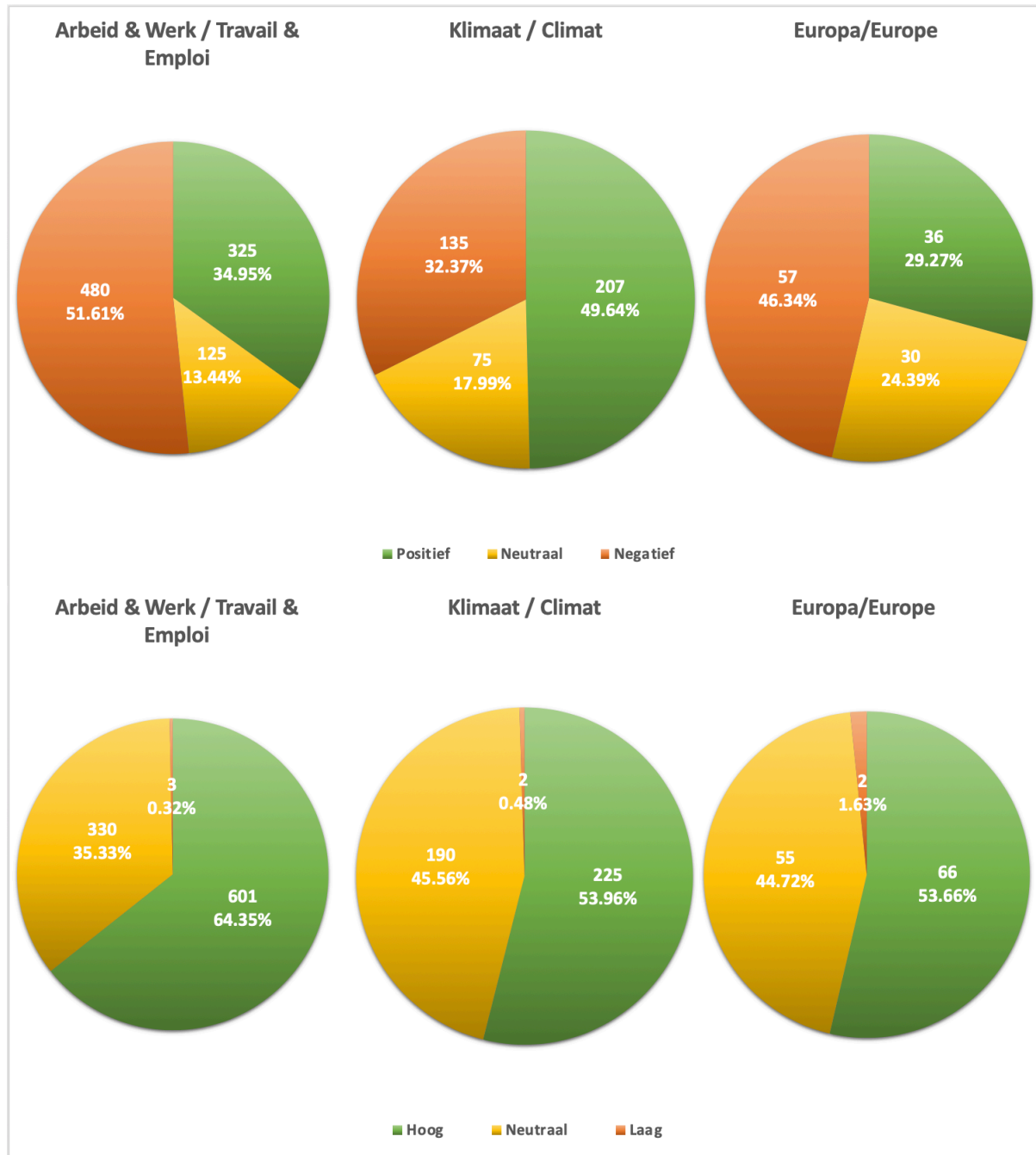

*Figuur 22: gedetailleerde verdeling van het discours van de PTB*PVDA op pragmatisch vlak (n=1474). @eigen werk*

4.1.2. Ondervindingen per thema

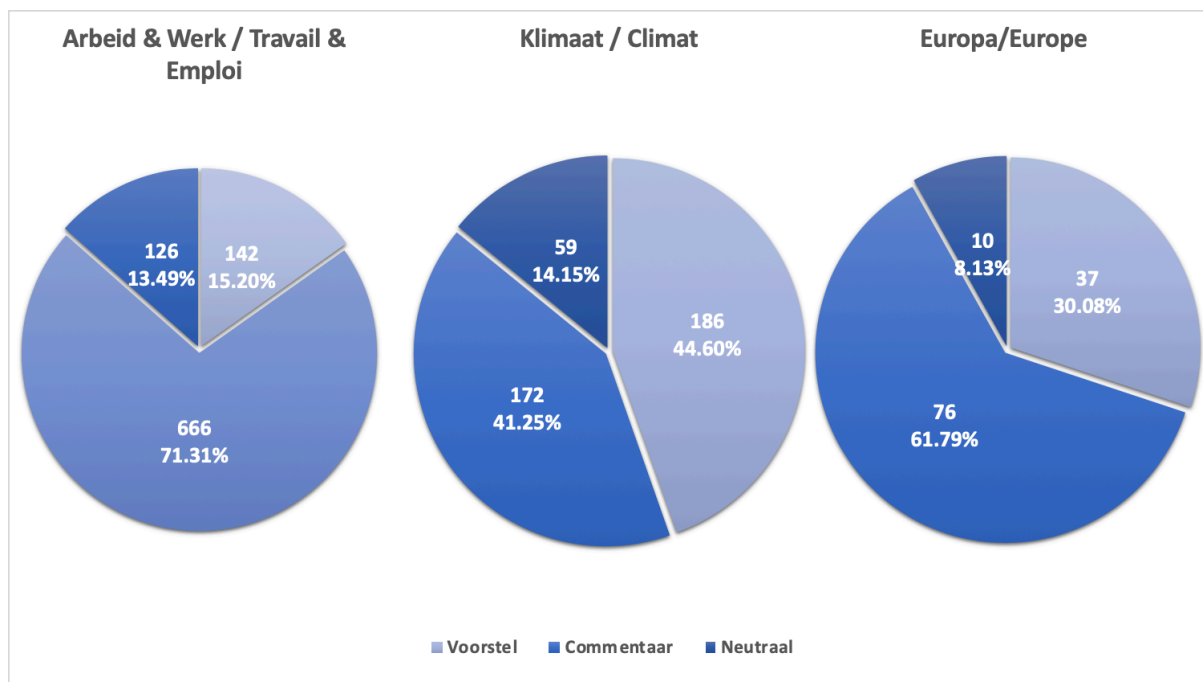
Dit corpus is opgebouwd met behulp van drie specifieke thema's, namelijk 'arbeid/werk', 'klimaat' en 'Europa'. In dit deel bestuderen we of de resultaten van het onderzoeken variëren in functie van het thema. Figuur 23 geeft een overzicht van de vorm van het discours van de PTB*PVDA per thema. Uit de resultaten blijkt dat er toch een lichte variatie bestaat naargelang het thema. Voor Arbeid & Werk, overheerst de negativiteit met 51,61%. De positiviteit is dan weer sterk aanwezig in het discours over het klimaat: bijna de helft van de resultaten reflecteren een positieve houding. Opmerkelijk is dat bijna in één kwart van het discours over Europa op een neutrale manier wordt gecommuniceerd. Dat is bijna 10% hoger dan het algemeen gemiddelde (zie figuur 19).

De resultaten over de belangrijkheid per thema blijven redelijk in lijn met de algemene resultaten (zie figuur 19). Meer dan de helft van de resultaten hebben overall een hoge belangstelling in de vormgeving. De lage belangrijkheidsgraad blijft onder de 1%, behalve wanneer het discours de Europese thematiek bevat.

Figuur 23: de voorstelling in percentage van de resultaten per thema omtrent de positiviteit (n=1474) en de belangrijkheid (n=1474). ©eigen werk.

Wat de pragmatiek betreft, tonen de resultaten een variatie in functie van het thema. De PTB*PVDA geeft bijvoorbeeld veel meer commentaar wanneer het over werk en arbeid gaat: 71,31% van de totale resultaten betreft deze categorie. Op vlak van klimaat behaalt deze categorie slechts 41,25%. Het grootste deel van het discours betreffende het klimaat, 44,60% om precies te zijn, bestaat eigenlijk uit het geven van voorstellen. Dat is 20% hoger tegenover de algemene resultaten. Op te merken valt dat wanneer het discours Europa betreft, het geven van informatie zelfs geen 10% van het discours vormt; het bedraagt slechts 8,13%.

*Figuur 24: de pragmatische verdeling van het discours van de PTB*PVDA in functie van het thema (n=1474). @eigen werk*

Tenslotte geeft figuur 25 een gedetailleerde verdeling van de resultaten in functie van het thema op vlak van de vormgeving en op vlak van de pragmatiek. Deze resultaten blijven grotendeels in lijn met de algemene resultaten, zijnde: een hoog aantal in de negatieve formulering en in een belangrijke vormgeving (zie figuur 19). Het valt wel op dat op vlak van werk en arbeid, het verschil tussen de subcategorieën groter is dan bij de andere thema's, met name: een verschil van 69 resultaten tussen de mogelijke voorstellen en de behoeftes, en een verschil van maar liefst 200 resultaten tussen de positieve en de negatieve resultaten. Er dient ook wel genoteerd dat er een groter aantal resultaten bestaat betreffende dit thema. Maar blijkt dat het discours van de PTB*PVDA hier op pragmatisch vlak sterker is:

proportioneel gezien zijn het aantal neutrale commentaren: 12 op de 666 resultaten, en het aantal neutrale voorstellen: 17 op de 142 resultaten, wat verhoudingsgewijze miniem is tegenover de andere thema's.

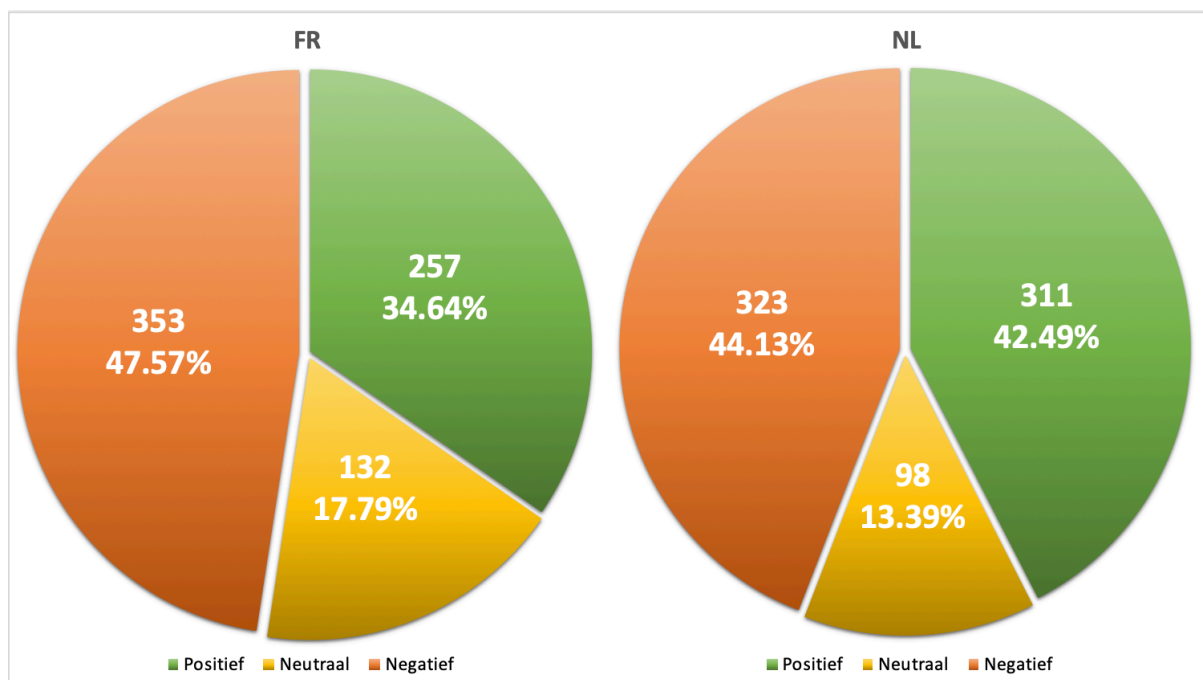
Thema		<u>Travail / Emploi</u>	<u>Werk / Arbeid</u>	<u>Climat</u>	Klimaat	Europe	Europa
Emotionaliteit	Positief	325		207		36	
	Neutraal	125		75		30	
	Negatief	480		135		57	
Belangrijkheid	Hoog	601		225		66	
	Neutraal	330		190		55	
	Laag	3		2		2	
Voorstel		142		186		37	
	<i>Waarvan mogelijk</i>	28		59		11	
	<i>Waarvan behoefte</i>	97		99		26	
	<i>Waarvan neutraal</i>	17		28		0	
Commentaar		666		172		76	
	<i>Waarvan positief</i>	200		71		14	
	<i>Waarvan negatief</i>	454		95		60	
	<i>Waarvan neutraal</i>	12		6		2	
Neutraal		126		59		10	
TOTAL		934		417		123	

Figuur 25: samenvattende tabel van de resultaten per thema. @eigen werk.

4.2. Een comparatief onderzoek tussen de Nederlandstalige en de Franstalige retoriek

De vierde en laatste onderzoeksvraag van deze scriptie bekijkt of de taal een invloed heeft op het discours van de Partij van de Arbeid van België. Een van de vooroordelen over de Germaanse talen, is dat ze 'strenger' en 'stijver' overkomen in vergelijking met de Romaanse talen. Men zou er dus van kunnen uit gaan dat het discours, tenminste qua vorm, milder zal zijn in het Frans dan in het Nederlands. Men kan stellen dat de taal geen consequente invloed heeft op de pragmatische functie van het discours van de PTB*PVDA, want de partij heeft dezelfde standpunten en dezelfde werking in beide landsdelen van België.

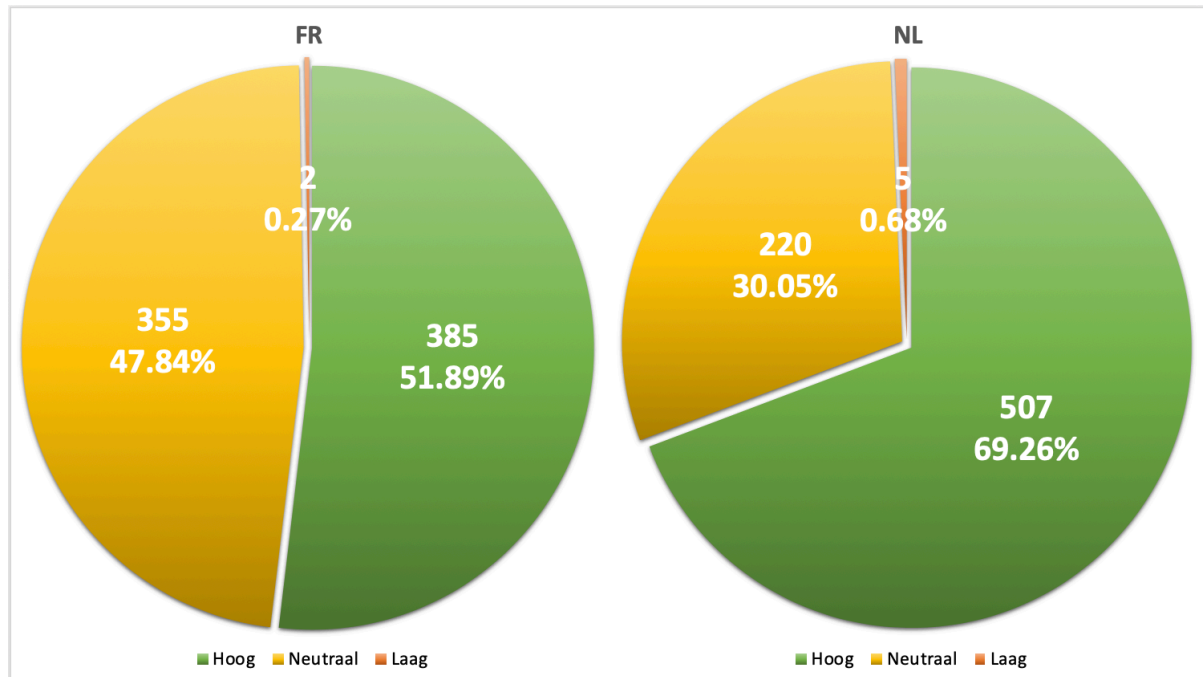
Als we de resultaten van dit corpus bekijken per taal bekijken, dan zien we dat de vormgeving verschilt in het Nederlands tegenover het Frans. Wat de negativiteit betreft, die is iets hoger bij de Franstalige resultaten: 47,57% tegenover 44,13% in het Nederlands. De neutrale vormgeving is ook groter in het Frans: 17,79% tegenover 13,39% in het Nederlands. Maar opmerkelijk is dat de positiviteit met acht procent hoger is in het Nederlands: 42,49% tegenover 34,64% in het Frans. Met andere woorden, de negatieve vormgeving blijft de grootste groep zowel in de Nederlandstalige als in de Franstalige retoriek, alhoewel deze in het laatste geval groter is. Inzake vormgeving is het Nederlandstalige discours duidelijk positiever dan het Franstalige.

Figuur 26: de voorstelling in percentage van de resultaten per taal omtrent de emotionaliteit (n=1474). ©eigen werk

Wat de belangrijkheid in de vormgeving van het discours van de PTB*PVDA betreft, stellen we vast dat deze sterk varieert in functie van de taal. De hoge belangrijkheid in de vorm vormt de meerderheid van de resultaten zowel in het Frans als in het Nederlands vormt, maar in het Frans geldt dit voor slechts de helft van de resultaten, 51,89% om precies te zijn, terwijl deze in het Nederlands meer dan twee derde van de resultaten uitmaakt: 69,26%. De neutrale berichtgeving in de vorm daarentegen ligt in het Frans 17% hoger dan in het

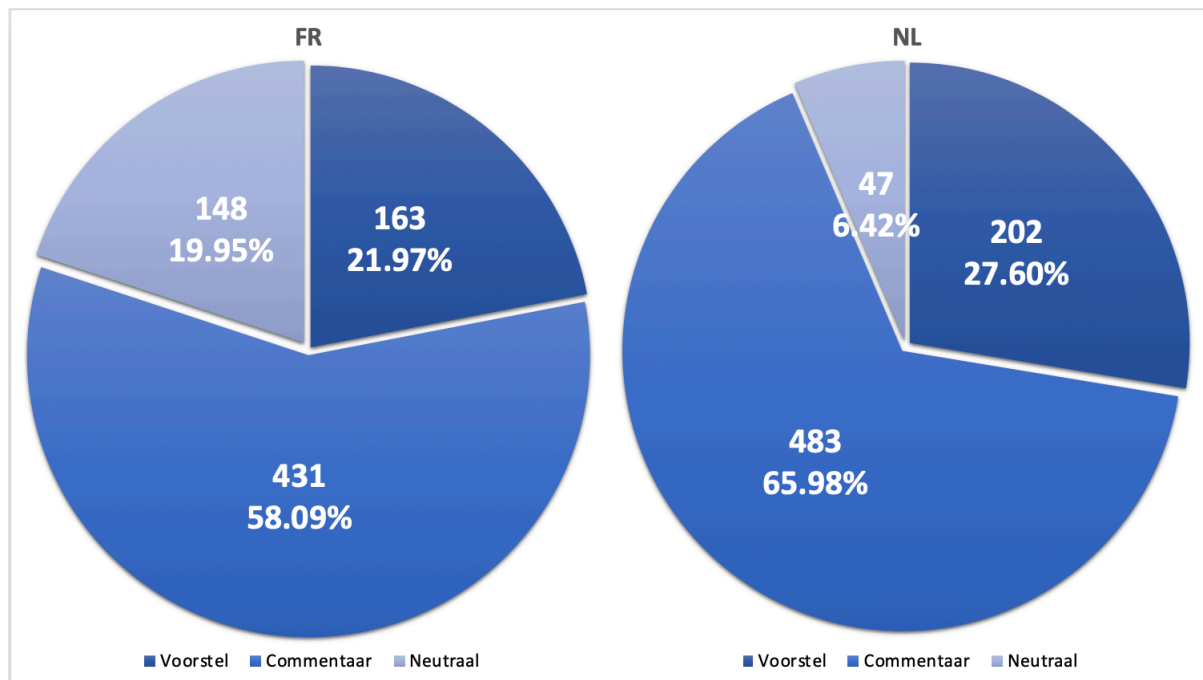
Nederlands: 47,84% tegenover 30,05%. In beide talen bereikt de lage belangstelling in de berichtgeving zelfs geen procent van de resultaten. Uit deze analyse concluderen we dat de Franstalige berichtgeving in de vorm neutraler is dan de Nederlandstalige, want in het tweede geval heeft meer dan twee derde van de resultaten een hoge belangstelling in de vorm.

Figuur 27: de voorstelling in percentage van de resultaten per taal omtrent de belangrijkheid (n=1474). ©eigen werk

De verdeling van de pragmatische functie per taal volgt de trend van de algemene resultaten: in beide talen is het geven van commentaar de voornaamste functie van de retoriek van de Partij van de Arbeid van België. Daarna volgt de communicatie rond de voorstellen van de partij en tenslotte, als derde, de neutrale berichtgeving. Maar ook hier beïnvloedt de taal de resultaten. In het Nederlands bedraagt het discours tegenover het Frans zowel meer resultaten die een voorstel verwoorden, respectievelijk 65,98% tegenover 58,09%, als resultaten die een commentaar geven over de situatie, namelijk 27,60% tegenover 21,97%. Bijna één vijfde van de Franstalige retoriek, 19,95% op precies te zijn, is van informatieve aard. In het Nederlands is dit slechts 6,42%. Met andere woorden, de Nederlandstalige berichtgeving is op vlak van de pragmatiek meer doeltreffend dan in het

Frans. De Franstalige retoriek daarentegen bevat aanzienlijk meer informatieve berichtgeving.

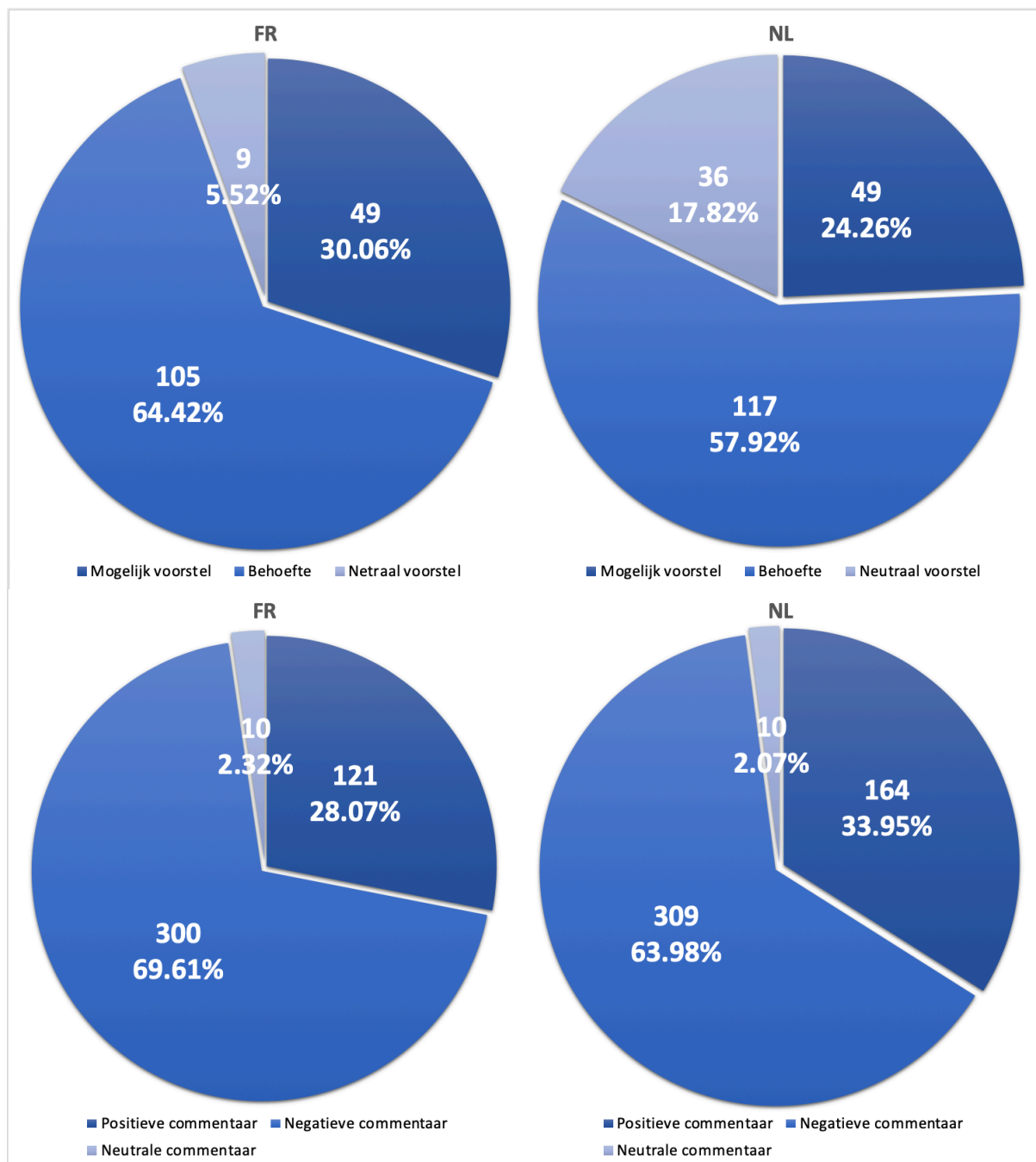

*Figuur 28: de pragmatische verdeling van het discours van de PTB*PVDA in functie van de taal (n=1474). ©eigen werk*

Wanneer we de pragmatiek van het discours in detail bekijken, zijnde de twee eerste grafieken van figuur 29, dan zien we dat de taal geen aanzienlijke invloed heeft op de resultaten. De verdeling tussen de mogelijke voorstellen, de behoeftes en de neutrale voorstellen blijven gelijkaardig in de Nederlandstalige retoriek en in de Franstalige retoriek. Wel merken we op dat het Franstalig discours op vlag van het geven van voorstellen, duidelijker geprononceerd is dan in het Nederlands: de neutrale voorstellen behalen slechts 5,52% van de resultaten, terwijl dezen in het Nederlands 17,82% van de retoriek vormen. Met andere woorden, in het Frans zijn er procentueel gezien meer resultaten die mogelijke voorstellen of behoeftes verwoorden: respectievelijk 64,42% tegenover 57,92% en 30,06% tegenover 24,26%.

Het is evenwel niet duidelijk of de taal hierop een concrete invloed heeft. Bij het vergelijken van de resultaten betreffende het geven van commentaar, zijnde de twee onderste grafieken in figuur 29, zien we dat de neutrale commentaren in beide gevallen onder

de 3% blijven en de trend van de algemene resultaten volgen. Er bestaat wel een duidelijk verschil tussen het aantal positieve tegenover het aantal negatieve commentaren: de Franstalige berichtgeving bevat procentueel gezien, meer negatieve commentaren, terwijl het Nederlandstalige discours procentueel gezien, meer positieve commentaren bevat. De negatieve commentaren maken in beide landstalen het grootste deel van het discours uit, zowel in het Nederlands (63,98%) als in het Frans (69,61%).

*Figuur 29: de gedetailleerde pragmatische verdeling van het discours van de PTB*PVDA in functie van de taal (n=1474). ©eigen werk*

Een exacte verdeling van de resultaten in functie van de taal en het thema is te zien op figuur 30. De resultaten in de tabel blijven ook in lijn met de voorafgaande ondervindingen van dit onderzoek, zijnde dat de emotionaliteit vooral negatief is, en de belangrijkheid vooral hoog is, en dat het voornaamste deel van het discours bederft het geven van commentaar.. Een diepgaande analyse van de resultaten per thema in functie van de taal lijkt minder relevant aangezien enkele categorieën minder dan 100 resultaten bevatten.

Thema		<i>Travail / Emploi</i>	<i>Werk / Arbeid</i>	<i>Climat</i>	<i>Klimaat</i>	<i>Europe</i>	<i>Europa</i>
Emotionaliteit	Positief	141	184	95	112	21	15
	Neutraal	77	48	32	43	23	7
	Negatief	245	239	73	62	35	22
Belangrijkheid	Hoog	247	354	104	121	34	32
	Neutraal	215	115	95	95	45	10
	Laag	1	2	1	1	0	2
Voorstel		56	86	83	103	24	13
	<i>Waarvan mogelijk</i>	13	15	31	28	5	6
	<i>Waarvan behoefte</i>	40	57	46	53	19	7
	<i>Waarvan neutraal</i>	3	14	6	22	0	0
Commentaar		301	365	84	88	46	30
	<i>Waarvan positief</i>	78	122	33	38	10	4
	<i>Waarvan negatief</i>	216	238	49	46	35	25
	<i>Waarvan neutraal</i>	7	5	2	4	1	1
Neutraal		106	20	33	26	9	1
TOTAL		463	471	200	217	79	44

Figuur 30: samenvattende tabel van de resultaten per thema en per taal. ©eigen werk.

CONCLUSIE

Deze scriptie voert een sociolinguïstisch onderzoek naar de Partij van de Arbeid van België: de PTB*PVDA. Het onderzoek is verdeeld in twee delen: het eerste deel bestudeert de sociologische achtergrond van de PTB*PVDA en schetst de huidige toestand van de partij, gevolgd door een studie over het taalgebruik van de PTB*PVDA aan de hand van een corpusstudie in het tweede deel

Uit de contextuele achtergrond blijkt dat de politieke geschiedenis van België vrij complex en uniek is. Deze begon bij de Revolutie van 1830, de onafhankelijkheid van het land tegenover Nederland. Er bestaan veel mythes rond de Belgische revolutie, maar feit is dat de onafhankelijkheid van het land vooral resulteert uit een samenloop van diverse omstandigheden. Het jonge land koos voor de ‘meest revolutionaire en moderne regeringsvorm ooit’: een bicamerale parlementaire monarchie. De monarchie als staatsvorm was een absolute voorwaarde voor de erkenning van het land door de grote Europese machten. De beginjaren van de Belgische politiek verliepen vrij vlot: de Liberalen en Katholieken sloten een *compromis à la Belge* en wisselden elkaar af in de regeringen: dit was de periode van het Unionisme. Maar in de loop der jaren liep de samenwerking tussen beide politieke families vast gezien de maatschappij zich steeds meer ging polariseren. De 19de-eeuwse Industriële Revolutie betekende de opkomst van het socialisme en zowel Liberalen als voornamelijk Vlaamse bogen zich over de arbeidsomstandigheden. Maar ook vanuit de arbeiders zelf ontstond een politieke beweging en in de loop van de 20ste eeuw verzuilde het Belgische politieke landschap zich steeds meer in drie politieke families: het socialisme, het liberalisme en het katholicisme. Via de vakbonden, de vakbewegingen, de coöperatieven en de mutualiteiten beïnvloedden de partijen het leven van hun leden ‘van de wieg tot aan het graf’. De verzuiling van de maatschappij was niet het enige element dat de eendracht van het jonge België bedreigde: de Vlaamse Beweging werd in de loop der jaren steeds prominenter. Na de twee wereldoorlogen werd de Vlaamse kwestie onvermijdelijk. De jaren 1960 bracht “Walen, Buiten!”, maar ook de opeenvolging van maar liefst zes staats hervormingen. België wordt een ‘federale staat met drie Gemeenschappen en drie Gewesten’. Wie welke

bevoegdheid heeft, is het resultaat van verschillende compromissen. Het resultaat: België telt zes beleidsniveaus met elk een wetgevend en een uitvoerend orgaan. De laatste lokale verkiezingen van 2018, maar ook de regionale, federale en Europese verkiezingen van 2019 brachten heel wat verandering in het Belgische politieke landschap: de traditionele politieke partijen, dus de partijen uit de katholieke, liberale en socialistische families, verliezen steeds meer stemmen ten voordele van nieuwe – vaak populistische – partijen. De Partij van de Arbeid van België is een van die partijen.

De geschiedenis van de PTB*PVDA is redelijk recent ten in verhouding tot de geschiedenis van België. De basis voor de huidige partij, met name de communistische beweging in België, ontstond in de jaren 1920 met de Belgische Kommunistische Partij (KPB), maar bleef vrij onbeduidend tot na de Tweede Wereldoorlog. Na een korte deelname aan de regering verloor de KPB steeds meer aan belang. De PTB*PVDA is ontstaan uit een Leuvense studentenbeweging tijdens de periode van 'Walen, buiten!'. Die studenten ontdekten het Maoïstisch communisme – ver van de Sovjet-invloed dus – en besloten strijd te voeren samen met de arbeiders: *alle macht naar de arbeiders* (AMADA) zag het licht. De nieuwe partij was sterker in Vlaanderen dan in Wallonië, dat pas later het gedachtengoed volgde. Na langdurige interne crisissen kent de partij pas een doorbraak in 2008, wanneer op het 8ste congres de grondslag van de nieuwe partij wordt voorgesteld. In 2014 slaagt de partij er in om twee Volksvertegenwoordigers naar het Parlement te sturen: Marco Van Hees en Raoul Hedebouw.

Zowel bij de gemeenteraadsverkiezingen van 18 oktober 2018 als bij de regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019 behaalde de Partij van de Arbeid van België historische scores en werd de PTB*PVDA de 5de partij in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Uit het eerste deel van dit onderzoek blijkt dat de PTB*PVDA een populistische partij is in dat kader hebben zij, net zoals andere populistische partijen in België, een toename in het aantal stemmen gekend. De huidige politieke situatie in België is gelijkaardig als deze in de jaren 1960, toen de Partij van de Arbeid van België is ontstaan en ook nu wil de PTB*PVDA wil concrete antwoorden brengen op de hedendaagse problematiek. Uit onderzoek blijkt dat de arbeidsomstandigheden, het klimaat en een ander Europa essentiële topicsvormen binnen hun programma en het kiesgedrag toont aan dat veel burgers zich in hun programmakonden vinden. Het betreft voornamelijk kiezers uit het linkse politieke

spectrum, maar blijkbaar heeft de partij ook ook stemmen uit het rechtse bloke binnengehaald, zoals van ex-N-VA-kiezers.

Het tweede deel van dit onderzoek bevat een corpusstudie over het discours van de Partij van de Arbeid van België rond de thema's 'arbeid en werk', 'klimaat' en 'Europa'. Uit wetenschappelijke literatuur blijkt dat het bestuderen van corpora een doeltreffende methode is bij het onderzoek naar de retoriek binnen het politieke landschap. Het corpus werd zelf verzameld aan de hand van zoekopdrachten in parlementaire documenten, in de media en in het magazine van de partij: *Solidair*. Aangezien de PTB*PVDA zich opstelt als een nationale partij actief zowel in Vlaanderen als in Wallonië en Brussel, bedraagt het corpus een Nederlandstalig gedeelte en een Franstalig gedeelte. De tijdsperiode van het onderzoek begint op de dag van de lokale verkiezingen, namelijk op 14 oktober 2018, en eindigt op 28 mei 2019, twee dagen na de regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019. De keuze voor deze periode is uiteraard strategisch: we bestuderen het discours van de partij voor de verkiezingscampagne, tijdens de verkiezingscampagne en net na de uitslag van de verkiezingen, wat uiteraard drie cruciale momenten zijn in de politiek.

Dankzij de uitgelegde methodologie werden 1474 resultaten verzameld.

Uit de analyse blijkt dat de redevoering van de PTB*PVDA in lijn is met wat we verwachten van een populistische partij: bijna de helft van de resultaten betreft een negatieve formulering en de manier waarop het discours wordt gebracht bestaat uit een hoge belangrijkheidsgraad. Met andere woorden, de Partij van de Arbeid van België voert een sterk negatief discours over de huidige politieke situatie omtrent werk, arbeid, klimaat en Europa. Deze hypothese wordt ook bevestigd door een gedetailleerde analyse van de formulering van de radicaal-linkse redevoering. Een pragmatische analyse van de retoriek toont ook aan dat deze grotendeels bestaat uit het voeren van commentaar. Deze is meestal ook negatief. De PTB*PVDA stelt weliswaar essentiële voorstellen voor, maar die zijn minder dan de positieve commentaren. Bij de analyse van de resultaten per thema, zien we duidelijk dat de Partij van de Arbeid van België veel meer commentaar voert over het thema van arbeid en werk. De meeste voorstellen daarentegen betreffen het klimaat.

De vergelijking tussen het Franstalige deel en het Nederlandstalige deel leveren ook enkele interessante resultaten op: het Franstalige discours is negatiever en neutraler dan het

Nederlandstalige discours, dat positiever wordt opgesteld. Ook opmerkelijk is dat het Nederlandstalige corpus aanzienlijk meer resultaten bevat met een hoge belangstelling in de vorm. Het lijkt er dus op dat het discours in het Nederlands positiever en belangrijker is opgesteld. Wat de pragmatische functie betreft, bestaat het Franstalige discours voor één vijfde uit resultaten van informatieve aard. Het geven van commentaar is ook duidelijker veel hoger in het Nederlandstalige discours. Maar zowel in het Nederlands als in het Frans is de commentaar grotendeels negatief.

Uit dit onderzoek blijkt dus dat de taal als medium een invloed heeft op de berichtgeving. Eenzelfde partij met eenzelfde programma zegt grotendeels hetzelfde in het Nederlands en in het Frans, maar toch bestaat er een lichte variatie in het discours, zowel naar de vorm als naar de functie. Deze bewering kan uiteraard wetenschappelijk verder onderzocht worden. Het zou bijvoorbeeld interessant zijn om deze corpusanalyse te vergelijken met een corpusanalyse van het programma van de PTB*PVDA. Op die manier kan men het discours van de partij vergelijken met haar officiële standpunten en nagaan of deze bevindingen al dan niet worden bevestigd. Het zou ook interessant zijn om de pragmatische functie verder te bestuderen, door bijvoorbeeld te achterhalen welke partijen gericht worden in de positieve en in de negatieve commentaren en zo te achterhalen op welke manier het antidiscours van de Partij van de Arbeid van België wordt opgebouwd. Of waarom niet deze kwantitatieve studie aanvullen met een kwalitatieve analyse van het discours door bijvoorbeeld de reactie van de bevolking tegenover de radicaal-linkse retoriek te onderzoeken? De antwoorden van de respondenten zouden ook kunnen helpen om een antwoord te geven op de vraag die aan de basis ligt van dit onderzoek: waarom wordt de Partij van de Arbeid van België steeds populairder?

BIBLIOGRAFIE

- Abramowicz, M. (2004). *La gauche radicale en Belgique francophone (1963-2004): impact électoral, politique et social* (Master's thesis). UCLouvain: Louvain-La-Neuve.
- Andersen, G. (2010). How to use corpus linguistics in sociolinguistics. In A. O'Keefe, & M. McCarthy, *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics* (pp. 547-562). London & New York: Routledge.
- Arnoudt, R. (2019). "Jobs, jobs, jobs": hét wondermiddel of toch niet helemaal? Van VRT.be, 10 september: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/09/10/jobs-jobs-jobs-het-wondermiddel-of-toch-niet-helemaal/> (Opgeroepen op 06 augustus 2020).
- Balzacq, T., Baudewyns, P., Jamin, J., Legrand, V., Paye, O., & Schiffino, N. (2014). *Fondements de science politique*. Louvain-La-Neuve: De Boeck.
- Baudewyns, P., et al (2019). *Vlamingen en Walen stemden voor verschillende partijen maar verschillen minder van mening over het beleid dat ze willen*. RepResent.
- Baudewyns, P., Jennart, I., Kern, A., Lefevre, J., Marien, S., van Erkel, P., & Walgrave, S. (2019). *Vote switching in 2019. Changes in federal party preferences 2014 - 2019, and during the 2019 campaign*. RepResent.
- Bednarek, M. (2006). *Evaluation in Media Discourse: Analysis of a Newspaper Corpus*. London & New York: Continuum.
- Belgische Federale Overheidsdiensten. (2020). *Structuur van de bevolking*. Van statbel.fgov.be, 26 mei: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking> (Opgeroepen op 27 juli 2020).
- Belgische Federale Overheidsdiensten. (2020). *De bevoegdheden van de federale overheid*. Van Belgium.be:
https://www.belgium.be/nl/over_belgie/overheid/federale_overheid/bevoegdheden_federale_overheid (Opgeroepen op 17 juli 2020).
- Benelux. (2020). Van benelux.int: <https://www.benelux.int/nl> (Opgeroepen op 19 juli 2020).

- Biard, B., & Debras, F. (2018). Popular legitimacy in populist rhetoric The cases of the “Parti Populaire”(PP) and the “Parti du Travail de Belgique” (PTB). *7th edition of the Conference 'Belgium : State of the Federation'*. Leuven.
- Bogaards, T., Bennekers, R., Besson, M., Bovée, B., & Kruyt, M. (1999). *Robert & Van Dale. Dictionnaire français-néerlandais et néerlandais-français*. Paris: Dictionnaires Le Robert.
- Botenga, M. (2019). *De PVDA behaalt uitstekende resultaten, zowel voor de federale, de regionale als de Europese verkiezingen*. *Solidair*, 28 mei.
- BVR, PD, & SN. (2019). *12.500 klimaatspijbelars beëindigen hun tocht*. Van Bruzz.be, 17 januari: <https://www.bruzz.be/videoreeks/donderdag-17-januari-2019/video-12500-klimaatspijbelars-beeindigen-hun-tocht> (Opgeroepen op 1 augustus 2020).
- Canovan, M. (1981). *Populism*. Junction Books Ltd.
- Communistische archieven. (1947). Bureau politique du 11 janvier 1947. *Unpublished document*.
- CSP-DG. (2020). Van csp-dg.be: <https://www.csp-dg.be> (Opgeroepen op 27 juli 2020).
- De Cock, B., Hambye, P., Dupret, P., & Pizarro Pedraza, A. (2020). *Des messages à la frontière entre opinion et discours de haine. Une analyse de la communication des personnalités politiques belges francophones sur les réseaux sociaux* (research report). UCLouvain, Institut Langage et Communication (ILC), Louvain-La-Neuve.
- De Gendt, T. (2004). *Moeder Vooruit en hare kinderen. Of De socialistische coöperatie Vooruit nr 1, Gent, tijdens het Interbellum* (Master's thesis). Gent: Universiteit Gent.
- De Kamer van volksvertegenwoordigers. (2020). *Zoeken in de fulltext*. Van dekamer.be: https://www.lachambre.be/kvvcr/showpage.cfm?section=none&language=nl&cfm=/site/wwwcfm/search/search_new.cfm?db=searchpdf (Opgehaald op 16 augustus 2020).
- de Lange, S. (2019). *Wat is het verschil tussen radicaal-rechts en extreemrechts, en radicaal-links en extreemlinks?* (D. Baert, Interviewer) VRT.be, 28 mei.
- De Radicale linkerzijde en de Vlaamse Beweging (1945-1995). (1998). In *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Lannoo.
- Delwit, P. (2014). *PTB. Nouvelle gauche, vieille recette*. Waterloo: Luc Pire.

- Delwit, P., & Van Haute, E. (2019). Les élections du 26 mai 2019: une impressionnante refonte du paysage politique bruxellois. *Cahier du Cevipol* (6).
- Destrée, J. (1912, August 15). *Lettre au Roi - Séparation de la Wallonie et de la Flandre*. Van histoire-des-belges.be: <http://www.histoire-des-belges.be/au-fil-du-temps/epoque-contemporaine/lettre-au-roi-sur-la-separation-de-la-wallonie-et-de-la-flandre> (Opgeroepen op 14 juli 2020)
- Devos, C. (2013). *Politiek*. Gent: Borgerhoff & Lamberigts.
- Di Rupo, E. (2011). Een efficiëntere federale staat en een grotere autonomie voor de deelstaten. *Institutioneel akkoord voor de zesde staats hervorming*. Op 11 oktober.
- Engels, F., & Marx, K. (1848). *Manifest der Kommunistischen Partei*. Londen: Workers' Educational Association.
- Erfgoed Bibliotheek Hendrik Conscience. (2016). "*Hij leerde zijn volk lezen*". Van consciencebibliotheek.be: [https://www.consciencebibliotheek.be/nl/pagina/"hij-leerde-zijn-volk-lezen"](https://www.consciencebibliotheek.be/nl/pagina/) (Opgeroepen op 14 juli 2020)
- Eyskens, G. (1970). *Toespraak op 18 februari*.
- Ädel, A. (2010). How to use corpus linguistics in the study of political discourse. In A. O'Keeffe, & M. McCarthy, *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics* (pp. 591-604). London & New York: Routledge.
- Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken. (2019). *ibz - officiële resultaten*. Van verkiezingen2019.belgium.be: <https://verkiezingen2019.belgium.be/nl/grafische-voorstelling?el=DE&id=DER00000> (Opgeroepen op 27 juli 2020).
- Fédération Wallonie-Bruxelles. (2020). *Organisation du Parlement*. Van federation-wallonie-bruxelles.be: <http://www.federation-wallonie-bruxelles.be/index.php?id=63> (Opgeroepen op 27 juli 2020).
- Force des mineurs. (1970). Fonds Van Den Berg, Centre d'étude de Guerre et de Société. Januari 1970.
- Ford, R., & Jennings, W. (2020). The Changing Cleavage Politics of Western Europe. *Annual Review of Political Science*(23), 295-314.
- Gérard-Libois, J., & Gotovitch, J. (1971). *L'an 40: la Belgique occupée*. Bruxelles: CRISP.
- Goyvaerts, J. (2020). '*Populisme wordt holle term*'. (B. Bouilliaert, Interviewer) De Standaard, 5 augustus.

- GUE/NGL. (2020). *Parti du Travail de Belgique / Partij van de Arbeid van België*. Opgehaald Van guengl.eu: <https://www.guengl.eu/groups/delegation/parti-du-travail-de-belgique/> (Opgehaald op 9 augustus 2020).
- Hedebouw, R. (2016). *Raoul Hedebouw, de rode ridder van PVDA-PTB: 'Mensen hebben groot gelijk dat ze fuck you zeggen'*. (J. Vermeersch, Interviewer) Humo, 5 december.
- Heylen, K. (2019). *3.000 scholieren spijbelen voor het klimaat: grote opkomst voor actie in Brussel*. Van VRT.be, 10 januari: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/01/10/scholieren-spijbelen-en-voeren-klimaatprotest-in-brussel/> (Opgeroepen op 9 augustus 2020)
- Heyvaert, P. (2020). *A Linguistic and Critical Analysis of Deliberate Metaphors in Belgian Parliamentary Debates* (PhD thesis). Liège & Louvain-La-Neuve: Université de Liège & Université Catholique de Louvain.
- Hiligsmann, P., & Sergier, M. (2018). *Réalités économiques, juridiques, sociales et politiques des pays de langue néerlandaise* (Coursebook). Louvain-La-Neuve: UCLouvain.
- Il y a tout juste 50 ans éclatait à Louvain le "Walen Buiten"*. (2018). Van rtbf.be, 15 januari: https://www.rtbf.be/info/societe/detail_il-y-a-tout-juste-50-ans-eclatait-a-louvain-le-walen-buiten?id=9812150 (Opgeroepen op 14 juli 2020).
- Instituut voor Sociale Geschiedenis. (sd). *024: Archief van sm Vooruit nr.1*. Van opac.amsab.be: <http://opac.amsab.be/Record/024/HierarchyTree?recordID=024#tree-024> (Opgeroepen op 7 juli 2020).
- Jamin, J. (2009). *L'imaginaire du complot; Discours d'extrême droite en France et aux Etats-Unis*. Amsterdam: University Press.
- JVH, G. (2018). *PVDA gaat mee besturen in Zelzate, tot woede van huidig burgemeester: "Ook dit is doorbreken van cordon sanitaire"*. *Het Nieuwsblad*, 11 november.
- Kamer van volksvertegenwoordigers. (2014). *Infofiche nr.23: Gemeenschappen en Gewesten - Bevoegdheden*. Van dekamer.be, 30 juni: https://www.dekamer.be/kvvcv/pdf_sections/pri/fiche/nl_23_00.pdf (Opgeroepen op 17 juli 2020)

Kamer van volksvertegenwoordigers. (2014). *Infofiche nr.32: de provincies*. Van dekamer.be, 1 juni: https://www.dekamer.be/kvocr/pdf_sections/pri/fiche/nl_32_00.pdf (Opgeroepen op 25 juli 2020).

Kamer van volksvertegenwoordigers. (2014). *Infofiche nr.34,02: de Europese Unie - Instellingen*. Van dekamer.be, 1 juni: https://www.dekamer.be/kvocr/pdf_sections/pri/fiche/nl_34_02.pdf (Opgeroepen op 25 juli 2020).

Kamer van volksvertegenwoordigers. (2019). *Infofiche nr.10: Kamer van volksvertegenwoordigers - samenstelling*. Van dekamer.be, 1 september: https://www.dekamer.be/kvocr/pdf_sections/pri/fiche/nl_10_00.pdf (Opgeroepen op 17 juli 2020).

Kamer van volksvertegenwoordigers. (2019). *Infofiche nr.14: Senaat - samenstelling*. Van dekamer.be, 1 augustus: https://www.dekamer.be/kvocr/pdf_sections/pri/fiche/nl_14_00.pdf (Opgeroepen op 17 juli 2020).

Kamer van volksvertegenwoordigers. (2019). *Infofiche nr.23: de gemeenten*. Van dekamer.be, 1 september: https://www.dekamer.be/kvocr/pdf_sections/pri/fiche/nl_33_00.pdf (Opgeroepen op 26 juli 2020).

Kamer van volksvertegenwoordigers. (2019). *Infofiche nr.24: De Vlaamse Gemeenschap en het Vlaams Gewest*. Van dekamer.be, 1 augustus: https://www.dekamer.be/kvocr/pdf_sections/pri/fiche/nl_24_00.pdf (Opgeroepen op 17 juli 2020).

Kamer van volksvertegenwoordigers. (2019). *Infofiche nr.25: De Franse Gemeenschap en het Waals Gewest*. Van dekamer.be, 1 september: https://www.dekamer.be/kvocr/pdf_sections/pri/fiche/nl_25_00.pdf (Opgeroepen op 17 juli 2020).

Kamer van volksvertegenwoordigers. (2019). *Infofiche nr.26: Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. Van dekamer.be, 1 september: https://www.dekamer.be/kvocr/pdf_sections/pri/fiche/nl_26_00.pdf (Opgeroepen op 17 juli 2020).

- Kamer van volksvertegenwoordigers. (2019). *Infofiche nr.27: de Duitstalige Gemeenschap*. Van dekamer.be, 1 augustus: https://www.dekamer.be/kvocr/pdf_sections/pri/fiche/nl_27_00.pdf (Opgeroepen op 17 juli 2020).
- Koppen, J. (2011). *Belgische politiek voor Dummies*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- Labov, W. (1972). *Language in the Inner City: Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lefevere, F. (2019). *Hoeveel kost onze democratie? En is dat veel of net weinig?* Van vrt.be, 22 mei: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/05/16/hoe-veel-kost-onze-democratie/> (Opgeroepen op 17 juli 2020).
- Lerouge, H. (2018). *ASSIMILER LA GAUCHE RADICALE À L'EXTRÊME DROITE : UNE SUPERCHERIE*. Van PTB.be, 14 november: https://www.ptb.be/assimiler_la_gauche_radicale_l_extr_me_droite_une_supercherie (Opgeroepen op 8 augustus 2020).
- Martens, L. (1966). *Arbeiders en studenten een nieuwe oktober revolutie. Ons Leven*.
- Martens, L. (2000). *Le parti de la révolution*. Brussel: EPO.
- Martens, L., & Merckx, C. (1993). *Een kwarteeuw Mei 68*. Antwerpen: EPO.
- Mertens, P. (2019). PVDA HEEFT NATIONAAL LIJSTNUMMER 12, EN DAT IS OM MEER DAN ÉÉN REDEN HISTORISCH. (Web redactie PVDA, Interviewer) PVDA.be, 22 maart.
- Multidictionnaire de la langue française*. (2019). Les Editions Québec Amérique Inc.
- North Atlantic Treaty Organization. (2020). Van nato.int: <https://www.nato.int> (Opgeroepen op 19 juli 2020)
- O'Halloran, K. (2010). How to use corpus linguistics in the study of media discourse. In A. O'Keeffe, & M. McCarthy, *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics* (pp. 563-577). London & New York: Routledge.
- Partij van de Arbeid van België. (2008). *Beginselvaste partij. Soepele partij. Partij van de werkende mensen. 8e congres pvda*. Brussel: PVDA-uitgaven.
- Partij van de Arbeid van België. (2015). *VERBREDELEN VERBINDEN VERDIEPEN - Solidariteitscongres 2015*. Brussel: PVDA-uitgaven.
- Partij van de Arbeid van België. (2018). *De PVDA in vogelvlucht. Een halve eeuw eigenzinnig Marxisme*. Brussel: PVDA-uitgaven.

- Partij van de Arbeid van België. (2019). *EEN EUROPA VAN DE MENSEN, NIET VAN DE MULTINATIONALS. Programma PVDA Europese verkiezingen 2019*. Brussel: PVDA.
- Partij van de Arbeid van België. (2019). *Fenomonaal sociaal programma. Programma PVDA Federale en Regionale verkiezingen in 2019*.
- Pilet, J.-B. (2020). Hard times for governing parties: the 2019 federal elections in Belgium. *West European Politics*, 30 april.
- Prisma woordenboek Nederlands*. (2013). Unieboek / Het Spectrum bv.
- ProDG. (2020). Van prodg.be: <http://prodg.be> (Opgeroepen op 27 juli 2020).
- PVDABelgië. (2019). « *On est plus chauds que le climat* ». Van YouTube, 25 januari: <https://www.youtube.com/watch?v=gmbJebSFV9w> (Opgeroepen op 06 augustus 2020).
- Segers, J. (2018). *Bent u ook zo bang voor de PVDA in Zelzate? Noord-Korea aan Kanaal Gent-Terneuzen? En van Forza Ninove, bent u daar ook zo bang van? Het Laatste Nieuws*, 13 november.
- Sel, M. (2010). *Belgium for Dummies*. (J. de Gerlache, Producent) Van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=QlwHotpl9DA> (Opgeroepen op 17 juli 2020).
- Serluppens, E. (2018). *Red is the new green*. Van PVDA.be, 3 december: https://www.pvda.be/red_is_the_new_green (Opgeroepen op 09 augustus 2020).
- Stevens, F., & Tixhon, A. (2011). *De geschiedenis van België voor Dummies*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- Temmerman, M., & Sinardet, D. (2008). Same politicians, different journalists. Political interviewing styles on Dutch-speaking and French-speaking public television in Federal Belgium. *SYNERGY*, 4(1), 39-58.
- Temmerman, M., Coesemans, R., & Harder, R. (2020). *Berichten in het grensgebied tussen opinie en haat: Een analyse van de communicatie van Vlaamse politieke accounts op sociale media* (Final report). Vrije Universiteit Brussel, Brussel.
- Thronbury, S. (2010). What can a corpus tell us about discourse? In A. O'Keefe, & M. McCarthy, *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics* (pp. 270-287). London & New York: Routledge.
- Tout le pouvoir aux ouvriers. (1974). Status, approuvés par la conférence nationale concernant les problèmes organisationnels (Unpublished document). 29 december.

Verjans, P. (2018). *ASSIMILER LA GAUCHE RADICALE À L'EXTRÊME DROITE : UNE SUPERCHERIE*. (H. Lerouge, Interviewer) Van PTB.be, 14 november: https://www.ptb.be/assimiler_la_gauche_radicale_l_extr_me_droite_une_supercherie (Opgeroepen op 8 augustus 2020).

Vlaamse Gemeenschap. (1977). *ORGANIEKE WET betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn*. Van ejustice.just.fgov.be, 1 januari: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1976070835 (Opgeroepen op 26 juli 2020).

Wilfried Magazine. (2019). *L'explorateur des Programmes Politiques* (program).

XIe congrès du Parti communiste de Belgique, 9-12 décembre 1954, thèses adoptées par le congrès. Pour une politique conforme aux intérêts de la nation, l'unité, le parti. (1954). Unpublished document.

UNIVERSITÉ CATHOLIQUE DE LOUVAIN
Faculté de philosophie, arts et lettres

Place Blaise Pascal, 1 bte L3.03.11, 1348 Louvain-la-Neuve, Belgique | www.uclouvain.be/fial